

## บทที่ 4

### การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาเรื่อง "แนวทางการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม ผ่านหนังสือของรัฐบาลในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กับรัฐบาลจอมพล.ป. พิบูลสงคราม" นั้น ก่อนอื่นเราจะ ต้องทำความเข้าใจก่อนว่า การปลูกฝังลัทธิชาตินิยมนั้นเป็นไปได้ที่เราจะสนใจศึกษาเพียง แนวคิดลัทธิชาตินิยมเพียงอย่างเดียว ปกติเราจะเห็นได้ว่าการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม นั้น มักจะ นำแนวคิดอื่น ๆ มาใช้สัมพันธ์กันเสมอ

จากการศึกษาเอกสารทางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการสร้างชาติ หรือ การปลูกฝังความรักชาติในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามทำให้ผู้วิจัยสามารถจำแนกแนวคิดที่นำมาใช้สัมพันธ์กันเพื่อปลูกฝังลัทธิชาตินิยม ได้ดังนี้

1. **แนวคิดชาตินิยม** จากการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมในแต่ละสมัยนั้น มักจะเน้นที่ความรัก ชาติ เน้นให้ประชาชนทำเพื่อชาติเป็นสำคัญ แนวคิดชาตินิยมมักเกิดขึ้นเสมอเมื่อมีเหตุการณ์ สำคัญเกิดขึ้น เช่น สงครามโลกครั้งที่หนึ่ง สงครามโลกครั้งที่สอง หรือสงครามประชาชนเพื่อ ต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ เป็นต้น และบ่อยครั้งเราจะเห็นได้ว่าการนำเสนอแนวคิดชาตินิยมเป็นไป เพื่อให้ประชาชนรักและหวงแหนประเทศ หรือรัฐชาติไว้นั่นเอง

2. **แนวคิดกษัตริย์นิยม** แนวคิดที่ให้ความสำคัญกับสถาบันพระมหากษัตริย์นี้เป็นแนว คิดที่มีความสำคัญมากในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งระบอบการปกครอง ยังเป็นระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อยู่ แต่หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 แล้ว แนวคิดนี้ก็เริ่มมีความสำคัญลดน้อยลง โดยเฉพาะในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น แนวคิดนี้ได้รับความสนใจค่อนข้างน้อย

ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจาก พระมหากษัตริย์ในสมัยนั้นยังทรงพระเยาว์ นายกรัฐมนตรีจึง มีความสำคัญมากกว่า ในการปกครองประเทศ แม้จะมีกษัตริย์และมีการใช้แนวคิดกษัตริย์นิยม

แต่ก็ดูจะเป็นแนวคิดที่ด้อยลงไป และการให้ความสำคัญต่อนายกรัฐมนตรี ในฐานะผู้นำประเทศ ก็ถูกนำมาใช้แทนที่ ทำให้แนวคิดที่เพิ่มเติมขึ้นมาทดแทนแนวคิดกษัตริย์นิยม คือ แนวคิดผู้นำนิยม หรือลัทธิผู้นำ

3. ลัทธิผู้นำ หรือแนวคิดผู้นำนิยม ลัทธิผู้นำถูกนำมาใช้ในรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ครั้งที่หนึ่งมากที่สุด เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงครามนำเอาประเทศไทยเข้าไปรวมรวบรวมเข้ากับกองทัพ ญี่ปุ่นและประกาศคำขวัญปลุกใจให้กองทัพทั่วประเทศว่า “ท่านผู้นำไปไหน เราจะตามไปด้วย เชื้อผู้นำชาติพันธุ์” ความประสงค์ที่สำคัญของ “ท่านผู้นำ” ในเวลานั้นก็เพื่อให้ประชาชนปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล ซึ่งก็หมายถึงความเห็นของท่านจอมพล ป. พิบูลสงครามนั่นเอง ซึ่งแนวคิดนี้ได้ถูกนำมาใช้ในรัฐบาลจอมพล ป. ครั้งที่สองอีกครั้งหนึ่งด้วย แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า แนวคิดลัทธิผู้นำนี้จะถูกเน้นเฉพาะในหนังสือพิมพ์ที่เป็นกระบอกเสียงของรัฐบาล คือ ธรรมาธิปไตยเท่านั้น ในขณะที่หนังสือพิมพ์ฉบับอื่นๆ ในยุคเดียวกัน ไม่ได้สนใจต่อแนวคิดผู้นำนิยม หรือลัทธิผู้นำนี้แต่อย่างใด

ประเด็นที่น่าสนใจที่ได้มาจากแนวคิดกษัตริย์นิยม และแนวคิดผู้นำนิยม ก็คือ นิยามของคำว่า “ผู้นำ” และการกล่าวถึง “ผู้นำ” ในแต่ละสมัยนั้น มีความแตกต่างกันไปตามระบอบการปกครอง และสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจต่อประเด็นดังกล่าว เพื่อที่จะสามารถวิเคราะห์เนื้อหา และวิเคราะห์ภาพรวมในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ระบอบการปกครองยังเป็นระบอบเดิมคือ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ อำนาจทั้งหมดอยู่ที่พระมหากษัตริย์ ในขณะเดียวกัน ราษฎรก็มีความจงรักภักดีและเชื่องกษัตริย์ผู้ทรงทศพิศราชธรรม “ผู้นำ” ในสมัยนั้นก็คือ พระมหากษัตริย์ แต่เพียงพระองค์เดียว แต่ในรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ประเทศไทยได้เปลี่ยนการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย มีระบบรัฐสภาและนายกรัฐมนตรี ในขณะเดียวกันก็ยังคงไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ดั้งเดิม แต่ด้วยความที่พระมหากษัตริย์ยังทรงพระเยาว์ อำนาจทางการปกครองประเทศจึงถูกถ่ายโอนมาอยู่ในมือของนายกรัฐมนตรี (จอมพล ป. พิบูลสงคราม) แทน ทำให้ “ผู้นำ” ในสมัยนี้ หมายความว่าถึง นายกรัฐมนตรี แทนที่จะเป็นพระมหากษัตริย์ ดังเช่นในอดีต

จากความแตกต่างดังกล่าว ทำให้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ไม่มีการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมโดยใช้แนวคิดผู้นำนิยมแต่อย่างใด เนื่องจากในสมัยนั้น ผู้นำของประเทศและกษัตริย์คือบุคคลคนเดียวกัน ในขณะที่ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม นั้น มีการใช้ทั้งแนวคิดกษัตริย์นิยม และผู้นำนิยม เนื่องจากในสมัยดังกล่าว มีทั้งองค์พระมหากษัตริย์ และนายกรัฐมนตรี

อยู่ในระบอบการปกครองเดียวกัน ซึ่งอาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า แนวคิดผู้นำนิยมที่นำมาใช้ในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ก็เพื่อให้ประชาชนมีความภักดีและยกย่องในตัวนายกรัฐมนตรี (จอมพล ป.พิบูลสงคราม) ให้เทียบเท่ากับการยกย่องผู้นำของประเทศในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หรือพระมหากษัตริย์นั่นเอง

4. **แนวคิดศาสนานิยม** ประเทศไทยให้ความสำคัญกับพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติมาตั้งแต่ในอดีต จนมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม แนวคิดนี้ก็ยังคงได้รับความสำคัญเช่นเดียวกัน แนวคิดนี้ถูกนำมาใช้เพื่อโจมตีลัทธิคอมมิวนิสต์รวมถึงถูกนำมาใช้เพื่อเป็นศูนย์กลางความสามัคคีปรองดองของ ประชาชนชาวไทยทุกกลุ่มด้วย

5. **แนวคิดทหารนิยม** เนื่องจากสภาพเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นช่วงเวลาของการเข้าร่วมรบร่วมสงคราม การปลุกใจประชาชนให้เข้าร่วมรบ ร่วมพลีชีพเพื่อชาติจึงเป็นเรื่องสำคัญ และจำเป็นต่อประเทศชาติในขณะนั้นมากที่สุด

6. **ลัทธิการเมืองการปกครอง** ประเด็นนี้ถูกนำมาใช้สัมพันธ์กับลัทธิชาตินิยม ก็เนื่องมาจากลัทธิคอมมิวนิสต์ได้เริ่มเข้าแพร่กระจายสู่ประเทศไทยตั้งแต่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี ลัทธิคอมมิวนิสต์นี้ถือเป็นลัทธิคู่ปรับกับลัทธิชาตินิยม เพราะอุดมคติของคอมมิวนิสต์ และชาตินิยมแตกต่างกัน คอมมิวนิสต์ต้องการให้โลกทั้งโลกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในขณะที่ชาตินิยมถือชาติเป็นสำคัญยิ่งกว่าสิ่งใด ๆ และห่วงแหนชาติยิ่งกว่าชีวิตตน ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถละเลยความสำคัญของลัทธิการเมืองการปกครองไปได้เลย

7. **เศรษฐกิจชาตินิยม** จากสภาพสงคราม และการเข้ามาทำกินในประเทศไทยของคนต่างด้าว โดยเฉพาะชาวจีนนั้น ทำให้เศรษฐกิจชาติย่ำแย่ลง แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจชาตินิยมจึงถือกำเนิดขึ้นเพื่อให้ประชาชนชาวไทยร่วมแรงร่วมใจกันประกอบอาชีพ ทำมาหากินเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจไทยไม่ให้ต้องอยู่ในเงื้อมมือของคนต่างด้าวมากเกินไปนัก

8. **การปฏิวัติวัฒนธรรม หรือ วัฒนธรรมชาตินิยม** ถูกนำเสนอมากในรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ครั้งหนึ่ง ด้วยความเชื่อที่ว่าวัฒนธรรมที่ดีจะเป็นศรีแก่ชาติ และทำให้ชาติพัฒนาทัดเทียมอารยะประเทศได้ ซึ่งถึงแม้แนวคิดนี้จะถูกโจมตีอย่างมากในยุคต่อ ๆ มา เนื่องจากความ

ไม่สมเหตุสมผลในการจะพุ่งเพื่อยท่ามกลางสภาพความอดอยากยากแค้น เช่น ในช่วงสงคราม แต่เราก็ไม่สามารถปฏิเสธได้เลยว่า แนวคิดนี้มีความสำคัญมากเช่นกันในยุคสมัยดังกล่าว

แนวคิดต่าง ๆ เหล่านี้ ผู้วิจัยได้นำมาใช้เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างลัทธิชาตินิยม กับ แนวคิดอื่น ๆ ที่นำมาใช้ในการปลุกฝังลัทธิชาตินิยมผ่านหนังสือพิมพ์ในแต่ละสมัย ซึ่งนอกจากแนวคิดดังกล่าวมาข้างต้นแล้ว หากมีแนวคิดอื่น ๆ ที่น่าสนใจเพิ่มเติม ผู้วิจัยก็จะได้นำเสนอในตาราง และทำการอภิปรายผลเพิ่มเติมต่อไป

และในการนำเสนอผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการแบ่งการเสนอผลการวิจัยออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แนวทางการปลุกฝังลัทธิชาตินิยมผ่านหนังสือพิมพ์ในแต่ละสมัย โดยผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัยแยกเป็น 3 สมัย คือ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ครั้งที่หนึ่ง และรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ครั้งที่สองซึ่งในแต่ละสมัยนั้นผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. บริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม
2. เป้าหมายของการปลุกฝังลัทธิชาตินิยม
3. ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดต่าง ๆ ที่ใช้ในการปลุกฝังลัทธิชาตินิยม
4. บทบาทหน้าที่ของหนังสือพิมพ์
5. วิธีการปลุกฝังลัทธิชาตินิยม
6. ความขัดแย้งกันเองระหว่างหนังสือพิมพ์ร่วมสมัย

ตอนที่ 2 การเปรียบเทียบแนวทางการปลุกฝังลัทธิชาตินิยมผ่านทางหนังสือพิมพ์ระหว่างรัฐบาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กับรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยผู้วิจัยจะทำการเปรียบเทียบในประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ คือ

1. เป้าหมายของการปลุกฝังลัทธิชาตินิยม
2. ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดต่าง ๆ ที่ใช้ในการปลุกฝังลัทธิชาตินิยม
3. บทบาทหน้าที่ของหนังสือพิมพ์
4. วิธีการปลุกฝังลัทธิชาตินิยม

## ตอนที่ 1      แนวทางการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมในแต่ละสมัย

**การปลูกฝังลัทธิชาตินิยมผ่านหนังสือพิมพ์ของรัฐบาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว**

ความรู้สึกรักชาติได้เปลี่ยนเป็นลัทธิชาตินิยมในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งนี้เนื่องจากสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในขณะนั้นได้มีส่วนช่วยผลักดันให้เกิดขึ้น ที่สำคัญคือการเข้ามามีอิทธิพลทางเศรษฐกิจของคนจีนในประเทศไทยและการคุกคามของประเทศในยุโรป ทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ซึ่งได้ทรงศึกษาในทวีปยุโรปมาเป็นเวลานานได้นำเอาลัทธิชาตินิยมเข้ามาเผยแพร่และปลูกฝังในหมู่คนไทย ทั้งนี้เพื่อต่อต้านอิทธิพลต่าง ๆ ที่บีบกระชั้นเข้ามาทุกทีนั่นเอง เช่น ดำเนินมาตรการบางอย่างเพื่อหาทางควบคุมคนจีนในประเทศไทยมิให้เคลื่อนไหวไปในการทำงานปลุกฝังความรู้สึกชาตินิยมในหมู่คนจีน ในขณะที่เดียวกันก็พยายามผลตมกลืนคนจีนด้วยได้แก่ ออกพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎรเมื่อ พ.ศ.2461 เพื่อให้ทางราชการสามารถควบคุมโรงเรียนจีนมิให้เป็นเครื่องมือเผยแพร่ความรู้สึกชาตินิยมของคนจีนได้ (พวงเพชร สุรัตนกวีกุล ,2521)

ส่วนในด้านส่งเสริมความรู้สึกชาตินิยมในหมู่คนไทยนั้น ก็ได้ทรงทำโดยเต็มที่เพื่อที่จะโน้มน้าวใจให้คนไทยเกิดความรักชาติและภูมิใจในความเป็นไทย มีความรู้สึกหวงแหนแผ่นดินไทย โดยการสร้างสัญลักษณ์ต่าง ๆ เพื่อเป็นเครื่องหมายให้เกิดความจงรักภักดีต่อชาติ ทรงนิพนธ์บทละครต่าง ๆ ที่ปลุกใจให้รักชาติ การตั้งกองเสือป่าเพื่อเป็นจุดรวมความสามัคคีและฝึกคนให้มีระเบียบวินัยและมีความกล้าหาญ จึงถือได้ว่าลัทธิชาตินิยมได้กำเนิดขึ้นเป็นครั้งแรกในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริว่า “การที่จะให้ประชาชนมีความเข้าใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้เป็นอย่างดีนั้น ไม่มีเครื่องมืออะไรในสมัยนั้นจะดีเท่ากับการประชาสัมพันธ์ทางหนังสือพิมพ์” (อ้างถึงใน นางเยาว์ จิตตะบุตตะ,2520) ดังนั้นพระองค์จึงทรงนิพนธ์บทความต่าง ๆ ตีพิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์ เพื่อเป็นการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมไปสู่ประชาชนให้เกิดประสิทธิผลมากที่สุด



หนังสือพิมพ์ซึ่งถือได้ว่ามีชื่อเสียง และมีบทบาทสำคัญในรัชสมัยของพระองค์ และผู้วิจัยได้นำมาใช้ในการศึกษาค้นคว้า มีอยู่ด้วยกัน 4 ฉบับ คือ ไทย สยามออบเซอร์เวอร์ กรุงเทพเดลิเมล์ และจีนในสยามวารศัพท์

**"ไทย"** เป็นหนังสือพิมพ์ที่เริ่มออก พ.ศ. 2451 มีพระสรรเพชญ์เป็นหัวหน้า หากด้วยภาวะเศรษฐกิจปีบริบูรณ์เอง ปี พ.ศ. 2453 จึงต้องเปลี่ยนผู้ประกอบการโดยรัฐบาลส่งตัวแทนเข้าบริหารงาน มีพระคลังข้างที่เป็นเจ้าของ หนังสือนี้เป็นกระบอกเสียงของรัฐบาลอย่างแท้จริง จึงมีปฏิกิริยาจากหนังสือพิมพ์ฉบับอื่น ๆ โดยการประณามว่าเป็น หนังสือพิมพ์ทาส, หนังสือพิมพ์ตราครุฑ และหนังสือพิมพ์ประเภทขอรับกระหม่อม ถือเป็นเวทีสำคัญของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในการที่จะทรงเผยแพร่ และปลูกฝังวิชาตินิยมให้บังเกิดในหมู่ราษฎรของพระองค์

**สยามออบเซอร์เวอร์ (ภาษาไทย)** เป็นหนังสือพิมพ์ที่เริ่มออกเมื่อปี พ.ศ. 2463 และเลิกกิจการเมื่อปี พ.ศ. 2466 นับเป็นหนังสือพิมพ์อีกฉบับหนึ่งในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ได้รับเงินทุนสนับสนุนจากรัฐบาล และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชทานทรัพย์ทศความไปลงอยู่บ่อยครั้ง

**กรุงเทพเดลิเมล์** เริ่มออกฉบับแรกเมื่อ พ.ศ. 2451 และเลิกกิจการในปี พ.ศ. 2476 โดยที่บริษัทสยามฟรีเพรสของนายออฟแมนเป็นเจ้าของ เป็นหนังสือพิมพ์ที่ได้รับความนิยมและเชื่อถือจากประชาชนมากที่สุดฉบับหนึ่ง เพราะไม่ได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐบาลทำให้มีเสรีภาพในการดำเนินงานเต็มที่ และผู้จัดทำก็มีการศึกษาดี หรือเป็นข้าราชการผู้ที่มีประสบการณ์นี้ เช่น พระยาวิเศษสุนทร พระยาอุดมพงศ์เพ็ญสวัสดิ์ หลุย ศิริวัต หลวงสารานุกรมประพันธ์ บทความต่าง ๆ จึงมีอิทธิพลในการโน้มนำมติมหาชนอยู่ไม่น้อย

**จีนในสยามวารศัพท์** เป็นหนังสือพิมพ์รายวันที่ดำเนินงานโดยชาวจีนชื่อนายเชียวฮุดเล็ง สิมญูเวียง เริ่มออกเมื่อ พ.ศ. 2450 และเลิกกิจการในปี พ.ศ. 2466 มีทั้งภาษาไทยและภาษาจีนในฉบับเดียวกัน เป็นหนังสือพิมพ์ที่มีความสำคัญ และมีบทบาทมาก โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ 6 เนื่องจากเป้าหมายหนึ่งของหนังสือพิมพ์จีนในสยามวารศัพท์ คือ พยายามที่จะเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีระหว่างไทย และจีนตลอดจนยกระดับสังคมไทย

## บริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์ในปี พ.ศ.2453 และเสด็จสวรรคตในปี พ.ศ. 2468 ในช่วงเวลาแห่งการครองราชย์ของพระองค์มีเหตุการณ์สำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาแนวคิดหลักในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม ดังต่อไปนี้

### 1. การเสียดินแดนให้แก่ประเทศตะวันตกในยุคจักรวรรดินิยม

ในรัชกาลที่ 4 และที่ 5 ไทยต้องเผชิญจากการคุกคามจากทั้งอังกฤษและฝรั่งเศส เนื่องจากมีเป้าหมายที่จะยึดครองประเทศราชของไทย อันได้แก่ เขมร ลาว และดินแดนในแหลมมลายู ตอนเหนือ โดยสรุปแล้วไทยเสียดินแดนให้แก่อังกฤษและฝรั่งเศส ดังนี้คือ (เพ็ญศรี ตึก, 2527)

พ.ศ. 2410 ไทยเสียเขมรส่วนนอกให้ฝรั่งเศส

พ.ศ. 2431 ไทยเสียแคว้นสิบสองจุไทยให้ฝรั่งเศส

พ.ศ. 2435 ไทยเสียเมืองเจ็วทั้งห้า และหัวเมืองกระเหรี่ยงตะวันออกให้แก่อังกฤษ

พ.ศ. 2436 ไทยเสียดินแดนบนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้ฝรั่งเศส

พ.ศ. 2446 ไทยเสียฝั่งขวาแม่น้ำโขงให้ฝรั่งเศส

พ.ศ. 2449 ไทยเสียเขมรส่วนใน (มณฑลบูรพา) ให้ฝรั่งเศส

พ.ศ. 2451 ไทยเสียรัฐไทโรนรี กัสตันตัน ตรังกานู และปะลิสให้อังกฤษ

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชสมบัติในปี พ.ศ.2453 เหตุการณ์การเสียดินแดนเป็นลำดับมาของไทยให้แก่ประเทศตะวันตก ในยุคพระอัยกาและพระราชบิดาคงจะเป็นที่ฝังพระทัยเป็นอย่างยิ่ง และน่าจะเป็นเหตุจูงใจสำคัญยิ่งที่ทำให้พระองค์มุ่งที่จะปลูกฝังความรักชาติให้เกิดขึ้นในหมู่พลสกนิกรของพระองค์

นอกจากการเสียดินแดนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เหตุการณ์ในต่างประเทศก็ได้ทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักดีว่า ไม่เพียงแต่ประเทศตะวันตกได้คุกคามดินแดนของไทยเท่านั้น แต่ยังได้เผยแพร่วัฒนธรรมการเมืองการปกครองและอุดมการณ์ทางการเมืองใหม่ ๆ ให้แก่คนไทยด้วย

ตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 มีการปฏิรูปที่ตุรกี โปรตุเกส เปอร์เซีย จีน และในปี 1917 (พ.ศ. 2460) รัสเซียได้ล้มล้างระบบกษัตริย์และเปลี่ยนเป็นมาร์กซิส พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัส และมีพระราชนิพนธ์เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เหล่านี้หลายครั้ง และเตือนว่าตัวอย่างเหล่านี้ยังไม่เหมาะกับประเทศไทย (Water Vella, 1978)

## 2. กบฏ ร.ศ. 130

กบฏครั้งนี้มีผลให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว นำมาเป็นแนวคิดหลัก ในการกระตุ้นความรู้สึกชาตินิยมของคนไทย เหตุการณ์ที่จะนำมาสู่การกบฏครั้งนี้ ได้ครุ่กันมาตั้งแต่ สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อทรงมีการปฏิรูปทางการศึกษาและทางสังคม ซึ่งก่อให้เกิดชนกลุ่มใหม่ที่ต้องการจะเข้าไปมีบทบาททางการเมือง คนกลุ่มนี้ได้เห็นความเป็นไปของสภาวะรอบด้าน เช่น ในปี พ.ศ. 2451 มีการปฏิวัติเพื่อสถาปนาการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ ในตุรกี ในปี พ.ศ. 2454 ก็เกิดปฏิวัติล้มล้างระบอบกษัตริย์ขึ้นในประเทศจีนทำให้ปัญญาชนไทย กลุ่มหนึ่งเกิดความหวังว่าไทยจะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองขึ้น โดยพระมหากษัตริย์ที่ทรงสำเร็จการศึกษามาจากประเทศอังกฤษ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเองทรงมีพระราชดำรัสว่า

“...ฉันให้ลูกทูลวิงวอนขอของขวัญให้แก่พลเมืองในทันทีที่ขึ้นสู่อำนาจบัลลังก์  
ในขณะที่สืบตำแหน่งกษัตริย์ กล่าวคือ ฉันจะให้เขาปาติเมนต์และ  
คอนสตีติวชั่น...” (วิชัย ประสงค์ลิขิต อ้างถึงใน สุกัญญา ติระวนิช, 2532)

กบฏครั้งนี้เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2454 โดยคณะนายทหาร และพลเรือนกลุ่มหนึ่งประมาณ 800-1,000 คน หนึ่งปีหลังจากการเสด็จขึ้นครองราชย์ เหตุผลของการกบฏกล่าวกันว่า นอกจากล้มระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์แล้ว ยังเกิดจากเหตุผลส่วนตัวที่คิดว่าตนไม่ได้รับความยุติธรรมจากการตัดสิน เมื่อครั้งนายทหารวิวาทกับคนในราชสำนัก เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช นอกจากนี้ คณะผู้ก่อการยังได้วิจารณ์การปกครองของรัชกาลที่ 6 ว่า ราชการแผ่นดินในสมัยรัชกาลที่ 6 นั้นเป็นเสมือน “ตุ๊กตา” เครื่องเล่นของประเทศ จะยึดอะไรเป็นล้าเป็นสันล้าอย่างแทบไม่ได้ มุมมองเช่นนี้ให้ความชอบธรรมแก่พวก กบฏ การวิจารณ์เช่นนี้เป็นที่แน่นอนว่าจะต้องส่งรู่ไปถึงพระกรรณของพระประมุข ทำให้ทราบว่ามีคนกลุ่มหนึ่งที่ไม่เห็นด้วยกับพระราชกรณียกิจบางอย่างของพระองค์



### 3. ปัญหาชนกลุ่มน้อยชาวจีนในไทย

ในปี พ.ศ. 2457 มีชาวจีนในประเทศไทย 400,000 คน พลกุล อังกินันท์ (2514) ได้สรุปบทบาทของชาวจีนในสมัยรัชกาลที่ 5 ว่ามี 4 ประการคือ การที่ชาวจีนเข้าเป็นสมาชิกอันยิ่งใหญ่ การที่ชาวจีนเข้าเป็นคนในบังคับของต่างชาติ การที่ชาวจีนร่วมมือกันตั้งสโมสรการค้า และการที่ชาวจีนนัดหยุดงานกรุงเทพฯ เหตุการณ์ที่ชาวจีนสร้างปัญหาแก่ไทยในรัชกาลที่ 5 นี้ ได้ยืดเยื้อต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 ในรัชกาลนี้ ชาวจีนในประเทศไทย หันไปหาความคุ้มครองจากรัฐบาลจีนภายนอกประเทศมากขึ้น

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงวางพระบรมราโชบายที่เข้มงวดกวดขันกับชาวจีนมากขึ้น ทรงออกพระราชบัญญัติต่าง ๆ เพื่อผลมกลมกลืนชาวจีน เช่น พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ.2451 พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ.2461 เพื่อควบคุมโรงเรียนจีน เช่น ให้โรงเรียนทุกประเภทเรียนภาษาไทยปีละ 800 ชั่วโมง กฎหมายว่าด้วยการเนรเทศ ร.ศ.131 มีผลทำให้ชาวจีนหลายคนถูกเนรเทศ รัชกาลที่ 6 ทรงมีพระปณิธานที่จะลดความรู้สึกชาตินิยมของจีนลง แต่เพิ่มความรู้สึกชาตินิยมของไทยให้มากขึ้น

ทางด้านจีนเองลัทธิชาตินิยมของจีนเป็นผลมาจากความสำเร็จในการปฏิวัติของผู้นำจีนคือ ดร.ซุนยัตเซ็น ในปี พ.ศ.2437 ทำให้คนจีนมีความผูกพันกับเมืองจีนอย่างแน่นแฟ้น มีการจัดตั้งหนังสือพิมพ์จีน โรงพิมพ์จีน สโมสรจีน ยิ่งกว่านั้น คนจีนในเมืองไทยในสมัยรัชกาลที่ 6 ยังสามารถสร้างฐานะของตนอย่างรวดเร็วทั้ง ๆ ที่ส่วนใหญ่เริ่มจากการเป็นกรรมกร ในขณะเดียวกัน ชาวจีนเสียภาษีให้แก่แผ่นดินไทยเพียงเล็กน้อยคือ ภาษีผูกปิ่นหรือภาษีรายหัวซึ่งต้องชำระทุก ๆ 3 ปี

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเปรียบเทียบจีนว่าเป็น "ยิวแห่งบูรพาทิศ" ทรงพิจารณาว่าคนไทยเองยังไม่ตระหนักถึงข้อนี้ กลับคงไว้ซึ่งค่านิยมเดิม ๆ ที่อยากจะรับราชการเป็นขุนนาง และดูถูกการค้าว่าต่ำต้อย ทั้งยังเหยียดหยามชาวจีนที่กำลังสร้างฐานะตนเองให้มั่งคั่งขึ้นมาอย่างเจียบ ๆ คนจีนกลายเป็นเจ้าภีษณายอกร เจ้าของโรงสี เจ้าของกิจการค้าข้าว ค้าใบชา สินค้าสิ่งทอ และอาหาร เป็นเจ้าของโรงเลื่อย เป็นวิศวกรและช่างกล ทั้งยังควบคุมกิจการก่อสร้าง การโรงแรม และภัตตาคาร ชาวจีนยังส่งเงินกลับไปเป็นจำนวนมากให้แก่ประเทศตน ทั้ง ๆ ที่ไม่ยอมเสียภาษีเพิ่มแก่ไทย นี่คือนโยบายการณณ์ที่ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเผชิญในรัชสมัยของพระองค์ (สุกัญญา ตีระวนิช, 2532)

จะเห็นได้ว่าปัญหาชาวจีนในประเทศไทย เป็นปัญหาสำคัญที่กระทบต่อบริบททั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของไทย อย่างชัดเจน กล่าวคือ ทางด้านสังคมนั้น เป็นปัญหาที่เกิดจากการที่ชาวจีนมีจำนวนมากขึ้น มีการตั้งสมาคม และสหภาพกรรมกรต่าง ๆ มีการนำวัฒนธรรมจีนมาเผยแพร่แก่ชาวไทย ที่สำคัญได้นำสิ่งไม่ดีมาเผยแพร่ด้วย ไม่ว่าจะเป็นการสูบบุหรี่ และการพนัน เช่น การเล่นหวย เป็นต้น ส่วนทางด้านการเมืองนั้น มาจากการที่ชาวจีนได้ตั้งสมาคมลับต่าง ๆ เพื่อทำการเคลื่อนไหวต่อต้านชาติตะวันตก ก่อความไม่สงบตามท้องที่ต่าง ๆ อยู่เสมอ รวมถึง การปลุกระดมให้ชาวจีนในไทยเกิดความรู้สึกจงรักภักดีต่อชาติจีน และประการสุดท้ายปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การที่ชาวจีนที่มีจำนวนมากในประเทศไทย เริ่มมีฐานะมั่นคงกว่าชาวไทย และเข้ามาแย่งอาชีพชาวไทยมากขึ้น ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

#### 4. ภัยจากอารยชาติตะวันตก และสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเห็นตัวอย่างสภาพตกต่ำของประเทศเพื่อนบ้านที่ล้วนแล้วแต่ต้องตกเป็นเมืองขึ้นของมหาอำนาจตะวันตก คือ เวียดนาม เซมรและลาว ต้องตกเป็นของฝรั่งเศส ส่วนพม่ากับแหลมมลายูต้องตกเป็นของอังกฤษ เหลือแต่ไทยเท่านั้น ที่ยังคงดำรงเอกราชอยู่ได้ จึงทรงเกรงว่าไทยอาจจะตกอยู่ในภาวะเช่นประเทศเพื่อนบ้านเหล่านั้นบ้าง และทรงถือเป็นพระราชภารกิจที่จะต้องรักษาชาติไทยให้อยู่รอดปลอดภัยสืบไป

ความขุ่นเคืองพระทัยที่อารยชาติตะวันตกได้ก่อให้เกิดขึ้นแก่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยตรงคือ การที่ทรงถูกหมิ่นพระเกียรติยศ ในคราวเสด็จเยือนประเทศเยอรมนี เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2445 ขณะทรงดำรงพระอิสริยาภรณ์ตราอินทรีสีแดงแทนการถวายตราอินทรีดำ ซึ่งเป็นเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุดของเยอรมนี โดยอ้างว่า ขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงมีพระชันษาน้อย และเป็นการเสด็จเยือนเยอรมนีเป็นครั้งแรก ควรจะทรงรับตราอินทรีสีแดงก่อน ต่อไปภายหลังจึงจะถวายตราอินทรีดำ ทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่ทรงพอพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่ง (กรรภิรมย์ สุวรรณานนท์, 2524)

ทรงเห็นว่ารัฐบาลเยอรมนีหมิ่นพระเกียรติยศ และดูถูกประเทศไทย พระองค์จึงทรงปฏิเสธที่จะรับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ใด ๆ เพราะข้ออ้างของเยอรมนีไม่มีเหตุผลเพียงพอ เมื่อพระองค์เสด็จประพาสเยี่ยมเยียนประเทศอื่น ๆ เช่น รัสเซีย ฝรั่งเศส อิตาลี สวีเดน ฮอลแลนด์ฯ ขณะมีพระชนมพรรษาน้อยกว่าเมื่อคราวเสด็จเยือนเยอรมนี ประเทศเหล่านั้นก็ยังถวายเครื่องราชอิสริยาภรณ์สูงสุดแก่พระองค์ และอีกประการหนึ่งเยอรมนีก็ได้เคยถวายตราอินทรีดำแก่

มงกุฎราชกุมารของญี่ปุ่น ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้เสด็จไปเยอรมนีเลย แต่เยอรมนียืนยันที่จะถวายให้ โดย พระจักรพรรดิได้นำตรามงกุฎปรัสเซียชั้นเอก (Order of Merit of The Prussian Crown) มา พระราชทานให้กับพระหัตถ์ แทนตราอินทรีดำ พระองค์จึงจำเป็นต้องทรงยอมรับเพื่อไม่ให้เสีย พระราชอัธยาศัยอันดีงาม เหตุการณ์ครั้งนั้น ได้ทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีความรู้สึก “ไม่นิยม เยอรมนี” เป็นต้นมา (อัจฉราพร กมุทพิสมัย, 2540.)

ความไม่พอพระราชหฤทัยเยอรมนีในเรื่องการไม่ถวายพระเกียรติยศตามสมควร และความไม่ไว้วางพระราชหฤทัยว่าเยอรมนี จะขยายอิทธิพลเข้ามาในประเทศไทย ตั้งแต่ยังทรงเป็น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ดังกล่าวข้างต้นนั้น อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่มีผลต่อพระบรมราโชบาย ด้านต่างประเทศ เมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติแล้ว แต่นอกเหนือจากสาเหตุดังกล่าวแล้ว การที่ พระองค์ทรงได้รับการศึกษาจากประเทศอังกฤษ ก็อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พระองค์ไม่ทรงเห็น ด้วยกับฝ่ายเยอรมันมากนัก เนื่องจากความแตกต่างระหว่างอังกฤษและเยอรมันทางการ ปกครองนั้นมีให้เห็นเด่นชัด

ดังนั้น การที่พระองค์ทรงตัดสินพระทัยเข้าร่วมสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร ประกาศ สงครามกับมหาอำนาจกลาง ซึ่งเยอรมนีเป็นผู้นำกลุ่ม ในการเกิดสงครามโลกครั้งที่หนึ่งนั้น นอก เหนือจากเหตุผลสำคัญประการอื่นๆแล้ว การที่ทรงเป็นนักเรียนอังกฤษ ความไม่พอพระราชหฤทัย และความไม่ไว้วางพระราชหฤทัยเยอรมนี ก็อาจจะเป็นส่วนเกี่ยวข้องด้วยเช่นเดียวกัน

## 5. การเปลี่ยนแปลงการปกครองในต่างประเทศ

นับแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 แนวความคิดทางการเมืองของประเทศตะวันตกได้แพร่ กระจายเข้ามาในภูมิภาคเอเชีย มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศต่าง ๆ หลายประเทศ และได้ส่งผลมาสู่ประเทศไทยด้วย คือ ในประเทศต่าง ๆ ที่ปกครองด้วยระบอบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ ได้มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบประชาธิปไตย หรือ แบบสาธารณรัฐกันหลายประเทศ เช่น มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญในประเทศญี่ปุ่น พ.ศ. 2432 และการปฏิวัติประเทศ ออสเตรีย และเดนมาร์กใน พ.ศ. 2451 การปฏิวัติในประเทศปรัสเซียใน พ.ศ. 2453 ซึ่งการปฏิวัติเหล่านี้เกิดขึ้นในช่วงเวลา ก่อนที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะ เสด็จขึ้นครองราชย์เพียง 1-2 ปี (เพ็ญศรี ด้ง, 2527)

และเมื่อพระองค์เสด็จขึ้นครองราชสมบัติได้ประมาณหนึ่งปีก็เกิดเหตุการณ์ปฏิวัติล้มล้างราชวงศ์แมนจู เพื่อสถาปนาการปกครองแบบสาธารณรัฐขึ้นในประเทศจีนใน พ.ศ. 2454 เหตุการณ์นี้ได้มีอิทธิพลต่อความสำคัญทางการเมือง การปกครองของชาวไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้มีการศึกษารวมทั้งชาวจีนในประเทศไทยเป็นอย่างยิ่ง อันเป็นผลกระทบสืบเนื่องไปถึงแนวพระราชดำริด้านการปกครองประเทศของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วย เพราะทรงมีพระอุปนิสัยนิยมในอำนาจ และทรงมีทัศนคติต่อสถาบันกษัตริย์ในเชิงอนุรักษนิยม ไม่ทรงศรัทธาในระบบการปกครองประเทศอื่นใด นอกจากเกรงภัยต่อเสรีภาพของประเทศไทย และราชบัลลังก์มากขึ้น ฉะนั้นจึงต้องทรงหาทางดำเนินพระบรมราโชบายป้องกันไว้

ในระหว่างที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงครองราชย์อยู่นั้น ก็ยังมีเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองในต่างประเทศที่สำคัญอีกเหตุการณ์หนึ่ง คือ การเปลี่ยนแปลงในประเทศ รัสเซีย ระหว่าง พ.ศ. 2455 ถึง พ.ศ. 2460 พวกบอลเชวิคก่อการเคลื่อนไหวเพื่อจะปฏิวัติล้มล้างสถาบันกษัตริย์ เปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศเป็นสาธารณรัฐสังคมนิยม จนกระทั่งทำการปฏิวัติโค่นอำนาจราชวงศ์โรมานอฟสำเร็จใน พ.ศ. 2460

ต่อมาได้มีการประชุมคอมมิวนิสต์สากล (The Communist International หรือ Comintern) ที่กรุงมอสโคว์ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2461 รัฐบาลบอลเชวิคแสดงท่าทีให้เห็นได้ชัดว่า ต้องการเผยแพร่อุดมการณ์ปฏิวัติโดยชนชั้นกรรมาชีพไปทั่วโลก ซึ่งประเทศไทยก็ได้รับอิทธิพลมาบ้าง แม้ว่าจะเป็นเพียงระยะเริ่มต้น และอยู่ในวงจำกัดอย่างมาก เมื่อเปรียบเทียบกับความเคลื่อนไหวไปสู่ระบอบประชาธิปไตย แต่ก็ได้ทำให้รัฐบาลไทยเกิดความหวั่นไหวว่า พวกบอลเชวิคจะเข้ามาทำการเผยแพร่ลัทธิสังคมนิยมในเมืองไทย ความหวาดกลัวมีถึงขนาดคราวหนึ่ง รัฐบาลเตรียมวางมาตรการป้องกันอย่างเข้มข้น และเตรียมเนรเทศชาวต่างชาติผู้หนึ่ง ทั้ง ๆ ที่ได้ยืนยันเพียงว่า จะเดินทางเข้าไปเผยแพร่บอลเชวิคในอินเดีย และประเทศแถบตะวันออกไกล แต่ยังไม่ปรากฏชัดว่าผู้้นั้นจะเดินทางเข้ามาในประเทศไทย (ราม วัชรประดิษฐ์, 2539)

กล่าวโดยสรุป บริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ที่ประเทศไทยเผชิญอยู่ในขณะนั้น ล้วนแล้วแต่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวต้องทรงทำการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมขึ้นในหมู่ประชาชนของพระองค์ โดยเป้าหมายในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมในรัชสมัยของพระองค์ก็เพื่อนันน้าให้ประชาชนเห็นความสำคัญ ในสถาบันชาติ และสถาบันกษัตริย์ เพื่อที่จะได้คงสภาพเดิมของสังคมไว้ ไม่เปลี่ยนแปลงสภาพของประเทศไปตามแนวความคิดจากต่างประเทศที่แพร่กระจายเข้ามาในประเทศไทย

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น พระองค์ทรงเห็นความสำคัญของหนังสือพิมพ์เป็นอันมาก หนังสือพิมพ์ถูกนำมาใช้เพื่อการโฆษณาชวนเชื่อในส่วนที่เป็นประโยชน์แก่ชาติ ศาสนา และราชบัลลังก์ ด้วยว่าเป็นระยะสงครามโลกครั้งที่ 1 ซึ่งนานาประเทศต่างก็ได้นำสื่อมวลชนมาใช้เพื่อการโฆษณาชวนเชื่อทั้งสิ้น ซึ่งการใช้สื่อหนังสือพิมพ์เพื่อการโฆษณาชวนเชื่อในระหว่างสงครามก็แสดงให้เห็นอีกเหตุผลหนึ่งซึ่งชี้ว่า ประชาชนได้ยอมรับหนังสือพิมพ์แล้ว (สุกัญญา ตีระวนิช, 2528).

ตารางแสดงรายชื่อและจำนวนหนังสือพิมพ์ที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-2468) จำแนกเป็นรายปี

หนังสือพิมพ์	พ.ศ.	2455	2456	2457	2458	2459	2460	2461	2462	2463	2464	2466	รวม (จีน)
ไทย		X	1	23	47	6	9	X	X	X	X	5	91
สยามออบเซอร์เวอร์		X	X	3	4	X	X	X	X	X	X	X	7
กรุงเทพเดลิเมล์		X	1	3	10	1	3	X	5	X	X	X	23
จีนในสยามวารศัพท์		1	4	7	9	2	8	9	2	3	1	7	53
รวม		1	6	36	70	9	20	9	7	3	1	12	174
* เพิ่มเติมบทพระราชนิพนธ์ที่มีได้ระบุปี พ.ศ. และชื่อฉบับที่ลงตีพิมพ์อีกจำนวน 17 ชิ้น *													191

X ไม่มีตัวเอกสารเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูล

จากตารางจะเห็นได้ว่า เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมจะอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2458 มากที่สุด (70 จีน จาก 174 จีน) และรองลงมาคือในปี พ.ศ. 2457 (36 จีน จาก 174 จีน) และมานำเสนอมากขึ้นอีกครั้งในปี พ.ศ. 2460 (20 จีน จาก 174 จีน)

ที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องมาจากในช่วงเวลาดังกล่าว มีเหตุการณ์สำคัญระดับโลกเกิดขึ้น นั่นคือ การเกิดสงครามโลกครั้งที่หนึ่งซึ่งอุบัติขึ้นในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2457 ระหว่างมหาอำนาจกลาง (เยอรมนี ออสเตรีย-ฮังการี) ฝ่ายหนึ่ง กับสัมพันธมิตร (อังกฤษ ฝรั่งเศส รัสเซีย) ฝ่ายหนึ่ง แม้ว่าในระยะเริ่มต้นการสงครามพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงแสดงออกว่ามีพระบรมราโชบายที่จะรักษาความเป็นกลางก็ตาม แต่ในพระราชหฤทัยนั้นทรงตระหนักว่า การที่จะคงรักษาความเป็นกลางต่อไปจนตลอดนั้นจะไม่มีผลดีอันใดเลย จนในที่สุดหลังจากที่ทรงพิจารณาถึงผลประโยชน์ที่ไทยจะได้รับ และจากการที่ทรงติดตามข่าวสารและการศึกษาสถานการณ์อย่างใกล้ชิด



ตลอดจนทัศนคติในทางลบที่ทรงมีต่อเยอรมัน ตั้งแต่ยังไม่ได้เสด็จขึ้นครองราชย์ พระองค์จึงได้ทรงตัดสินพระทัยประกาศสงครามต่อฝ่ายมหาอำนาจกลาง ในวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2460

ดังนั้น การปลูกฝังความรู้สึกรักชาติ หรือที่เรียกกันว่าลัทธิชาตินิยมในสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงเริ่มขึ้นอย่างชัดเจนในปี พ.ศ. 2457 และมากที่สุดในช่วงระหว่างสงครามคือ ปี พ.ศ. 2458 เพื่อที่จะใช้การปลูกฝังลัทธิชาตินิยมไปกระตุ้นให้คนในชาติเกิดความรู้สึกร่วมในการที่จะเข้าร่วมสงคราม หลังจากนั้นจึงมีการนำเสนอเนื้อหามากขึ้นอีกครั้งในปี พ.ศ. 2460 ซึ่งพระองค์ได้ทรงประกาศสงครามอย่างเป็นทางการ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

#### ตารางแสดงประเภทเนื้อหาการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมผ่านหนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์	ข่าว	บทความ	บท บรรณาธิการ	จดหมายถึง บรรณาธิการ	รวม
ไทย	6 (6.59)	35 (38.46)	8 (8.79)	42 (46.15)	91
สยามออบเซอร์เวอร์	1 (14.28)	3 (42.85)	-	3 (42.65)	7
กรุงเทพเดลิเมล์	6 (26.08)	2 (8.69)	10 (43.46)	5 (21.73)	23
จีนในสยามวารศัพท์	4 (7.54)	28 (52.83)	19 (35.84)	2 (3.77)	53
อื่นๆ	-	14 (82.35)	2 (11.76)	1 (5.88)	17
<b>รวม</b>	<b>17</b> <b>(8.90)</b>	<b>82</b> <b>(42.93)</b>	<b>39</b> <b>(20.41)</b>	<b>53</b> <b>(27.74)</b>	<b>191</b>

โดยภาพรวมแล้ว เนื้อหาการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมส่วนใหญ่ ถูกนำเสนอออกมาในรูปแบบของบทความมากที่สุด (42.93 %) รองลงมาคือในรูปแบบของจดหมายถึงบรรณาธิการ (27.74 %) และถูกนำเสนอในรูปแบบของข่าวน้อยที่สุด (8.90 %)



## เป้าหมายของการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม

เป้าหมายของการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมนี้ มุ่งศึกษาสองประเด็นด้วยกันคือ เนื้อหาที่นำเสนอเน้นมุ่งให้ความสำคัญต่อสถาบันใดหรือต่อสิ่งใด และวัตถุประสงค์ในการนำเสนอเน้นที่จะคงสภาพเดิมของสังคมไว้ หรือต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคม โดยเนื้อหาที่นำเสนอมุ่งให้ความสำคัญในหลายสิ่งด้วยกัน ดังต่อไปนี้

### ตารางแสดงการให้ความสำคัญต่อเนื้อหาการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมในแต่ละประเด็น

หนังสือพิมพ์	ชาติ	ศาสนา	กษัตริย์	ระบอบการปกครอง	เศรษฐกิจ	ชนบ ประเพณี	รวม
ไทย	64 (52.83)	12 (9.91)	26 (21.84)	10 (8.26)	6 (4.95)	3 (2.47)	121
กรุงเทพเดลิเมส์	17 (50.0)	2 (5.88)	7 (20.58)	6 (17.64)	-	2 (5.88)	34
สยามออบเซอร์เวอร์	3 (37.5)	3 (37.5)	1 (12.5)	-	-	1 (12.5)	8
จีนในสยามวารศัพท์	36 (52.17)	5 (7.24)	3 (4.34)	14 (20.28)	4 (5.73)	7 (10.13)	69
อื่นๆ	13 (54.16)	3 (12.5)	2 (8.33)	2 (8.33)	3 (12.5)	1 (4.16)	24
รวม	133 (51.95)	25 (9.78)	39 (15.23)	32 (12.50)	13 (5.07)	14 (5.48)	256

จากตารางแสดงให้เห็นว่า เนื้อหาที่นำเสนอส่วนใหญ่ให้ความสำคัญต่อสถาบันชาติมากที่สุด (51.95%) รองลงมาคือสถาบันพระมหากษัตริย์ (15.23 %) โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ไทยที่เป็นหนังสือพิมพ์ฝ่ายรัฐบาล และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงส่งบทพระราชนิพนธ์ไปลงหนังสือพิมพ์นี้เป็นประจำนั้น ได้นำเสนอเนื้อหาที่มีความสัมพันธ์กับแนวคิดการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมของพระองค์เป็นอย่างดี คือ เน้นที่ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์นั่นเอง

เนื้อหาอีกประเด็นหนึ่งที่หนังสือพิมพ์ให้ความสนใจ คือ เนื้อหาเกี่ยวกับระบอบการปกครอง (12.50%) เพราะในสมัยนั้น แนวความคิดเรื่องระบอบการปกครองเริ่มมีมากขึ้น ความคิดที่ต้องการจะเปลี่ยนประเทศเป็นประชาธิปไตยมีกระจายอยู่ทั่วไปในหมู่ปัญญาชนที่ได้รับการศึกษามาจาก

ต่างประเทศ ในขณะที่ผู้ปกครองประเทศ (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว) ในเวลานั้น ไม่ทรงเห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ดังนั้น ประเด็นที่เกี่ยวกับระบบการปกครอง จึงเป็นที่โต้เถียงกันอย่างกว้างขวางในช่วงเวลาดังกล่าว

“...บัดนี้เกลอคงได้สติบ้างแล้ว เกลอคงรู้สำนึกซิวว่า ถึงแม้คำว่า “รีพับลิก” ก็ดีเถา “คอนสติตชัน” ก็ดี เป็นคำที่มีเสียงอันไพเราะ ฤกว่า “การปกครองโดยอาไศรยเสียงราษฎรเปนใหญ่ เป็นคำที่น่าฟังปานใดก็ตาม แต่เมอนเปนเคราะห์ร้ายที่คนร่วมชาติของเกลอโดยมากยังไม่พร้อมที่จะเห็นประโยชน์แห่งของ “คิวิลีย” เพราะอนันจึงไม่เอาใจใส่ในข้อที่ใครจะเป็นผู้ปกครอง สิ่งที่จีนโดยมากต้องกวรก็คือ ความสงบ ซึ่งแปลว่าอย่าให้ใครมารบกวนเขา ในกิจการทำมาหาเลี้ยงชีพโดยปรกติของเขา เพราะเหตุอนัน เขาจึงเบื้อหนายในการจลาจล แม้การจลาจลนั้น จะมีความมุ่งหมายอันควรชมเชย...”  
(ไทย , 13 กันยายน 2456)

#### ตารางแสดงวัตถุประสงค์ในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม

หนังสือพิมพ์	คงสภาพ	เปลี่ยนแปลง (เพิ่มเติม)	เปลี่ยนแปลง (ตัดออก)	ไม่ระบุ	รวม
ไทย	56 (61.53)	8 (8.79)	16 (17.58)	11 (12.08)	91
กรุงเทพเดลิแมส์	9 (39.13)	1 (4.34)	6 (26.08)	7 (30.43)	23
สยามออบเซอร์เวอร์	4 (57.14)	1 (14.28)	1 (14.28)	1 (14.28)	7
จีนในสยามวารศัพท์	25 (47.16)	5 (9.43)	18 (33.96)	5 (9.43)	53
อื่นๆ	10 (58.82)	1 (5.88)	1 (5.88)	5 (29.41)	17
<b>รวม</b>	<b>104</b> <b>(54.73)</b>	<b>16</b> <b>(8.42)</b>	<b>42</b> <b>(22.10)</b>	<b>29</b> <b>(15.26)</b>	<b>191</b>

วัตถุประสงค์ของการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม แบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะคือ **เพื่อคงสภาพเดิม** หมายถึง การนำเสนอเนื้อหาชาตินิยม เพื่อจุดมุ่งหมายที่จะคงไว้ซึ่งสถาบันเดิมๆของสังคม ดังเช่น ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และระบอบการปกครอง รวมไปถึงประเพณีเดิมๆในสังคม

ส่วนวัตถุประสงค์**เพื่อเปลี่ยนแปลง**นั้น แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การพยายามเพิ่มเติมประเพณี วัฒนธรรมใหม่ๆเข้ามาในสังคมไทย กับการตัดเอาวัฒนธรรมประเพณีเดิมๆออกไปเพื่อความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมอารยะประเทศ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ อาจรวมไปถึงการกำจัดสิ่งไม่พึงประสงค์ของสังคมไทยในความรู้สึกของผู้นำประเทศ เช่นลัทธิการปกครองใหม่ๆ ขนชาวจีนที่เข้ามา มีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจไทย ฯลฯ ด้วยก็เป็นได้

จากบริบททางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมที่นำเสนอมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีเป้าหมายที่จะมุ่งให้ความสำคัญกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เพื่อคงสภาพเดิมของสังคมไว้ให้มากที่สุด (54.73%)

"...แกอย่าสำคัญนะเพื่อนเฮ้ย ว่าฉันแกลังตากถางเกลียดด้วยความจงร้าย ในใจฉันสงสารเกลียดที่สุดที่ไม่ได้สมหวัง แต่ฉันมีหน้าที่ที่จะต้องทำเพื่อผู้ร่วมชาติของฉัน คือฉันจะให้เขาเห็น แลเข้าใจเสียสักทีว่าเขาเคราะห์ดีปานใดที่มีได้เอาอย่างเกลียดจีน..." (ไทย, 13 กันยายน 2456)

"...บางทีข้าพเจ้าจะไม่สู้เป็นยุติธรรมนักที่กล่าวว่า มหาชนชาวยุโรป รู้เรื่องเมืองจีนมาจากทางเดียว เพราะเรามีทางอื่นอีกนอกจากทางพวกจีนรักชาติ ทางอื่นนี่คือพวกที่มักกล่าวอยู่่า เป็นผู้ทราบเรื่องในที่ ๆ เกิดเหตุแลด้วยความรู้จักนิสัยใจคอของพวกจีน จะปวยกล่าวอ้อมไปโย ข้าพเจ้าหมายความว่าถึงพวกมิสซันนารี (นักบวชสอนศาสนาคริสต์) พวกนี้มีเหตุที่จะปรารถนาให้ราชวงศ์เมิ่งจูล่มจมไป แลที่ขุนยัดเขนแลบริวารได้เข้ามามีอำนาจเพราะคนเหล่านี้ โดยมากประกาศตนว่าเป็นคนถือศาสนาคริสต์ พวกมิสซันนารีผู้ที่อ้างตนเป็นคนรู้จักนิสัยใจคอของจีน จึงมีความหวังอยู่ว่า ถ้าคนเหล่านี้ได้มีอำนาจขึ้นแล้ว เมืองจีนก็คงจะกลายเป็นเมืองที่นับถือศาสนาคริสต์ทั้งเมืองในเวลาเร็ววันที่สุด ผันอะไรกันเช่นนี้! เราก็ได้เห็นแล้วไม่ใช่ฤว่า เมื่อรัฐบาลจีนออกประกาศ

ให้สวดมนต์วิงวอนพระเป็นเจ้า พวกมิสชันนารีเหล่านี้มีความตื่นเต้น  
เพียงไร เมื่อเป็นเช่นนี้จะไม่นับถือว่าข้อความที่ข้าพเจ้ากล่าวนี้ ย่อมมี  
ความจริงอยู่บ้าง..." (ไทย, 13 กันยายน 2456)

### ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดต่างๆที่นำมาใช้ในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม

แนวคิดที่นำมาใช้ในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ  
เกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น เป็นการนำแนวคิดชาตินิยมซึ่งเป็นแนวคิดหลักมาสัมพันธ์กับแนวคิดกษัตริย์  
นิยม ศาสนานิยม และสถานะของประเทศในสังคมโลก โดยการนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับ  
กษัตริย์และศาสนานั้น ก็เพื่อที่จะคงสภาพของประเทศไทยในสายตาชาวต่างชาติเอาไว้ นั่นเอง ซึ่ง  
แนวคิดต่างๆนั้น สามารถจำแนกออกได้ตามตารางต่อไปนี้

ตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดลัทธิชาตินิยมกับแนวคิดอื่นๆที่นำมาใช้ในการ  
ปลูกฝังลัทธิชาตินิยมผ่านหนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์	กษัตริย์ นิยม	ชาติ นิยม	ศาสนา นิยม	สถานะของ ประเทศ	ความ สามัคคี	ลัทธิการ เมือง	เศรษฐกิจ ชาตินิยม	รวม
ไทย	20 (13.42)	66 (44.29)	11 (7.38)	35 (23.48)	2 (1.34)	9 (6.04)	6 (4.02)	149
กรุงเทพเดลิเมล์	4 (14.80)	14 (51.85)	1 (3.70)	8 (29.62)	-	-	-	27
สยามออบเซอร์เวอร์	-	3 (33.33)	4 (44.44)	2 (22.22)	-	-	-	9
จีนโนสยามวารศัพท์	3 (3.57)	43 (51.18)	5 (5.59)	20 (23.80)	1 (1.19)	8 (9.52)	4 (4.76)	84
อื่นๆ	3 (10.71)	9 (32.14)	3 (10.71)	8 (28.57)	-	2 (7.14)	3 (10.71)	28
รวม	30 (10.10)	135 (45.45)	24 (8.08)	73 (24.57)	3 (1.01)	19 (6.39)	13 (4.37)	297

จากตารางแสดงให้เห็นว่า แนวคิดชาตินิยมถูกนำมาใช้มากที่สุด (45.45%) โดยนำมา  
สัมพันธ์กับ แนวคิดกษัตริย์นิยม (10.10%) และศาสนานิยม (8.08%) เพื่อคงสถานะของประเทศ  
ไทยในสังคมโลกเอาไว้ นั่นเอง (24.57%)



“...เรารู้สึกปลื้มเป็นอย่างยิ่งที่ได้สังเกตเห็นว่า พระเกียรติคุณแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเราในวันนับจะแสนไพศาลมากไปทุกที่มีผู้นิยมพระบารมีของพระองค์มากขึ้นทุกวัน ...เมื่อเขารชมพระองค์ผู้ทรงเป็นหัวหน้าแห่งชาติไทย ก็เหมือนเขารชมชาติไทยด้วยเหมือนกัน...” (ไทย, 3 ธันวาคม 2457)

บทความข้างต้น เป็นตัวอย่างของการนำแนวคิดชาตินิยม มาสัมพันธ์กับแนวคิดกษัตริย์นิยม กล่าวคือเน้นความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ให้เทียบเท่าสถาบันชาติ และยกให้กษัตริย์เป็นตัวแทนของชาตินั้นเอง โดยถือว่าหากกษัตริย์ได้รับการยกย่องจากประเทศต่างๆ ในโลก ก็เสมือนกับชาติได้รับคำชมเชยด้วยเช่นเดียวกัน

### บทบาทหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หนังสือพิมพ์ถือว่ามีสิทธิเสรีภาพเป็นอันมากในการแสดงความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ เพื่อปลูกฝังชกแจงใจของประชาชนในสมัยนั้น ซึ่งการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่รัฐบาลให้ความสำคัญในการปลูกฝัง โดยเผยแพร่ผ่านทางหนังสือพิมพ์ ทำให้หนังสือพิมพ์มีบทบาทหน้าที่ในประเด็นดังกล่าวเป็นอันมาก

### ตารางแสดงบทบาทหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม

หนังสือพิมพ์	ให้ข่าวสาร	แสดงความ คิดเห็น	ถ่ายทอดความรู้	ปลูกฝัง/ โน้มน้าว	รวม
ไทย	3 (3.26)	57 (61.95)	5 (5.43)	27 (29.34)	92
กรุงเทพเดลิเมล์	6 (26.08)	12 (52.17)	-	5 (21.73)	23
สยามออบเซอร์เวอร์	-	3 (50.0)	-	3 (50.0)	6
จีนในสยามวารศัพท์	3 (5.0)	38 (63.33)	1 (1.66)	18 (30.0)	60
อื่นๆ	-	9 (52.94)	2 (11.76)	6 (35.29)	17
รวม	12 (6.06)	119 (60.10)	8 (4.04)	59 (29.79)	198

ในประเด็นการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมนี้ จากตารางแสดงให้เห็นว่าหนังสือพิมพ์มีบทบาทหน้าที่ในการแสดงความคิดเห็นมากที่สุด (60.10 %) รองลงมาคือ บทบาทในการปลูกฝังนัมน้าวชักจูงใจ (29.79 %) ที่เป็นเช่นนี้ก็อาจเนื่องมาจาก การปลูกฝังลัทธิชาตินิยมในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงใช้หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม โดยพระองค์ได้ทรงนิพนธ์บทความต่างๆที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดชาตินิยมมาตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ บทความต่างๆเหล่านั้น ถือเป็นบทความแสดงความคิดเห็น ประกอบกับการนัมน้าวชักจูงใจไปในตัว

และบทความเหล่านั้น ก็ส่งผลให้ผู้ที่ได้อ่าน เกิดความคิดเห็นทั้งสนับสนุนและโต้แย้งอย่างมากมาย โดยแสดงออกมาในรูปของบทความ และจดหมายถึงบรรณาธิการ เพื่อแสดงความคิดเห็นเหล่านั้น รวมทั้งบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ และนักหนังสือพิมพ์เอง ก็มีความคิดเห็นมานำเสนอแลกเปลี่ยนกันอยู่ตลอดเวลา ทำให้ในช่วงรัชสมัยของพระองค์นี้ หนังสือพิมพ์มีบทบาทหน้าที่ในการแสดงความคิดเห็น และมีเสรีภาพมากกว่าในสมัยอื่นๆที่ผ่านมา

### วิธีการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม

การปลูกฝังลัทธิชาตินิยมในแต่ละสมัยนั้น ผู้วิจัยจะทำการแยกศึกษาออกเป็น 2 ประเด็น คือ ดุสิตทางการนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมว่านำเสนอออกมาในทิศทางใด และอีกประเด็นที่ศึกษาคือ เทคนิคการนำเสนอเนื้อหาชาตินิยม ซึ่งเทคนิคเหล่านี้ ได้มาจากเทคนิคการโฆษณาชวนเชื่อ ตามแนวคิดที่ว่า ในเวลาคับขันเช่นช่วงสงคราม สื่อถูกใช้เพื่อโฆษณาชวนเชื่อเข้าข้างประเทศตนเอง และโจมตีฝ่ายศัตรูมากที่สุด (ดูรายละเอียดได้จากบทที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง)

ตารางแสดงทิศทางการนำเสนอเนื้อหาชาตินิยมในหน้าหนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์	บวก	กลาง	ลบ	รวม
ไทย	19 (19.79)	37 (38.54)	40 (41.66)	96
กรุงเทพเดลิเมส์	1 (4.34)	10 (43.47)	12 (52.17)	23
สยามออบเซอร์เวอร์	2 (28.57)	4 (57.14)	1 (14.28)	7
จีนในสยามวารศัพท์	7 (13.20)	22 (41.50)	24 (45.28)	53
อื่นๆ	2 (11.76)	4 (23.52)	11 (64.70)	17
รวม	31 (15.81)	77 (39.26)	88 (44.69)	196

จากตารางแสดงให้เห็นว่า เนื้อหาชาตินิยมที่นำเสนอผ่านทางหน้าหนังสือพิมพ์นั้น ถูกนำเสนอออกมาในทิศทางลบมากที่สุด (44.69 %) และถูกนำเสนอออกมาในทิศทางบวกน้อยที่สุด (15.81 %) เนื้อหาที่ถูกนำเสนอในทิศทางลบนั้น จะออกมาในรูปของการโจมตีชาวจีน การโจมตีเยอรมัน และการโต้แย้งกันระหว่างหนังสือพิมพ์ร่วมสมัยมากที่สุด โดยหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับจะนำเสนอออกมาในรูปแบบที่แตกต่างกัน

เนื้อหาในหนังสือพิมพ์ไทย และกรุงเทพเดลิเมส์ จะถูกกล่าวถึงในแง่ลบต่อชาวจีน ชาวเยอรมัน และผู้ที่เสนอเนื้อหาขัดกับความคิดเห็นของหนังสือพิมพ์ตน

ตัวอย่างการเสนอเนื้อหาในทิศทางลบต่อชาวจีน

“...ข้าพเจ้าไม่อยากจะกล่าวให้มากความไป แต่ข้าพเจ้าขอกล่าวว่าคุณคน  
เช่นจีนผู้นี้แหละเป็นผู้ที่ข้าพเจ้าเรียกว่า “ผู้เพาะไทยผสม” และบุคคลเช่น  
นี้แหละจะเป็นผู้ทำให้ไทยกับจีนเกิดบาดหมางและบกพร่องในทางมิตรจิต  
ซึ่งมีแก่กันมาแต่โบราณกาล...” (หนังสือพิมพ์ไทย พ.ศ. 2459)

“...ถ้าจีนเป็นเจ้าของนี้คนไทยแล้วก็อ้างว่าจะตรูตจีน ขอเงินที่ค้างให้หมด  
เองบาญชีกันเสียที นายเถา หรือปุ่นเถาได้หลง...ถ้าไทยเป็นเจ้าของนี้จีน  
ไปทวงก่อนตรูตจีนแล้ว ก็ผิดว่าจวนตรูตจีนแล้วต้องใช้เงินมาก ถึงตรูตจีน  
แล้วจึงค่อยใช้ นายเถา ปุ่นเถาได้หลงนอเหมือนกัน...ดูเถาะธรรมเนียมของ  
จีน เวลาตรูตจีนประพุดต่อเจ้าหนืออย่างหนึ่งประพุดต่อลูกหนืออย่างหนึ่ง  
แต่ก็อ้างตรูตจีนอย่างเดียวกัน...” (กรุงเทพเดลิเมล์ , 3 กุมภาพันธ์ 2458)

#### ตัวอย่างการเสนอเนื้อหาในทิศทางลบต่อชาวเยอรมัน

“...เยอรมันน่าจะคิดว่า การที่ได้มาพึ่งประเทศสยามนั้น เป็นบุญลาก  
อันใหญ่หลวงแล้ว ด้วยหาไม่ก็จะลำบากไม่น้อย ไม่บังควรจะทำกา  
รเที่ยวกวรวอะไรที่นี้ ควรจะได้รู้สำนึกและคิดถึงอดีตภาพบ้างควรจะ  
เก็บธรรมะที่ว่า ความจำเป็นไม่มีธรรมะอันใด เข้าดูเสียบ้างจะดีกว่า  
ด้วยหาไม่จีนกำเริบไป ไทยเราเอาธรรมะอันนั้นมาใช้แก่เยอรมันบ้าง  
เยอรมันก็จะมีแผ่นดินอยู่...” (กรุงเทพเดลิเมล์ ,13 กันยายน 2460)

ในขณะที่จีนในสยามวารศัพท์ ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ที่จัดทำโดยคนจีนนั้น เสนอข่าวในทิศ  
ทางลบต่อผู้ที่โจมตีชาวจีน หรือชาวจีนที่กระทำตนให้เสียชื่อเสียงต่อชาวจีนด้วยตนเอง รวมทั้ง  
เบนความสนใจไปทางชาวเยอรมันแทนด้วยเช่นเดียวกัน

#### ตัวอย่างการเสนอความคิดเห็นในทิศทางลบต่อผู้ที่กล่าวโจมตีชาวจีน

“...ผู้ที่มีความเห็นว่า จีนในเมืองเรานับวันจะมากขึ้นทุกที ถ้าเมื่อปล่อยให้  
จีนที่เป็นคนต่างภาษามีจำนวนมากกว่าคนพื้นเมืองแล้ว ก็เป็นข้อที่พึงวิตก  
อยู่ นั้น ช่างเห็นไปในการที่ไปไม่ได้เลย...ข้าพเจ้ายังไม่เคยเห็นเลยว่าจีน  
ลากรถคนใด จะลากรถตลอดไปได้ถึง ๒ ปี...ผู้ที่แก่งทำเป็นเดือดร้อนร้อง  
ว่าจีนเข้ามาเที่ยวละตั้งพัน จะทำให้มีจำนวนมากขึ้นทุกวันนี้เป็นเสียงของ  
คนมารยาแลพูดโดยลับหลัง...” (จีนในสยามวารศัพท์, 25 เมษายน 2457)

### ตัวอย่างข่าวที่นำเสนอในทิศทางลบต่อชาวเยอรมัน

“...ตามความสังเกตของผู้สื่อข่าวว่า บรรดาร้านหลวงวัดเบญจมบพิตรคราวนี้ด้วยกันทั้งหมด มีผู้นิยมเล่นปาหน้าโกเซอร์และยิงเรือดำมารินของโกเซอร์กันมากกว่าเล่นอย่างอื่น เพราะพวกเราทุกคนอันเป็นชาติไทยเกลียดหน้าโกเซอร์ราวกับเกลียดหน้าผีรอกจกเปรต จึงอยากปาหน้าให้สมแก่ใจ...”  
(จีนในสยามวารศัพท์, 11 มกราคม 2460)

ถึงแม้หนังสือพิมพ์ไทยและกรุงเทพเดลิเมต์ จะมุ่งเสนอเนื้อหาชาตินิยมและกล่าวถึงชาวจีนในทิศทางลบ แต่ในขณะเดียวกัน หนังสือพิมพ์ไทย ก็ได้กล่าวถึงชาวจีนในทิศทางบวกบ้างเช่นกัน ที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องมาจาก รัฐบาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังต้องการคงความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทยและจีนเอาไว้ ถึงแม้จะกล่าวโจมตีในบางประเด็น แต่ความสัมพันธ์ที่ดีก็ยังมีให้เห็นอยู่บ้างเช่นกัน

“...ชาวอันนี้เป็นชาติที่เปนนที่น่าปลื้มใจของทัพเจ้าผู้๑ เพราะรู้สึกว่าเป็นพยานให้เห็นชัดเจนว่า เพื่อนจีนตั้งใจจริง ๆ ที่จะแสดงให้ปรากฏว่า เป็นผู้ที่มีได้เต็มเพมหากฤณาธิคุณแห่งเพบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้ทรงแม่เพบรมโพธิสมภารไพศาลไปให้เป็นที่ร่มเย็นทั่วไม่ว่าเป็นชนเหล่าหมูใด ย่อมได้อยูเย็นเป็นสุขโดยอาไศรยเพบรมเดชาภาพ... ทั้งเพื่อนจีนรู้สึกว่ เมื่อมาอาไศรยอยู่ในกรุงสยามแล้ว ก็สมควรยิ่งที่จะช่วยไทยเราทำรั้วบ้านให้มั่นคงยิ่งขึ้นกว่าที่เปนนอยู่แล้ว... ข้าพเจ้าเชื่อว่าเพราะเหตุที่เพื่อนจีนเข้าใจข้อนี้ดีแล้ว จึงได้แสดงความเต็มใจในการที่จะช่วยทำรั้วให้กรุงสยาม...” (ไทย , 14 พฤศจิกายน 2457)

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น หนังสือพิมพ์ถูกนำมาใช้เพื่อการโฆษณาชวนเชื่อในส่วนที่เป็นประโยชน์แก่ชาติ ศาสนา และราชบัลลังก์ ด้วยว่าเป็นระยะสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ซึ่งนานาประเทศต่างก็ได้นำสื่อมวลชนมาใช้เพื่อการโฆษณาชวนเชื่อทั้งสิ้น

และจากความสำคัญของแนวคิดโฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda) ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้นำเทคนิคการโฆษณาชวนเชื่อมาใช้ในการวิเคราะห์เทคนิคการนำเสนอเนื้อหาชาตินิยมผ่านทางหนังสือพิมพ์ ดังจะเห็นได้จากตารางด้านล่างนี้



ตารางแสดงเทคนิคการนำเสนอเนื้อหาชาตินิยมผ่านทางหนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์	โจมตีศัตรู	อ้างเหตุผล	อ้างสถาบันที่มีชื่อเสียง	รวม
ไทย	48 (45.28)	38 (35.84)	20 (18.86)	106
กรุงเทพเดลิเมส์	20 (60.60)	13 (39.39)	-	33
สยามออบเซอร์เวอร์	5 (45.45)	2 (18.18)	4 (36.36)	11
จีนในสยามวารศัพท์	20 (37.37)	28 (52.83)	5 (9.43)	53
อื่นๆ	11 (57.89)	4 (21.05)	4 (21.05)	19
รวม	104 (46.84)	85 (38.28)	33 (14.88)	222

การปลูกฝังลัทธิชาตินิยมผ่านหนังสือพิมพ์ของรัฐบาล ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น หนังสือพิมพ์ได้ใช้เทคนิคการโจมตีศัตรูมากที่สุด (46.84 %) รองลงมาคือการอ้างเหตุผล (38.28 %) และเทคนิคที่ถูกนำมาใช้น้อยที่สุดคือ การอ้างสถาบันที่มีชื่อเสียง (14.86%)

หนังสือพิมพ์ไทย กรุงเทพเดลิเมส์ และสยามออบเซอร์เวอร์ จัดเป็นหนังสือพิมพ์ที่ใช้เทคนิคการโจมตีศัตรูมากที่สุด โดยศัตรูที่ถูกนำมาถล่มโจมตีนั้น มักจะเน้นที่ชาติจีน และชาติเยอรมันเป็นสำคัญ

ตัวอย่างการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมโดยการโจมตีศัตรู (ชาวเยอรมัน)

“...เยอรมันได้ยุแหย่ หรืออุดหนุนพวกแขกที่มาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในประเทศสยาม ให้ไปก่อความวุ่นวายขึ้นในดินแดนที่เป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ ซึ่งเป็นการดูหมิ่นต่ออำนาจความเป็นกลางของประเทศสยาม...”

(กรุงเทพเดลิเมส์, 7 กุมภาพันธ์ 2460)

ตัวอย่างการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมโดยการโจมตีศัตรู (ชาวจีน)

“...จีนผู้นี้ฉวยโอกาสในการที่เป็นครูเพื่อเพาะความไม่ชอบไทยให้เกิดขึ้นในหมู่จีน คือเขาแสดงโอวาทเตือนนักเรียนอยู่มิได้ขาดให้รู้ตนว่าเป็นจีน, ให้รักชาติจีน, ตั้งใจมั่นคงเป็นจีน, และว่าไม่ต้องนับถือธรรมเนียมใดนอกจากกฎหมายของจีน และไม่ต้องอยู่ในกฎหมายใด นอกจากกฎหมายจีน...”

...ข้าพเจ้าไม่อยากจะกล่าวให้มากความไป แต่ข้าพเจ้าขอกล่าวว่าบุคคลเช่นจีนผู้นี้แหละเป็นผู้ที่ข้าพเจ้าเรียกว่า“ผู้เพาะไทยผสม” และบุคคลเช่นนี้แหละจะเป็นผู้ทำให้ไทยกับจีนเกิดบาดหมางและบกพร่องในทางมิตรจิตซึ่งมีแก่กันมาแต่โบราณกาล...” (หนังสือพิมพ์ไทย พ.ศ. 2459)

ในขณะที่หนังสือพิมพ์จีนในสยามวารศัพท์นั้น มีการใช้เทคนิคการนำเสนอที่แตกต่างไปจากหนังสือพิมพ์ร่วมสมัยฉบับอื่นๆ กล่าวคือ มีการใช้เทคนิคการอ้างเหตุผลมากที่สุด (52.83 %) ซึ่งการอ้างเหตุผลของ จีนในสยามวารศัพท์นั้น ก็เพื่อแก้ข้อกล่าวหาที่หนังสือพิมพ์ฉบับอื่นๆโจมตีชาวจีนนั่นเอง

“...เพราะเหตุนี้ ชาวเราควรทราบว่ ไทยกับจีนเป็นชาติที่เนื่องมาจากสายโลหิตเดียว หรือมีโลหิตเจือปนกัน จนไม่อาจจะแยกออกได้ มาต่างกันก็แต่ภาษาเท่านั้น เราควรจะมีน้ำจิตร้อารักใคร่ต่อกันและกันเหมือนญาติพี่น้อง เพื่อรักษาความเป็นอิสระภาพของชาวเรา ไม่ควรจะต้องว่าเป็นคนต่างชาติ แลรั้งเกี่ยวกันในบางสิ่งที่ไม่จำเป็นเลย...”

(จีนในสยามวารศัพท์ ,27 มิถุนายน 2456)

สำหรับประเด็นเรื่องวิธีการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมนี้ ผู้วิจัยสามารถมองเห็นความสัมพันธ์ของทิศทางและเทคนิคการนำเสนอได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ ทิศทางการนำเสนอเนื้อหาชาตินิยมส่วนใหญ่เป็นไปในทิศทางลบ ก็เนื่องมาจากเทคนิคการนำเสนอส่วนใหญ่เป็นการกล่าวโจมตีศัตรู ส่งผลให้ภาษาที่ใช้และเนื้อหาชาตินิยม ถูกนำเสนอออกมาในแง่ลบ เพื่อให้จะให้ผู้อ่านคล้อยตาม เชื่อตามความคิดเห็นที่หนังสือพิมพ์นำเสนอ ว่าผู้ที่ถูกกล่าวถึงในขณะนั้น ไม่ว่าจะเป็ชาติจีน เยอรมัน ฯลฯ ก็ตาม ล้วนแล้วแต่เป็นคนร้ายในสายตาของชาวไทยเช่นเดียวกันทั้งสิ้น

ในการนำเสนอผลการวิจัยสำหรับการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมผ่านหนังสือพิมพ์ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ ประเด็นสุดท้ายที่ผู้วิจัยจะทำการกล่าวถึงได้แก่ประเด็นเรื่องความขัดแย้งกันเองระหว่างหนังสือพิมพ์ร่วมสมัย โดยการวิเคราะห์ข้อมูลในประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากประเด็นต่างๆที่กล่าวมาข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม , เป้าหมายของการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม , วิธีการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม ฯลฯ จากนั้นจึงนำมาวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งแยกออกมาแต่ละประเด็น และทำการอธิบายผลต่อไป

### ความขัดแย้งกันเองระหว่างหนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีอิทธิพลต่อประชาชนมาก ดังที่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ ทรงกล่าวว่า

“...ประชาชนเดี๋ยวนี้เชื่อหนังสือพิมพ์กันอย่างแปลกประหลาด เห็น  
 ฝนอะไรลงหนังสือพิมพ์แล้วก็ต้องเป็นจริง ไม่มีใครเถียงได้ทั้งสิ้น...”  
 (กจข. ร.6 น.2/217)

การที่ราษฎรเชื่อหนังสือพิมพ์เช่นนั้น ส่งผลให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตัดสินใจพระทัยที่จะนำเอาหนังสือพิมพ์มาเป็นอาวุธสำคัญสำหรับบรรยายประสงค์ของรัฐบาลในรัชสมัยของพระองค์ ไปสู่ราษฎร (รวม วัชระประดิษฐ์, อ่างแล้ว)

บทบาทและเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ที่มีอยู่มากนี้ ส่งผลให้หนังสือพิมพ์มีความกล้าที่จะแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์กันมากขึ้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริที่จะปลูกฝังลัทธิชาตินิยมในหมู่พลสกนิกรของพระองค์

ในขณะที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม ทรงเขียนบทความแสดงความเห็นลงในหนังสือพิมพ์ “ไทย” ซึ่งส่วนใหญ่เป็นบทพระราชนิพนธ์ที่แสดงออกในการต่อต้านจีนด้วยบทความที่ตำหนิชนชาติจีน ชี้ให้คนไทยเห็นภัยจากคนจีน ชี้ให้เห็นสถานการณ์ทางการเมืองของจีนหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง เพื่อให้ประชาชนได้พิจารณาและเปรียบเทียบให้เห็นความจริง เป็นการเตือนใจมิให้หลงผิดมีความคิดที่จะกระทำการเช่นเดียวกับชาวจีน

หนังสือพิมพ์ที่เป็นฝ่ายค้านกับรัฐบาล และเป็นตัวแทนของชาวจีน เช่น จีนในสยาม วารศัพท์ ก็แสดงความเห็นโต้แย้งขึ้นมาได้ทันทีเช่นกัน และการโต้แย้งกันในลักษณะนี้ ก็ได้รับความสนใจจากผู้อ่านทั่วไป จนทำให้มีผู้อ่านบางคนสนใจเขียนจดหมายมาถึงบรรณาธิการเพื่อแสดงความคิดเห็นด้วยเช่นเดียวกัน

จากสภาพการณ์เช่นนี้ ทำให้หนังสือพิมพ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ชื่อว่าเป็นหนังสือพิมพ์ที่มีบทบาทและเสรีภาพมากที่สุด ถือเป็นยุคทองของหนังสือพิมพ์ที่สามารถจะแสดงความเห็นอย่างไรก็ได้ในทุกๆ เรื่องทุกๆ ประเด็น รวมถึงในประเด็นเรื่องการปลุกฝังลัทธิชาตินิยมด้วย โดยผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ความขัดแย้งกันเองระหว่างหนังสือพิมพ์ร่วมสมัยในการปลุกฝังลัทธิชาตินิยมผ่านทางหน้าหนังสือพิมพ์ ออกมาได้เป็นประเด็นหลักๆ ดังต่อไปนี้

#### (1) การให้ความสำคัญต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

หนังสือพิมพ์ฝ่ายรัฐบาล ดังเช่น หนังสือพิมพ์ "ไทย" ให้ความสำคัญกับการคงอยู่ของสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นอย่างยิ่ง โดยในด้านการปกครอง หนังสือพิมพ์ได้ยกย่องสถาบันพระมหากษัตริย์ว่ามีความชำนาญในการปกครองประเทศอย่างแท้จริง พร้อมทั้งโจมตีประเทศที่มีประธานาธิบดีเป็นประมุขของชาติว่ามีค่าเท่ากับ "...ตั้งคนขายหมูเป็นผู้อำนวยการรถไฟ..." (ไทย, 12 ธันวาคม 2466) เพราะประธานาธิบดีนั้นไม่ได้ฝึกฝนความชำนาญในหน้าที่นี้มาก่อน นับได้ว่าหนังสือพิมพ์ไทยให้ความสำคัญกับการปกครองแบบราชาธิปไตย และมีการปลุกฝังลัทธิชาตินิยมตามแนวคิดกษัตริย์นิยมอย่างชัดเจน

ในขณะที่หนังสือพิมพ์ฉบับอื่น ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ฝ่ายค้านของรัฐบาล เช่น กรุงเทพเดลิเมตส์ และจีนในสยามวารศัพท์ ถึงแม้จะไม่สนับสนุนการปกครองระบอบราชาธิปไตย หันไปให้ความสำคัญกับการปกครองระบอบสังคมนิยม ประชาธิปไตย และต่อต้านการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่เนื้อความที่แสดงออกก็มีได้โจมตีสถาบันพระมหากษัตริย์แต่อย่างใด หนังสือพิมพ์เหล่านี้ก็ยังคงลงคำสดุดีถวายพระพรต่อองค์พระประมุขของประเทศอยู่อย่างสม่ำเสมอ ในวาระโอกาสพิเศษต่างๆ โดยนำเสนอในแง่กลางๆ ไม่สนับสนุนมากเท่าหนังสือพิมพ์ฝ่ายรัฐบาลเช่น ไทย แต่ก็มีได้โต้แย้งหรือวิพากษ์วิจารณ์แต่อย่างใด

## (2) ประเด็นเรื่องปัญหาชนกลุ่มน้อยชาวจีน

นับแต่ปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ชาวจีนในจังหวัดภูเก็ตก่อการจู่โจมวายนัดหยุดงานในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2453 โดยอาศัยหนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือชักจูงเหตุการณ์ดังกล่าวเริ่มมีอิทธิพลต่อความรู้สึกของคนไทยที่มีต่อชาวจีน ทำให้ชาวจีนถูกตำหนิจากประชาชนและหนังสือพิมพ์ว่าทำตัวไม่เหมาะสม มีการแสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์ตามหน้าหนังสือพิมพ์มากขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่หนังสือพิมพ์ไทย ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ปากเสียงของฝ่ายรัฐบาล เช่น เรื่อง "เจ๊กจีน" ซึ่งตั้งเตือนจีน มีใจความตอนหนึ่งว่า

“...จีนมณฑลภูเก็ตควรต้องรู้สึกคุณของไทยให้มาก ที่ได้พึ่งพระบรม  
โหสิกรรมของชาติไทย..” (ไทย, 6 พฤศจิกายน 2455)

ซึ่งข้อความดังกล่าว ได้รับการตอบโต้จากหนังสือพิมพ์จีนในสยามวารศัพท์ ซึ่งแสดงตัวเป็นตัวแทนของชาวจีน ในทำนองที่ว่า

“...รัฐบาลไทยและคนไทยควรที่จะกล่าวโทษคนจีนเฉพาะกลุ่มที่ทำผิด  
มิควรจะโทษทั้งหมด และอ้างว่ารัฐบาลไทยเคยใช้คนจีนทำราชการมีคุณ  
ประโยชน์ต่อประเทศไทย แลได้ยศถาบรรดาศักดิ์มีมาก เหตุใดไทยไม่คิด...”  
(จีนในสยามวารศัพท์, 4-6 เมษายน 2454)

ปัญหาเรื่องชาวจีนในประเทศไทย ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น สามารถแยกอธิบายความขัดแย้งกันเองระหว่างหนังสือพิมพ์ร่วมสมัยได้หลายประการ ไม่ว่าจะเป็น การให้ความสำคัญกับสถาบันชาติ , ระบบการปกครอง , สภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ฯลฯ

### 2.1 การให้ความสำคัญกับสถาบันชาติ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีความรู้สึกต่อชาวจีนในทางที่ไม่ดีมากขึ้น ทุกขณะ พระองค์ได้ทรงเขียนบทความเรื่อง “พวกยิวแห่งบูรพาทิศ” เพื่อให้ชาวไทยรักชาติและเห็นแก่ชาติตนมากขึ้น ด้วยวิธีการโจมตีชาติอื่น บทความพระราชนิพนธ์เรื่องนี้เป็น การวิจารณ์คนจีนอย่างรุนแรง และถือเป็นชนวนให้เกิดความรู้สึกขัดแย้งกันระหว่างชาวจีนและชาวไทยมากขึ้น อีกทั้งก่อ



ให้เกิดความขัดแย้งกันเองระหว่างหนังสือพิมพ์ร่วมสมัยด้วย ดังข้อความในบทความตอนหนึ่งของเรื่อง "พวกยิวแห่ง บูรพาทิศ" ในหนังสือพิมพ์ไทย ความว่า

"...ข้าพเจ้าย่อมทราบดีแล้วว่า ข้าพเจ้าไม่ใช่คนแรกที่เรียกจีนว่ายิวแห่งบูรพาทิศ...ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าถึงเวลาแล้วที่ควรจะต้องแสดงความจริงข้อนี้ให้ปรากฏ เพื่อท่านทั้งหลายจะได้ทราบไว้ว่าจีนเป็นคนชนิดไร...ข้าพเจ้าเห็นว่าสาเหตุแห่งความรู้สึกเกลียดชังยิวนี้ไม่ใช่ศาสนาอย่างเดียวกับข้าพเจ้าจะขอกล่าวโดยสังเขปต่อไป

ข้อ 1. ลักษณะของพวกยิวเห็นได้ชัดที่สุดคือ ความถือโคตร (ถือกำเนิดดั้งเดิมของตน) ธรรมดาแล้วไม่ว่าอยู่ในประเทศใดฤาแปลงเป็นชาติใดก็ยังคงเป็นคนยิวอยู่นั่นเอง...

ลักษณะอีกอย่างหนึ่งซึ่งเห็นได้ในพวกยิว..... คือตั้งแต่ไหน ๆ มาเป็นประเพณีของยิว ที่แบ่งมนุษย์ออกเป็นสองพวกคือ จำพวกยิว กับ จำพวกเอนไตส์พวกยิวเท่านั้นเป็นมนุษย์ ซึ่งพระเจ้าโปรด.....

เหตุประการที่ 3 คือ ยิวเป็นชนที่มีอุปนิสัยเยียบแหลมอย่างอัศจรรย์ในทางหาเงิน ประกอบด้วยความชั่วร้ายต่าง ๆ อันเป็นโทษแห่งการโลก.....เรื่องละม้ายคล้ายคลึงกับเรื่องเกียดยิวเหมือนกัน แต่หากเรียกว่า "ภัยผิวเหลือง" เท่านั้น ภัยที่กล่าวถึงนี้มีอยู่แต่ตรงจีนเท่านั้น ในเมืองไทยเองก็ต้องนับว่ามีเหตุที่พึงวิตกเท่ากับคนผิวขาวเหมือนกัน.....จีนมีลักษณะคล้ายยิวอย่างไร ท่านผู้อ่านที่ช่างสังเกตก็คงจะเห็นได้แล้วเมื่อคิดเทียบดูนิสัยใจคอของยิวตามที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วกับนิสัยของจีน..." (ไทย, 25 พฤศจิกายน 2457)

เมื่อบทความเรื่องพวกยิวแห่งบูรพาทิศลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ไทยแล้ว ปรากฏว่าได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ตอบโต้มากเช่น "บาทกฤษร" เขียนเรื่อง "จีนได้คือไทยเดิม" และผดุง เขียนเรื่อง "ความเห็นเอกชนเรื่องจีนในเมืองไทย" ซึ่งสรุปได้ว่า ได้ต่อว่ากรรมของคนจีนในสายตาของอัครพยานั้นเลวร้ายเกินไป และในที่สุดได้แสดงความเห็นว่า "ไม่เห็นด้วยกับการขูดโคตรของจีนมาด่า" และเรื่อง "ปัญหาเรื่องยิวแห่งบูรพาทิศ" ในหนังสือพิมพ์จีนในสยามวารศัพท์ว่า

"...หมูนี้อะไรก็ได้ ๆ ก็ได้ยินเสียงเขาเย้ยถากถางในเรื่องยิวแห่งบูรพาทิศ ออกเสียงแซ่.....โอ้อนิจจา ความรักชาติต้องจำเป็นแอนตี้ชาติอื่นที่ไม่ใช่ศัตรูของเราด้วยหรือ.....ขออย่าเหยียดหยามพวกชาวบูรพาทิศด้วยกันเกินเหตุสมควร และนิวไทน์เน่าก็จงตัดแต่นิวไทน์เกิด..." (จีนในสยามวารศัพท์, 2457)

## 2.2 ระบอบการปกครอง

นับจากที่จีนปฏิวัติล้มอำนาจการปกครองสถาบันจักรพรรดิ ในปี พ.ศ. 2455 แล้ว การเมืองจีนก็มีอิทธิพลต่อไทยเป็นอันมาก ทั้งคนไทย คนจีน และ รัฐบาล ซึ่งแสดงออกมาให้เห็นในรูปของความคิดเห็น คำวิพากษ์วิจารณ์เป็นการแสดงปฏิกิริยาตอบโต้ที่เห็นถึงนโยบายและความคิดสำหรับชาวจีนในประเทศไทยนั้นแบ่งเป็นสองฝ่าย คือ สนับสนุนจักรพรรดิ และอีกฝ่ายหนึ่งสนับสนุน ดร. ซุน ยัตเซน จึงได้เริ่มแสดงบทบาทเล่นการเมืองจีนโดยอาศัยประเทศไทยเป็นเวที และต่างฝ่ายต่างมีหนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือ ดังความเห็นของหนังสือพิมพ์ไทย เรื่อง "รีบิลิกจีน" ตอนหนึ่งว่า

"...อย่าว่าแต่ในเมืองจีนที่ไกลเลย ถึงจีนในกรุงเทพฯ เวลานี้ก็แตกออกเป็นสองพวกดังกล่าวมาแล้ว หนังสือพิมพ์ในกรุงเทพฯ ซึ่งออกเป็นภาษาจีนอยู่ 3 ฉบับ ก็เป็นพวกยวนไซไซฉบับหนึ่ง พวกเห็นแก่การเก็กเหม็งฉบับหนึ่ง อีกฉบับหนึ่งนั้นเดินโดยไม่มีเข็มทิศ..." (ไทย, 12 เมษายน 2456)

หนังสือพิมพ์สยามออบเซอร์เวอร์ หนังสือพิมพ์กรุงเทพเดลิเมล์ และหนังสือพิมพ์ไทย ได้ลงเรื่องวิจารณ์การเมืองของจีน และสรุปการกระทำของชาวจีนในไทย เรื่องเรียวยเงินส่งไปช่วยจีน เช่น เรื่อง "ความไม่สงบในเมือง" "ชาวเมล์" และ เรื่อง "ส่งเงินไปเมืองจีน" ตามลำดับ ซึ่งเรื่องนี้ทางราชการก็ได้สืบสวนหาข้อเท็จจริงและสรุป ดังรายงานของหลวงนฤเบศร์ว่า "การกระทำของจีนทั้งสองฝ่ายนั้นสาคโคตรนเข้าใส่กัน ต่างแสวงหาเงินไปบำรุงฝ่ายของตน"

เนื่องจากหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ และประชาชนวิพากษ์วิจารณ์ชาวจีนกันมากเรื่องการเงินไปเมืองจีน ดังนั้นหนังสือพิมพ์จีนในสยามวารศัพท์จึงคัดค้านโดยยืนยันว่า หากผู้ใดสามารถหาหลักฐานยืนยันได้ว่าชาวจีนส่งเงินไปช่วยเก็กเหม็งจะให้รางวัล

ในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองใหม่ของชาวจีนนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสำคัญอย่างยิ่ง โดยทรงเห็นว่าระบอบการปกครองเช่นนี้ยังไม่เหมาะสมกับประเทศไทย สยามยังควรมีการปกครองแบบราชาธิปไตยต่อไป การปลูกฝังลัทธิชาตินิยมในประเด็นนี้จึงเริ่มขึ้น เกิดเป็นความขัดแย้งระหว่างหนังสือพิมพ์ร่วมสมัยในเวลาต่อมา

“...พวกจีนที่หากินในทางยูแหย ซึ่งมักบังอาจเรียกตัวเองว่า “นักรู้ในการเมือง” (โปลิติค)...เขาใช้หนังสือพิมพ์ ไม่เฉพาะแต่เป็นเครื่องมือยูแหยให้ราษฎรกำเริบอย่างเดียวนะ มีหน้าซ้ำใช้เป็นเครื่องมือสำหรับเอาของโสโครกป้ายคนอื่น...พวกนักยูเหล่านี้ก็อยู่ข้างบังอาจมาก จนหากินในบ้านเมืองตนเองเท่านั้นไม่พอ มีหน้าซ้ำออกไปเที่ยวหากินด้วยวิธีนี้ในเมืองอื่น ๆ ด้วย...เหตุนี้ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าผู้ที่ป็นหัวหน้าจริงแห่งรีพับลิกัน ควรแสดงให้เห็นชัดว่าความมุ่งหมายมีแต่จะตั้งหลักของรีพับลิกันให้แน่นหนามั่นคงในประเทศจีนเท่านั้น ไม่ใช่ไปยุ่งเกี่ยวกับประเทศอื่น...” (ไทย, 24 มิถุนายน 2456)

จากบทความแสดงความเห็นเรื่องการเมืองจีนของ “อัสวพานุ” จะเห็นได้ชัดถึงความคิดการเมืองในระบอบสาธารณรัฐที่เห็นว่าเป็น “โรคไข้ไม่อยู่สุข” ทรงเห็นว่าการปกครองในระบอบสาธารณรัฐในประชาชนจีนนั้นยังไม่ถึงเวลาที่พร้อมและไม่สามารถจะแก้ปัญหาด้านการปกครองให้ประชาชนเป็นสุข หรือประเทศก้าวหน้าได้ดังหลักการ และวันแกลงที่โรคใหม่หรือรีพับลิกันนี้จะเข้ามาระบาดในประเทศไทย จึงทรงเตือนให้ประชาชนดูจีนเป็นอุทาหรณ์ ซึ่งบทความนี้ในเวลาต่อมาก็ได้รับการตอบโต้จาก “บาทฤกษ์” ในหนังสือพิมพ์จีนในสยามวารศัพท์ เช่นเดียวกัน

“...น่าประหลาดใจที่คนไทยเราโดยมาก เมื่อพูดถึงจีนแล้วดูเหมือนไม่พอใจให้ความยุติธรรม...ข้าพเจ้าไม่ได้สงสัยว่า “อัสวพานุ” ไม่พอใจให้ความยุติธรรมแก่จีน....เพราะจีนเป็นประเทศที่ทรุดโทรมมานานโดยไม่ควรจะได้รับ ความยุติธรรมแลยิ่งมาเกิดเป็นโรครีพับลิกันก็ยิ่งเป็นการไม่ควรจะให้ทีเดียว เพราะถ้ายอมให้เกรงว่าโรครีพับลิกันจะมาเบียดเบียนนั้น เห็นว่าเป็นการไม่จำเป็นทีเดียว...” (จีนในสยามวารศัพท์, 25 มิถุนายน 2456)

### 2.3 สภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2458 ชาวจีนมีการชักชวนกันสนับสนุนนโยบายต่างประเทศของจีนเกี่ยวกับปัญหาญี่ปุ่น และได้ชักชวนกันทำการบอยคอตสินค้าของญี่ปุ่น ซึ่งเดือดร้อนถึงรัฐบาลไทย เพราะเหตุว่ามีสัมพันธไมตรีกับญี่ปุ่น เจ้าพระยาบวรราช เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย จึงเรียกบรรดาตัวแทนหนังสือพิมพ์ในกรุงเทพฯ และหัวหน้าสโมสรจีนต่าง ๆ ไปประชุมที่ศาลาที่แจ่ง มิให้ส่งเสริมชาวจีนทำการดังกล่าว ซึ่งส่วนใหญ่ได้รับคำ แต่อย่างไรก็ดี ได้มีชาวจีนบางกลุ่มต่อต้านด้วยการฉีกประกาศห้ามการบอยคอตสินค้าของญี่ปุ่น ซึ่งประกาศ ณ วันที่ 1 กรกฎาคม 2458 ที่ศาลาว่าการกระทรวงนครบาล ซึ่งเมื่อถูกจับได้แล้วถูกลงโทษให้เนรเทศออกจากประเทศไทย

เรื่องที่ยังเกิดผลทวีความรุนแรงในด้านการแสดงความคิดเห็น และนำมาวิพากษ์วิจารณ์กันในหน้าหนังสือพิมพ์ โดยเฉพาะระหว่างหนังสือพิมพ์ไทยกับจีนในสยามวารศัพท์ เช่น เรื่องของอศวพาทูในหนังสือพิมพ์ไทย เรื่อง "การกายหน้าในเมืองจีน" "วังต้องคิใหม่" ทั้งสองเรื่องนี้กล่าวถึงการเมืองของจีน ทำนายว่าวันใดจะได้เป็นผู้ปกครองจีน โดยเปรียบเทียบกับพระเจ้าวังตี้ และตอบโต้จีนในสยามวารศัพท์เรื่อง "จีนได้คือไทยเดิม" และอื่น ๆ เรื่อง "ไทยผสมเป็นคนที่ไม่พึงปรารถนา" ได้ยกอ้างว่าหากจีนในสยามวารศัพท์ว่า เป็นไทยแล้วเหตุไฉนจึงใช้คำว่า "จีนโน" มาไว้ข้างหน้าเล่า และเรื่อง "ถูกบังคับให้เป็นจีน" ของอศวพาทู โดยสรุปความว่า เด็กไทยพูดภาษาไทยชัดแต่ถูกบังคับให้ไปเรียนในโรงเรียนจีน

การแสดงความคิดเห็นได้แย้งกันเหล่านี้ย่อมแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกชาตินิยมอย่างชัดเจนและมีความสำคัญต่อประชาชนโดยทั่วไป จะเห็นได้ว่าประชาชนกล้าแสดงความคิดเห็นของตนสนับสนุนในหน้าหนังสือพิมพ์มากขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่ในหนังสือพิมพ์ไทยและมักจะใช้นามแฝงในทำนองที่บ่งบอกให้รู้ว่าเป็นไทย เช่น จดหมายจากผู้อ่านโดยผู้ใช้นามว่า "ไทยทั้งแห่ง" ซึ่งสนับสนุนว่า ชาวจีนมักจะส่งบุตรแม้แต่เกิดจากแม่ไทยไปอบรมที่เมืองจีนแต่ยังเด็ก เมื่อโตแล้วก็ให้กลับมาประกอบอาชีพในประเทศไทย พวกนี้ก็จะเป็นจีนใหม่ นับว่าเป็นการเอาเปรียบคนไทย นอกจากนี้ก็มี "ไทยชาวเหนือ" "ไทยเอเชีย" "คนไทย" เป็นต้น

#### (3) การให้ความสำคัญต่อพุทธศาสนา

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือสำคัญในการสั่งสอนให้ประชาชนตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม โดยพระองค์ได้ทรงยึดเอาพุทธศาสนาเป็นที่ตั้ง เพื่อก่อให้เกิด

เกิดความสงบเรียบร้อยแก่บ้านเมือง พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์บทความลงในหนังสือพิมพ์ โดยทรงใช้นามแฝงต่างๆ เช่น อัศวพาหุ พันแหลม รามจิตติ เป็นต้น เพื่อทรงสนับสนุนพระบรมราชโบาย และพระราชดำริของพระองค์เอง ทรงแสดงพระราชดำริในเรื่องต่างๆ แม้ในการวิจารณ์ตำหนิพระสงฆ์ที่ประพฤติผิดวัตรปฏิบัติต่างๆ เช่น พระภิกษุอุตุตบอด เล่นการพนัน เป็นต้น ทรงพระราชนิพนธ์บทความยกเหตุการณ์เหล่านี้ขึ้นมาท้วงติง เพราะ "...ไม่ปรารถนาให้พระศาสนานั้นเสื่อมทรามไป.." (อัศวพาหุ, อ้างถึงใน สุริย์ ทรัพย์สุนทร, 2528)

หนังสือพิมพ์ส่วนมากได้สนับสนุนแนวพระราชดำริทางพระพุทธศาสนาเหล่านี้ ของพระองค์ โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ "ไทย" ที่สนับสนุนแนวความคิดด้านพุทธศาสนาของพระองค์เป็นอย่างดี ส่วนหนังสือพิมพ์ที่ไม่เห็นด้วยนั้นมีน้อยมาก และมักจะออกมาในรูปแบบของบทความตอบโต้ทางหนังสือพิมพ์ ตัวอย่างเช่น บทความที่พระยาวิชัยสุนทร (โค่นันทวิศาล) ไม่เห็นด้วยในการที่ ผู้ใช้นามปากกาว่า "ช" เขียนยกย่อง "อัศวพาหุ" มากจนเกินไป

"...ข้อ เกิดมาเป็นคนถึงจะทำความชั่วช้าสามานอย่างไร ถ้าเขียนเพราะเทคนิเพราะ คนเหล่านี้เป็นคนดีที่ควรจะบูชาทั้งนั้นหรือ ถ้าใครพูดหรือเขียนล้มมะล้มไมติ และคนนั้นเป็นผู้ประกอบด้วยอิทธิบาท 4 อย่างจะนั้นหรือ อ้อๆ อนิจจา มนุษย์เราทำไมเป็นเช่นนี้หนอ หามนุษย์อะไรสอพลอเท่า "ช" เห็นจะไม่มี..." (โค่นันทวิศาล, กรุงเทพฯ เดลินิวส์ 2458)

ประเด็นความขัดแย้งในเรื่องศาสนานั้น ถึงแม้จะมีความขัดแย้งเกิดขึ้น แต่จะเห็นได้ว่าความขัดแย้งเหล่านั้นมิได้เกิดขึ้นจากการโต้แย้งในด้านความคิดเห็นแต่อย่างใด แต่ความขัดแย้งจะถูกแสดงออกในรูปแบบของการโต้ตอบกันระหว่างผู้เขียนบทความลงในหน้าหนังสือพิมพ์มากกว่า เพราะถึงแม้ว่าโค่นันทวิศาล จะมีอคติกับอัศวพาหุและเขียนโจมตีต่อกันในประเด็นต่างๆ มากมาย แต่พอมาถึงในเรื่องของสถาบันศาสนานั้น โค่นันทวิศาลกลับแสดงการโต้แย้งออกมาในรูปแบบของการค้านความคิดกับ "ช" ซึ่งเป็นฝ่ายสนับสนุนอัศวพาหุแทน ไม่ได้โจมตีอัศวพาหุอย่างตรงๆ หรือรุนแรงจนเกินไป

อาจกล่าวได้ว่าที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องมาจาก พุทธศาสนานั้นเป็นศาสนาประจำชาติไทย และมีความสำคัญมาแต่อดีตกาล คนไทยได้รับการอบรมสั่งสอนให้ศรัทธาเคารพยึดมั่นในพระธรรมคำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งพุทธศาสนิกชนยกย่องว่าเป็นสังฆธรรม มีความจริงแท้แน่นอน ดังนั้น การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวปลุกฝังลัทธิชาตินิยม โดยการยก



พุทธศาสนาหลายอย่างถึงนั้น ส่งผลให้ประชาชนยอมรับและปฏิบัติตามได้อย่างไม่มีข้อโต้แย้งมากกว่าการกล่าวถึงสถาบันอื่นๆ ด้วยเหตุนี้ จึงไม่มีหนังสือพิมพ์ฉบับใด หรือนักหนังสือพิมพ์คนใด ที่จะกล่าวคัดค้านความเห็นในเรื่องพุทธศาสนาของพระองค์โดยตรง เพราะหากกระทำเช่นนั้น ก็เท่ากับว่าเป็นผู้ไม่ศรัทธาในพุทธศาสนาด้วยเช่นเดียวกัน

จากการนำเสนอผลการวิจัยเรื่อง การปลูกฝังลัทธิชาตินิยมผ่านหนังสือพิมพ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่กล่าวมาข้างต้นนั้น สามารถสรุปได้ว่า รัฐบาลในรัชสมัยของพระองค์ได้ใช้หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมไปสู่ชนชั้นของพระองค์โดยทางอ้อม โดยพระองค์เป็นผู้นิพนธ์บทความต่างๆด้านชาตินิยมไปตีพิมพ์ลงหนังสือพิมพ์ต่างๆ โดยมีข้าราชการบริพารฝ่ายพระองค์เขียนบทความสนับสนุน ในขณะที่ทางหนังสือพิมพ์ฝ่ายค้าน ก็นำเสนอบทความโต้แย้งในประเด็นต่างๆตามที่ตนไม่เห็นด้วย

การปลูกฝังลัทธิชาตินิยมในรัชสมัยของพระองค์กระทำไปเพื่อดำรงไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และระบอบการปกครองเดิมคือ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่ขณะเดียวกันพระองค์กลับทรงให้เสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์เป็นอย่างมากในการเสนอบทความโต้แย้งความคิดเห็นของพระองค์ด้วย ซึ่งลักษณะการดังกล่าวเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกัน และส่งผลให้การปลูกฝังลัทธิชาตินิยมไม่บรรลุเป้าหมายเท่าใดนัก เพราะการให้เสรีภาพในการวิพากษ์วิจารณ์แก่หนังสือพิมพ์ทำให้คนรุ่นใหม่ที่มีความต้องการจะเปลี่ยนแปลงการปกครอง ทวีความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงรุนแรงมากขึ้นอีก

ความต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นในต้นสมัยรัชกาลที่ 7 นับเป็นปัญหาที่สั่งสมมาจากรัชกาลก่อนและไม่สามารถแสวงหาทางออกที่เหมาะสมได้ ดังจะเห็นได้จากพระราชปรารภของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ว่า

“...ในรัชสมัยที่เพิ่งสิ้นสุด หลายสิ่งหลายอย่างได้ทวีความเลวร้ายไปมาก เนื่องมาจากเหตุกำเนิดของหนังสือพิมพ์ฟรีเพรส ทำให้สถานการณ์ในขณะนั้นขยายตัวเลวร้ายมากขึ้น ฐานะของพระเจ้าอยู่หัวเป็นสิ่งที่ตกอยู่ในสภาวะลำบาก ความเคลื่อนไหวทางความคิดในประเทศ แสดงให้เห็นอย่างชัดแจ้งว่า ระยะเวลาของระบบเอกราชโดยเหลือน้อยลงเต็มที...” (อ้างถึงใน อัจฉราพร กมุทพิสัย, 2525)



ในที่สุดระบอบการปกครองแบบเดิมก็สิ้นสุดลงด้วยการปฏิวัติของ “คณะราษฎร” ในปี พ.ศ. 2475 บทบาทของพระมหากษัตริย์ได้ถูกจำกัดลงด้วยกฎหมายรัฐธรรมนูญ หากแต่คณะราษฎรยังคงคงไว้ซึ่งสถาบันนี้ในฐานะใหม่ คือ สัญลักษณ์แห่งความสืบเนื่อง เพื่อให้ราษฎรค่อยๆ ปรับและยอมรับในระบบการปกครองใหม่ๆ โดยยังคงสถาบันที่พวกเขาเคารพไว้อยู่

กล่าวโดยสรุป การปลูกฝังลัทธิชาตินิยมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เริ่มขึ้นอย่างจริงจังเมื่อพระองค์เริ่มมีพระราชดำริที่จะเข้าร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง การปลูกฝังลัทธิชาตินิยมมีความจำเป็นก็เพื่อให้ประชาชนคล้อยตามและมีความรู้สึกร่วมไปกับพระองค์ในการที่จะโจมตีชาวจีนและชาวเยอรมัน รวมทั้งระบอบการปกครองใหม่ๆ ที่จะเข้ามาในประเทศไทย ทรงมีความเห็นว่าประเทศไทยยังไม่พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลง และยังคงควรที่จะคงไว้ซึ่งรูปแบบความเป็นไทย คือ สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ไว้เช่นเดิม

แต่ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นก็เนื่องมาจาก ในรัชสมัยของพระองค์ พระองค์ทรงให้เสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์อย่างเต็มที่ ทำให้ความคิดเห็นที่ออกมากลางกระจัดกระจายไปหลายทิศทาง พลกนิกรของพระองค์ ได้รับทราบข่าวสารและความคิดเห็นจากหลายทิศทาง พระองค์จึงไม่สามารถที่จะรวมศูนย์กลางความคิดไว้ได้มากนัก แต่อย่างไรก็ตาม จากการรวบรวมเนื้อหาของหนังสือพิมพ์ก็แสดงให้เห็นว่า หนังสือพิมพ์มีบทบาทจริงในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม แม้จะไม่เต็มที่นัก แต่ก็ไม่สามารถกล่าวได้ว่า การปลูกฝังลัทธิชาตินิยมนั้นไม่มีผลอันใดเลย เพราะการปลูกฝังหลายๆ ประการก็ยังคงรูปแบบมาจนปัจจุบันเช่นกัน ดังเช่น “สยามมานูสติ” หรือ คำกล่าวที่ว่า “เสียชีพอย่าเสียสัตย์” เป็นต้น

การปลูกฝังลัทธิชาตินิยมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีผลเป็นอันมากต่อการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เนื่องด้วยสภาวะแวดล้อมที่คล้ายคลึงกัน ส่งผลให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ยึดเอาแนวคิดการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นแนวคิดสำคัญเพื่อปฏิบัติตาม แต่จะนำมาใช้ในลักษณะใด หรือมีแนวคิด และวิธีการปลูกฝังใดบ้างที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยจะได้นำเสนอต่อไป

การปลูกฝังลัทธิชาตินิยมผ่านหนังสือพิมพ์ของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามครั้งที่หนึ่ง (พ.ศ. 2481-2487)

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 แม้คณะราษฎรพยายามสร้างสังคมไทยขึ้นมาใหม่ตามนโยบาย และหลักการของคณะราษฎรด้วยวิธีต่างๆ แต่การดำเนินการในหลายๆ เรื่องต้องประสบปัญหาและอุปสรรค ซึ่งเป็นอุปสรรคจากปฏิกิริยาคัดค้านของกลุ่มชนชั้นนำเดิมที่ยังมีรากความคิดและผลประโยชน์จากระบบสังคมแบบศักดินาเดิม และอุปสรรคจากความขัดแย้งในหมู่คณะราษฎรด้วยตนเอง ระบบรัฐสภาประสบปัญหาจากการขัดแย้งแก่งแย่งอำนาจกันหลายครั้ง รัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนาไม่สามารถบริหารประเทศตามนโยบายที่วางไว้ได้ ความไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองของรัฐบาลเปิดโอกาสให้กลุ่มนายทหารหนุ่มมีบทบาทในทางการเมืองมากขึ้นทุกที ประกอบกับเหตุการณ์ของโลกทวีความวิกฤติขึ้น มีผลต่อการเปิดช่องทางให้การใช้อำนาจเผด็จการทหาร ภาวะดังกล่าวทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นมามีอำนาจในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในปี พ.ศ. 2481-2487

ในระยะเวลาดังกล่าว หนังสือพิมพ์ที่นับว่ามีบทบาท มีความสำคัญ และผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ มีอยู่ด้วยกัน 4 ฉบับคือ ประชาชาติ ประมวลวृถัน สุภาพบุรุษ-ประชามิตร และนิกร

ประชาชาติ เป็นหนังสือพิมพ์รายวันของพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ หนังสือพิมพ์ฉบับนี้ได้มีขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2475 คือหลังจากมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเรียบร้อยแล้ว เป็นหนังสือพิมพ์ที่ได้รับความนิยมในวงการหนังสือพิมพ์ด้วยตนเองและในหมู่ปัญญาชนทั่วไปว่าเป็นหนังสือพิมพ์ที่มีอิทธิพลและสามารถโน้มน้าวแนวทางการเมืองของรัฐบาลปฏิวัติได้เช่นเดียวกับหนังสือพิมพ์ไทม์ (Times) ของอังกฤษ (จำนง วิบูลย์ศรี และดวงทิพย์ วรพันธุ์, 2527) โดยประชาชาติได้ปิดตัวลงหลังสงครามมหาเอเชียบูรพา หรือ สงครามโลกครั้งที่สอง

ประมวลวृถัน เป็นหนังสือพิมพ์รายวันที่มีชื่อเสียงในยุคก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง มีพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ (น.ม.ส.) ทรงควบคุมบริหารงานอย่างใกล้ชิด เริ่มออกในปี พ.ศ. 2478 เป็นหนังสือพิมพ์ที่ได้รับความนิยมเชื่อถือเป็นอย่างมากในช่วงเวลาดังกล่าว และหลังจากที่โรงพิมพ์ประมวลวृถันได้ถึงกาลอวสานด้วยระเบิดเพลิงของเครื่องบินฝ่ายสัมพันธมิตรเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2486 ประมวลวृถันจึงต้องปิดตัวลง (สุวรรณา เกียรียงไกรเพชร, 2519)

**สุภาพบุรุษ-ประชามิตร** เป็นหนังสือพิมพ์ที่นายกุลลาบ สายประดิษฐ์ เป็นผู้ดำเนินงาน เกิดจากการรวมตัวกันของหนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษรายวันและหนังสือพิมพ์ประชามิตร เมื่อ พ.ศ. 2482 จนกระทั่งเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง อุปรกรณ์พิมพ์ขาดแคลนและมีราคาสูงหนังสือพิมพ์จึงได้ปิดกิจการลง

**นิกร** เป็นหนังสือพิมพ์รายวันซึ่งออกโดยบริษัท ไทยพาณิชย์การเดิม มีพระยาปริชานุศาสตร์, หลวงดำรงศุริตเลขา, นายเทียม เหลียววัทธิวงศ์ และนายรองสนิท เข้าหุ้นลงทุนเป็นรูปบริษัท ปีที่เริ่มผลิตนั้นไม่มีการระบุที่ชัดเจน สันนิษฐานได้ว่าผลิตก่อนการเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง โดยแต่เดิมนั้นใช้ชื่อว่า "สยามนิกร" แต่เนื่องจากนโยบายชาตินิยมของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น จึงได้ตัดคำว่า "สยาม" ออก เหลือแต่เพียง "นิกร" จนหลังสงครามโลกและจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว จึงกลับมาใช้ชื่อ "สยามนิกร" ตามเดิมอีกครั้งหนึ่ง (ไทยพาณิชย์การ, 2526)

### **บริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามครั้งที่หนึ่ง**

สภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ถือเป็นเหตุผลสำคัญที่จะชี้ให้เห็นว่าผู้ปกครองของประเทศในเวลานั้น มีเหตุผล และมีเป้าหมายสำคัญอย่างไรในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม ตลอดจนจนสามารถทำให้ทราบได้ด้วยว่า แนวคิดลัทธิชาตินิยม บทบาทหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ และวิธีการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมนั้นออกมาในรูปแบบใด เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่สำคัญสามารถพิจารณาได้ดังนี้

#### **1. การเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส และสงครามอินโดจีน**

สืบเนื่องมาจากไทยได้เสียดินแดนให้แก่ฝรั่งเศสรวม 4 ครั้งในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งไทยยังเสียเปรียบเรื่องการกำหนดเส้นเขตแดนอีกด้วย เพราะว่ามีได้เป็นไปตามหลักการกฎหมายระหว่างประเทศ ในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2482 ฝรั่งเศสได้ทาบตามขอทำกติกาสัญญาไม่รุกรานกับไทย ฝ่ายไทยตอบไปว่าพร้อมที่จะเจรจา แต่ต้องมีการปรับปรุงเขตแดนกัน เมื่อฝรั่งเศสแพ้สงครามในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2483 แล้วได้ขอให้กติกาสัญญาไม่รุกรานกันมีผลใช้บังคับตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป ไทยจึงถือโอกาสที่จะขอแก้ไขเส้นเขตแดนทางอินโดจีน

จึงตอบฝรั่งเศสไปเมื่อวันที่ 11 กันยายน .ศ. 2483 ว่ายินดีจะรับตกลงตามคำขอของฝ่ายฝรั่งเศส แต่ขอให้ฝรั่งเศสตกลงในการขอแก้ไขเส้นเขตแดนทางอินโดจีน ซึ่งฝรั่งเศสได้ตอบปฏิเสธข้อเสนอของไทย เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2483

จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงได้ขอมติของนิสิตนักศึกษาและประชาชนเพื่อสนับสนุนข้อเรียกร้องของไทยที่ขอให้มีการปรับปรุงเขตแดนอินโดจีน เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2483 นิสิตและนักเรียนเตรียมอุดมชายและหญิงแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นักศึกษาและนักเรียนเตรียมปริญญาแห่งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ได้ร่วมกันเดินขบวนโดยมีความมุ่งหมายที่จะสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลในการเรียกร้องดินแดนที่เสียไปกลับคืนมา ซึ่งนิสิตนักศึกษาและนักเรียนเหล่านี้ได้สวมเครื่องแบบยุวชนทหาร ซึ่งทางราชการกำหนดให้เป็นเครื่องแบบในการศึกษาและในวันต่อมาประชาชนก็ได้เดินขบวนเพื่อเรียกร้องดินแดนเช่นเดียวกัน

เหตุการณ์ทางชายแดนอินโดจีนได้เข้าขั้นวิกฤติเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2483 เครื่องบินฝรั่งเศสได้มา ทิ้งระเบิดที่จังหวัดนครพนม และฝ่ายไทยได้ทำการโต้ตอบฝรั่งเศสและในการเตรียมพร้อมนี้ได้มีพระบรมราชโองการ ตั้งผู้บัญชาการทหารสูงสุด แม่ทัพบก แม่ทัพเรือ และแม่ทัพอากาศ (ครั้งแรกในสมัยรัฐธรรมนูญนิยม) โดยมีพลตรีหลวงพิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุด และแม่ทัพบกมีอำนาจสิทธิขาดบังคับบัญชาแม่ทัพบก แม่ทัพเรือ แม่ทัพอากาศ

ในขณะที่การรบยังไม่ถึงขั้นแตกหัก ญี่ปุ่นได้เข้ามาขอเป็นคนกลางไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไทยและฝรั่งเศสได้ทักขบต่อกันเมื่อวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2484 ตามข้อเสนอของญี่ปุ่นเพื่อเปิดโอกาสให้มีการเจรจาต่อกัน ในที่สุดไทยก็ได้ดินแดนดังกล่าวนี้กับมารวมอยู่ในอาณาจักรไทยแล้ว ฝ่ายไทยก็ได้แบ่งเป็น 4 จังหวัด คือ พระตะบอง พิบูลสงคราม จำปาศักดิ์ และลานช้าง การที่ได้มีการปฏิบัติตามเงื่อนไขของอนุสัญญาโตเกียวนี้ ก็โดยอาศัยญี่ปุ่นเป็นกำลังสำคัญ แต่ครั้งญี่ปุ่นเป็นฝ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่ 2 และฝรั่งเศสได้ฟื้นตัวกลับมาเป็นมหาอำนาจดั้งเดิม โดยการเป็นสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงขององค์การสหประชาชาติ อนุสัญญาโตเกียวซึ่งได้ญี่ปุ่นเป็นผู้สนับสนุนต้องเลิกล้มไป ไทยต้องคืนดินแดนที่ได้แก่ฝรั่งเศส

ในการได้ดินแดนบางส่วนกลับคืนมาจากอินโดจีนฝรั่งเศส พลตรีหลวงพิบูลสงคราม ในฐานะหัวหน้ารัฐบาลจึงได้รับการปูนบำเหน็จความชอบ โปรัตเกล้าฯ พระราชทานยศ จอมพล จอมพลเรือ และจอมพลอากาศ แก่ท่านพร้อมด้วยคทาจอมพล และสายประดับทองคำอันควรแก่ ตำแหน่งแม่ทัพสูงสุดเป็นเกียรติยศอีกด้วย นอกจากนี้จอมพลหลวงพิบูลสงครามยังได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ปฐมจุลจอมเกล้า พร้อมด้วยสายสร้อยทองคำ ซึ่งนับได้ว่าเป็นการได้รับพระราชทานปูนบำเหน็จความดีความชอบชั้นสูงสุดที่ "สามัญชน" พึงได้รับ

เหตุการณ์ครั้งนี้เห็นได้ชัดเจนว่าประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ได้ให้ความร่วมมือกับรัฐบาลของ จอมพล ป. พิบูลสงครามอย่างเต็มที่เพราะสอดคล้องกับความรู้สึก "ชาตินิยม" ของประชาชนในสถานการณ์นั้น นอกจากนี้ยังอาจกล่าวได้ว่าเป็นการสร้างบารมี ให้กับจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในฐานะผู้นำประเทศอีกด้วย

## 2. บทบาทของจอมพล ป. พิบูลสงครามกับสงครามโลกครั้งที่ 2

ในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ไทยต้องเผชิญกับสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยตรง เนื่องจากญี่ปุ่นได้ยกทัพเพื่อขอผ่านดินแดนไทยไปบุกพม่าและมลายู ซึ่งก่อนหน้านั้นรัฐบาลได้เตรียมพร้อมแล้ว โดยประกาศใช้ "พระราชบัญญัติมอบอำนาจให้รัฐบาลในภาวะคับขัน" ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีอำนาจอย่างเต็มที่ในภาวะสงคราม

ในรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ยอมให้ญี่ปุ่นผ่านดินแดนไทย เพราะเคยมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมา โดยเฉพาะกรณีที่ญี่ปุ่นช่วยไทยให้ได้ดินแดนคืนจากฝรั่งเศส และเพื่อไม่ให้ชาวไทยเสียเลือดเนื้อด้วย เหตุการณ์ในสงครามมหาเอเชียบูรพาแสดงให้เห็นว่าญี่ปุ่นเป็นฝ่ายมีชัยในการรบทุกแห่ง และญี่ปุ่นสามารถยึดครองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้หมด ภายในเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2485 ดังนั้นไทยจึงโอนอ่อนผ่อนตามความประสงค์ของญี่ปุ่นโดยการลงนามในสัญญาพันธมิตร และประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2485 ประกอบกันขณะนั้นมหาอำนาจฝ่ายอักษะ คือ เยอรมนี อิตาลี และญี่ปุ่น กำลังมีชัยชนะในการรบด้านต่าง ๆ ฝ่ายไทยจึงคิดว่าฝ่ายอักษะจะชนะสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้ไทยสนับสนุนและยอมร่วมมือกับญี่ปุ่น การกระทำดังกล่าวทำให้ นายปรีดี พนมยงค์ ไม่พอใจ จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงให้นายปรีดี พนมยงค์ ออกจากคณะรัฐมนตรี โดยแต่งตั้งเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์



จากเหตุการณ์ดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีอำนาจอย่างเต็มในยามนี้ ทำให้มีผู้วิพากษ์วิจารณ์ว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีเจตนาจะรวบอำนาจการปกครองในแบบเผด็จการ อย่างไรก็ตาม ผลกระทบที่ตามมาซึ่งให้เห็นว่ารัฐบาลภายใต้การนำของจอมพล ป. พิบูลสงครามในสมัยนี้มีอำนาจอย่างเต็มที่ในการดำเนินนโยบายบริหารประเทศด้านต่าง ๆ ตามที่ตนเองต้องการจวบจนพ้นจากอำนาจสมัยแรก

### 3. การทำนุบำรุงเศรษฐกิจ

รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ทำนุบำรุงเศรษฐกิจของชาติให้รุดหน้าในทุก ๆ ด้าน ซึ่งรู้จักกันในนาม "ก.อุพากรรม" อันหมายถึง กสิกรรม อุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรม นโยบายที่สำคัญ คือ การกำจัดอิทธิพลของชาวจีนให้ออกจากระบบเศรษฐกิจของไทย ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงคราม ถือว่าปัญหาชาวจีนเป็น "ปัญหาความเป็นความตายที่สำคัญของประเทศ" เพราะในขณะนั้นธุรกิจการค้าส่วนใหญ่ตกอยู่ในมือของชาวจีนรัฐบาลจึงได้เข้าควบคุมชาวจีนอย่างใกล้ชิดในทางเศรษฐกิจ รวมทั้งยังได้พยายามกำจัดอิทธิพลด้านการเมืองและวัฒนธรรมของชาวจีนควบคู่กันไปด้วย เช่น ยุบสมาคมลับต่าง ๆ ของชาวจีน สั่งปิดหนังสือพิมพ์จีนที่ลงข่าวทางการเมือง กวดขันการตั้งโรงเรียนและการสอนภาษาจีน (มานิตย์ นवलละออ, อ้างแล้ว)

การกระทำต่าง ๆ ดังกล่าว ล้วนแสดงให้เห็นว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้พยายามทำการปลุกฝังและปลุกเร้า "ลัทธิชาตินิยม" ให้เกิดขึ้นในบริบทของสังคมไทยขณะนั้น

### 4. การทหาร

ในสมัยที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีนั้น ได้ให้ความสำคัญกับการทหารเป็นอย่างมาก ซึ่งได้ทำมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เมื่อครั้งที่พันเอกหลวงพิบูลสงคราม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม มีการขยายกำลังกองทัพบก เรือ และอากาศ ส่งเสริมให้เยาวชนรักชาติและเป็นกำลังของชาติต่อไปในอนาคต โดยการริเริ่มการยุวชนทหารขึ้นในปี พ.ศ. 2478 ให้นักเรียนชายตั้งแต่ชั้นมัธยมปีที่ 4 ขึ้นไปเป็นยุวชนทหารแต่งเครื่องแบบไปเรียนหนังสือทุกวัน ต่อมาก็ขยายกิจการโดยการเปิดรับสมัครยุวนาวิกโยธิน การส่งเสริมการทหารดังกล่าว ทำให้มีข้อสงสัยเกี่ยวกับรัฐบาลในระบอบการปกครองใหม่ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2475 จนถึงสมัยรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้พยายามที่จะปลุกใจคนไทยให้รักชาติ และพยายามทุกวิถีทางที่จะให้คนไทยมีน้ำใจเป็นทหาร ก็เพื่อหาการสนับสนุนให้กับระบอบการปกครองโดยสร้างฐานอำนาจให้กับตนเอง



ดังนั้นการที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้ความสำคัญกับกิจการทางด้านทหารเป็นอย่างมาก จึงมีผู้เรียกการปกครองของ จอมพล ป. พิบูลสงครามว่า "ระบอบการปกครองเผด็จการทหาร" และแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าในช่วงเวลาดังกล่าว การปลูกฝังลัทธิชาตินิยม ถูกนำมาใช้สัมพันธ์กันกับลัทธิทหารนิยม อย่างเห็นได้ชัด ซึ่งรายละเอียดจะกล่าวต่อไปในผลการวิจัย

## 5. การให้ความสำคัญแก่พระพุทธศาสนา

รัฐบาลไทยภายใต้การนำของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในสมัยนี้ได้ให้ความสำคัญกับการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง พยายามที่จะให้ประชาชนยึดถือว่า "พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยและระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย" ซึ่งแสดงให้เห็นนัยของการใช้พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมในบางขณะด้วย

นอกจากนี้รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังได้ปรับปรุงการปกครองคณะสงฆ์ เพื่อให้สอดคล้องกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2485 โดยอาศัยพระราชบัญญัติฉบับนี้ อากกล่าวได้ว่าสมเด็จพระสังฆราช สังฆสภา สังฆมนตรี และคณะวินัยธรทำหน้าที่ในด้านพุทธจักรคล้ายกับองค์พระประมุข สถาผู้แทนราษฎร คณะรัฐมนตรี และศาลยุติธรรม ทำหน้าที่เดียวกันกับฝ่ายอาณาจักรตามที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ เพียงแต่องค์พระประมุขของประเทศทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช นอกจากนั้นยังได้จัดสร้าง "วัดพระศรีมหาธาตุ" ขึ้นด้วย โดยถือว่าเป็นวัดอนุสรณ์ของระบอบประชาธิปไตย

## 6. ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

แม้ว่าสงครามโลกครั้งที่ 2 จะเกิดขึ้น แต่ในระยะแรกไทยยังรักษาความเป็นกลางโดยเคร่งครัด และมีไมตรีกับนานาประเทศ ได้แก่ อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี อิตาลี ญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา โดยถือว่าการดำเนินวิเทโศบาย ของรัฐบาลไทยต่อรัฐบาลต่างประเทศนานาชาตินั้น ยึดความล้าเมอของสัมพันธไมตรีเป็นบรรทัดฐาน มิได้ให้ผลประโยชน์อย่างใดแก่ชาติโดยเอกเทศ ซึ่งเมื่อปฏิบัติเป็นธรรมแก่นานาประเทศแล้วประเทศเหล่านั้นก็ต้องตอบแทนประเทศไทยด้วยความเป็นธรรมเช่นกัน

ถึงแม้ว่า รัฐบาลของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ดำเนินนโยบายรักษาไมตรีกับนานาประเทศแล้วก็ตามแต่ยังพยายามที่จะรักษาความมั่นคงปลอดภัยของประเทศให้ดียิ่งขึ้น จึงได้ลงนามในกติกาสัญญาไม่รุกรานกันกับอังกฤษและฝรั่งเศส และสนธิสัญญาเกี่ยวกับการเจริญสัมพันธไมตรี และการเคารพต่อบูรณภาพแห่งอาณาเขตของกันและกันระหว่างไทยกับญี่ปุ่น อย่างไรก็ตามก็ตีปัญหาเส้นเขตแดนระหว่างไทยกับอังกฤษซึ่งปกครองพม่า และฝรั่งเศสซึ่งปกครองอินโดจีนอาจจะกระทบกระเทือนถึงความสัมพันธ์อันดีต่อกันก็ได้ ฝ่ายไทยจึงเสนอขอปรับปรุงเส้นเขตแดนดังกล่าว เพื่อความยุติธรรมแก่ทั้งสอง ซึ่งไทยและอังกฤษตกลงใช้ร่องน้ำลึกของแม่น้ำเป็นเส้นเขตเป็นหลัก ซึ่งเป็นที่พอใจแก่ทั้งสองฝ่าย แต่ฝรั่งเศสตอบปฏิเสธ จนต่อมาได้กลายเป็นกรณีพิพาทระหว่างไทยและฝรั่งเศส

เพราะสภาพการเมือง เศรษฐกิจและสังคมที่ไม่แน่นอนดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีในเวลานั้นเห็นว่า หากไม่พยายามรวมความคิดของประชาชนไว้ที่ศูนย์กลางของประเทศ ซึ่งหมายถึงตัวจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่เป็นผู้นำประเทศในขณะนั้นแล้ว สภาพของประเทศอาจจะแย่ไปกว่าที่เป็นอยู่ก็เป็นได้ จากความคิดดังกล่าวทำให้เราสามารถมองภาพการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมในช่วงเวลานี้ได้อย่างชัดเจนว่า การปลูกฝังในช่วงนี้จะเน้นให้ประชาชนรักชาติเป็นหลัก ซึ่งการที่จะรักชาตินั้น ก็หมายถึงการที่ประชาชนเชื่อฟังในตัวผู้นำ และออกรบเพื่อประเทศนั่นเอง

จะเห็นได้ว่าลัทธิชาตินิยมเน้นสนับสนุนการมีอำนาจของจอมพล ป. ในลักษณะที่ว่าสอดคล้องกับลัทธิทหารนิยม โดยเน้นถึงความสำคัญของทหารที่จะช่วยป้องกันประเทศในภาวะสงคราม ทุกคนจะต้องช่วยกันป้องกันประเทศชาติ และในขณะเดียวกัน การเรียกร้องดินแดนอินโดจีนคืนจากฝรั่งเศส ทำให้ความสำคัญของทหารมีมากขึ้นกว่าที่เป็นมาในอดีต และเป็นสิ่งที่จะช่วยเสริมสร้างอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. เสริมสร้างความชอบธรรมในการปกครองที่เน้นตัวผู้นำและทหาร อันที่จริงลัทธิทหารไทยได้มีการปลูกฝังให้กับเยาวชนมาก่อนหน้านี้แล้ว โดยการจัดตั้งยุวชนทหารขึ้นตามโรงเรียนต่าง ๆ ในปี 2478 โดยจอมพล ป. ในสมัยยังเป็นแค่ พ.ท.หลวงพิบูลสงคราม เพื่อฝึกฝนระเบียบวินัย และการทหาร และเพื่อเสริมสร้างลัทธิชาตินิยม และในปี พ.ศ. 2480 ได้จัดตั้งกรมยุวชนทหารบกขึ้น และได้มีการเปิดรับ ยุวสตรี ยุวชนโยธา และยุวชนอาชีพรุ่นใน ปี พ.ศ. 2481 การจัดตั้งยุวชนทหารเช่นนี้ เท่ากับเผยแพร่ลัทธิทหารนิยม ชาตินิยม และอิทธิพลของ จอมพล ป. พิบูลสงครามเองในหมู่เยาวชน เป็นกระบวนการ socialization เพื่อปลูกฝังความนิยมและความถูกต้องของรัฐบาลทหารได้เป็นอย่างดี

นอกจากนั้น ยังมีความสอดคล้องระหว่างชาตินิยมกับอุดมการณ์ของคณะราษฎร อันจะ  
ช่วยสนับสนุนการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม แม้ว่าชาตินิยมจะไม่เน้นถึงประชาธิปไตย  
และรัฐธรรมนูญ แต่ก็มีมีความสอดคล้องกับอุดมการณ์ของคณะราษฎรในลักษณะที่ชาตินิยมในยุค  
นั้นไม่ได้เน้นสถาบันกษัตริย์ ตรงกันข้ามเป็นเรื่องของความพยายามที่จะใช้ชาติเป็นหลักยึดของ  
ประชาชนแทนสถาบันกษัตริย์ จะเห็นได้ว่า ได้กำหนดให้วันที่ 24 มิถุนายน อันเป็นวันเปลี่ยน  
ระบอบการปกครองเป็นวันชาติ จัดสร้างถาวรวัตถุที่เน้นการเปลี่ยนระบอบการปกครองและความ  
สำคัญองชาติ เช่น สร้างอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยในปี 2485 และสร้างสะพานเฉลิมวันชาติ ซึ่งเท่า  
กับเป็นการใช้ลัทธิชาตินิยม เพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่การปกครองของคณะราษฎรและ  
รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามเช่นกัน

การดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วงปี พ.ศ. 2481  
ถึง ปี พ.ศ. 2487 มีส่วนอย่างมากในการส่งเสริมความชอบธรรม และแสวงหาความสนับสนุนโดย  
ใช้ลัทธิชาตินิยม และความเป็นผู้นำของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นโยบายที่สำคัญ คือ เรียกร้อง  
ดินแดนในอินโดจีนคืนจากฝรั่งเศส จนปะทุเป็นสงครามอินโดจีน ในระหว่างพฤศจิกายน 2483  
ถึง กุมภาพันธ์ 2484 และการเข้าเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นในมหาสงครามเอเชียบูรพา

เมื่อจอมพล ป. ได้ขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรีได้ไม่กี่เดือน สงครามในยุโรปได้ปะทุขึ้นเป็น  
โอกาสที่รัฐบาลจะได้เร่งปรับปรุงกำลังทหารให้เข้มแข็งขึ้น พร้อมทั้งเสริมสร้างลัทธิชาตินิยม อัน  
เป็นการช่วยสนับสนุนการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงครามเอง ต่อมานโยบายการเรียกร้อง  
ดินแดนคืนก็ปรากฏชัดขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. 2483 โดยได้ร้องขอให้มีการรวมแนวเขตแดนระหว่าง  
ไทยกับอินโดจีนในด้านอีสานโดยให้ถือร่องน้ำลึกเป็นเกณฑ์ และปรับปรุงการวางแนวเขตให้เป็น  
ไปตามธรรมชาติ ซึ่งหมายความว่า ฝรั่งเศสต้องยกฝั่งขวาของแม่น้ำตรงข้ามหลวงพระบางและ  
ปากเซ และให้ฝรั่งเศสสัญญายกแคว้นลาวกับกัมพูชาให้กับไทย ในเมื่อฝรั่งเศสเสียอำนาจการ  
ปกครองไปจากอินโดจีน เมื่อตกลงกันไม่ได้กรณีพิพาทได้กลายเป็นสงครามระหว่างไทยกับ  
ฝรั่งเศส จนกระทั่งญี่ปุ่นได้เข้ามาไกล่เกลี่ยทำสัญญาสันติภาพ โดยฝรั่งเศสยอมคืนแคว้นหลวง  
พระบางบนฝั่งขวาแม่น้ำโขง แคว้นจำปาศักดิ์ และแคว้นเขมรตอนเหนือให้กับไทย

สงครามครั้งนี้มีผลทางการเมืองภายในประเทศที่น่าสนใจ คือ ในการรณรงค์กับฝรั่งเศส  
ทางรัฐบาลได้มีการระดมประชาชนให้สนับสนุน โดยการเสริมสร้างลัทธิชาตินิยมดังได้กล่าวมา  
แล้ว และยังจัดให้มีการเดินขบวนสนับสนุนรัฐบาลของยุวชน และนิสิตนักศึกษาจากจุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเมื่อได้รับชัยชนะแล้ว อาจกล่าวได้ว่าฐานะของรัฐบาลมั่นคงอย่างมาก การยอมรับในความสามารถของรัฐบาลและผู้นำมิให้พบเห็นอยู่ทั่วไป (สุจิต บุญบงการ, 2519)

ตารางแสดงรายชื่อและจำนวนหนังสือพิมพ์ที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีในช่วงที่หนึ่ง (พ.ศ. 2481-2487) จำแนกเป็นรายชิ้น

พ.ศ.	2482	2483	2484	2485	2486	2487	รวม
หนังสือพิมพ์							
ประชาชนชาติ	11	6	30	55	23	x	125
ประมวญวัด	2	1	5	9	11	1	29
สุภาพบุรุษ-ประชามิตร	25	2	7	x	x	65	99
นิกร	x	x	2	x	x	15	17
รวม	38	9	44	64	34	81	270

x ไม่มีตัวเอกสารเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูล

ย่างเข้าสู่ พ.ศ. 2483 ขณะนั้นสถานการณ์ของโลกทางภาคพื้นยุโรปกำลังครุกันด้วยคลื่นอายสงคราม ในปีดังกล่าวพันเอกหลวงพิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ก็เริ่มพลิกประวัติศาสตร์ย้อนหลังคืนสู่สมัย ร.ศ. 112 นั่นคือ การรื้อฟื้นเขตแดนระหว่างไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศสขึ้นมาพิจารณาใหม่ให้เกิดความเป็นธรรมด้วยกันทั้งสองฝ่าย การเจรจากับรัฐบาลฝรั่งเศสครั้งแล้วครั้งเล่าเพื่อให้ปักปันเขตแดนใหม่ แต่ทว่าไม่มีทางที่ฝรั่งเศสจะยินยอมง่ายๆ ดังนั้น กรณีพิพาทด้วยกำลังกองทัพระหว่างไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศสจึงอุบัติขึ้น (ศรีพนม สิงห์ทอง, 2539)

ฝ่ายฝรั่งเศสเริ่มเปิดฉากทิ้งระเบิดที่จังหวัดนครพนมตั้งแต่วันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2483 ทั้งสองฝ่ายเริ่มราวกันด้วยกองทัพทุกด้านอย่างหนักหน่วง ฝ่ายไทยได้รับชัยชนะมาเรื่อยๆ จนกระทั่งวันที่ 28 มกราคม 2484 การเจรจายุติจึงเกิดขึ้นโดยมีญี่ปุ่นซึ่งเป็นประเทศมหาอำนาจเป็นกรรมการกลางไกลเกลี่ยให้สงบศึก ผลที่สุดไทยกับฝรั่งเศสก็ได้ลงนามในสัญญาสันติภาพกัน

ณ นครโตเกียว เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2484 เพื่อยุติสงคราม เมื่อกรณีพิพาทอินโดจีนจบสิ้นลง พลตรี หลวงพิบูลสงคราม ก็ได้รับเสียงเชียร์ว่าเป็นวีรบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ ทำให้ชื่อเสียงของเขาก็ก้องไปทั่วทุกสารทิศ

สภาพเหตุการณ์ที่เข้มข้นขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2484 เรื่อยมาจนถึงเหตุการณ์ที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ตัดสินใจร่วมรบกับกองทัพญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งจอมพล ป. ได้ประกาศ คำขวัญปลุกใจให้กองทัพประเทศขึ้นว่า "ท่านผู้นำไปทางไหน เราจะตามไปด้วย-เชื้อผู้นำชาติพันธุ์" ทำให้เนื้อหาที่นำเสนอผ่านทางหน้าหนังสือพิมพ์ มีความเกี่ยวข้องกับลัทธิชาตินิยมมากยิ่งขึ้น เห็นได้จากการที่เนื้อหาด้านชาตินิยมถูกพบมากขึ้นในปี พ.ศ. 2484 (44 ชิ้น จาก 270 ชิ้น) เรื่อยมาจนถึงปี พ.ศ. 2485 เนื้อหาด้านชาตินิยมมากขึ้น (64 ชิ้น จาก 270 ชิ้น) และพบเนื้อหาชาตินิยมในหนังสือพิมพ์มากที่สุดในปี พ.ศ. 2487 (81 ชิ้น จาก 270 ชิ้น)

#### ตารางแสดงการจำแนกประเภทเนื้อหาการปลุกฝังลัทธิชาตินิยมผ่านหนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์	ข่าว	บทความ	บท ปก.	จดหมาย	กลอน	เพลง	คำขวัญ	เรื่องสั้น	การ์ตูน	รวม
ประชาชาติ	57 (45.60)	43 (34.40)	18 (14.40)	-	-	-	6 (4.80)	1 (0.80)	-	125
ประมวญวิถ	21 (72.41)	1 (3.44)	5 (17.24)	-	1 (3.44)	-	-	-	1 (3.44)	29
สุภาพบุรุษ- ประชามิตร	44 (44.44)	14 (14.14)	21 (21.21)	1 (1.01)	9 (9.09)	3 (3.03)	7 (7.07)	-	-	99
นิกร	1 (5.88)	2 (11.76)	14 (82.35)	-	-	-	-	-	-	17
<b>รวม</b>	<b>123 (45.55)</b>	<b>60 (22.22)</b>	<b>58 (21.48)</b>	<b>1 (0.37)</b>	<b>10 (3.70)</b>	<b>3 (1.11)</b>	<b>13 (4.81)</b>	<b>1 (0.37)</b>	<b>1 (0.37)</b>	<b>270</b>

การปลุกฝังลัทธิชาตินิยมผ่านหนังสือพิมพ์ในช่วงเวลานี้ เนื้อหาที่นำเสนอจะออกมาในรูปแบบของข่าวมากที่สุด (45.55 %) ทั้งนี้ก็เพราะรัฐบาลในช่วงนี้เป็นรัฐบาลที่ค่อนข้างเป็นเผด็จการ อำนาจนิยม รัฐบาลจะทำการขอร้องแกมบังคับให้หนังสือพิมพ์ลงเนื้อหาการปลุกฝังลัทธิชาตินิยมให้ ซึ่งหนังสือพิมพ์ก็ต้องปฏิบัติตาม เนื้อหาที่ออกมาจึงเป็นในรูปของข่าวเป็นส่วนมาก แต่ก็ใช่ว่าหนังสือพิมพ์จะไม่สามารถแสดงความคิดเห็นได้เลย ดังนั้นการปลุกฝังในรูปแบบของบทความ และบทบรรณาธิการจึงมีให้เห็นอยู่บ้างเช่นกัน (22.22% และ 21.48% ตามลำดับ)



บทความที่นำเสนอในหน้าหนังสือพิมพ์นั้น จะเรียกว่าเป็นความคิดเห็นของหนังสือพิมพ์ทั้งหมดก็ไม่ถูกต้องนัก จากการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้พบบทความที่ถูกเขียนโดยผู้ใช้นามปากกาว่า "สามัคคีชัย" "ออกไข่" และ "แม่สาย" อยู่บ่อยครั้ง โดยเฉพาะในหนังสือพิมพ์ประชาชาติ และ สุภาพบุรุษ-ประชามิตร ซึ่งนามปากกาดังกล่าวเป็นของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้เขียน และส่งลงตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ บทความเหล่านี้จึงอาจกล่าวได้ว่า เป็นการโฆษณาชวนเชื่อจากตัวผู้นำประเทศมากกว่าเป็นการปลุกฝังลัทธิชาตินิยมโดยหนังสือพิมพ์ ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้ ผู้วิจัยจะได้อธิบายเพิ่มเติมในบทต่อไป

### เป้าหมายของการปลุกฝังลัทธิชาตินิยมผ่านหนังสือพิมพ์

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เป้าหมายของการปลุกฝังลัทธิชาตินิยมผ่านทางหนังสือพิมพ์ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม แบ่งศึกษาออกได้เป็นสองประการคือ หนึ่งเนื้อหาที่เสนอนั้นมุ่งเน้นที่สถาบันใด เพื่อเอามาประมวลหา วัตถุประสงค์ของการปลุกฝังลัทธิชาตินิยมในยุคนี้

### ตารางแสดงการให้ความสำคัญต่อเนื้อหาการปลุกฝังลัทธิชาตินิยมในแต่ละประเด็น

หนังสือพิมพ์	ชาติ	ศาสนา	กษัตริย์	ผู้นำ	สถาบัน ทหาร	วัฒนธรรม	เศรษฐกิจ	ลัทธิการเมือง	รวม
ประชาชาติ	99 (39.28)	25 (9.92)	2 (0.79)	37 (14.68)	30 (11.90)	41 (16.27)	18 (7.14)	-	252
ประมวลวิทยุ	19 (41.30)	2 (4.35)	-	4 (8.69)	4 (8.69)	15 (32.61)	2 (4.35)	-	46
สุภาพบุรุษ- ประชามิตร	67 (35.45)	5 (2.65)	1 (0.53)	32 (16.93)	38 (20.10)	22 (11.64)	17 (8.99)	7 (3.70)	189
นิกร	19 (65.52)	3 (10.34)	-	2 (6.89)	-	3 (10.34)	2 (6.89)	-	29
<b>รวม</b>	<b>204 (39.53)</b>	<b>35 (6.78)</b>	<b>3 (0.58)</b>	<b>75 (14.53)</b>	<b>72 (13.95)</b>	<b>81 (15.69)</b>	<b>39 (7.56)</b>	<b>7 (1.36)</b>	<b>516</b>



การปลูกฝังลัทธิชาตินิยมในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ครั้งที่หนึ่งนี้ เนื้อหาส่วนใหญ่ มุ่งเน้นไปที่สถาบันชาติเช่นเดียวกับในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (39.53 %) แต่จะแตกต่างกันตรงที่ เนื้อหาที่มุ่งเสนอลำดับต่อมามีใช่ ศาสนาและพระมหากษัตริย์เช่นในอดีต แต่กลับไปมุ่งเน้นที่ วัฒนธรรม (15.69%) ผู้นำ (14.53%) และทหารแทน (13.95%)

“...ชีวิตปัจจุบันของเราหรือของใครอื่นๆ ตกอยู่ในสภาวะที่ต้องปลุก กันให้ยอมตายเพื่อชาติ และมีชีวิตอยู่เพื่อทำประโยชน์แก่ชาติทั้งสิ้น แต่โอกาสเช่นนี้เว้นกล่าวเขาอื่นเสีย สำหรับไทยเรายังมีโอกาสมาก เรามีชีวิตประกอบด้วยความกล้าอยู่พร้อมแล้ว แต่เราต้องมีชีวิตเพื่อ ความมีชีวิตแข็งขันต่อไปอีก เพราะฉะนั้นขอให้พี่น้องชาวไทยเชื่อถือ เคราะห์ในด้อยค่าของท่านผู้นำ...” (ประชาชาติ, 8 พฤษภาคม 2485)

การมุ่งเน้นเนื้อหาด้านศาสนาในช่วงเวลานี้ มีให้พบเห็นอยู่บ้าง (6.78%) แต่ลักษณะการ นำเสนอจะออกมาในลักษณะการนำเอาไปสัมพันธ์กับเนื้อหาอื่นๆ เช่น นำไปสัมพันธ์กับชาติ หรือ นำไปสัมพันธ์กับวัฒนธรรมแทน ตัวอย่างเช่น

“...ลักษณะแห่งชาติไทยนั้นแล้ว ก็มีสัญชาติแห่งชาติที่มีวัฒนธรรมอันสูง มีจิตใจอันสูงศักดิ์มาแต่บรรพกาล ชาติไทยดำรงตนเป็นปึกแผ่นแน่นหนา มาแต่บรรพกาล ด้วยจริยวัตรแห่งชาติวิระภาพ และมีความรักอิสระเสรี เป็นนโยบายประจำชาติตลอดมา ด้วยลักษณะสัญชาติแห่งชาติไทยกับ ทูทธศาสนาสบายกันหรือเหมือนกันก็ได้ ดังนั้นทูทธศาสนากับชาติไทย จึงสามารถเจริญรอยกันไปได้อย่างสนิทสนม คนไทยย่อมจะรู้สึกเสมือนหนึ่ง ว่าทูทธศาสนา คือชาติไทยและชาติไทยคือทูทธศาสนาเหมือนกัน...” (ประชาชาติ, 8 มีนาคม 2484)

ในส่วนของสถาบันพระมหากษัตริย์นั้น รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามให้ความสนใจ น้อยลงเป็นอย่างมาก (คิดเป็น 0.58 %) แม้จะมีกล่าวถึงก็ในลักษณะที่มีการควบคุมหรือปรับ เปลี่ยนให้ดีขึ้นเท่านั้น ตัวอย่างเช่น

“...การประพุดิพระองค์ของเจ้านายบางองค์ก็เป็นไปในทางไม่เหมาะสมแก่พระเกียรติของเจ้าในราชวงศ์จักรีซึ่งทั้งนี้ย่อมจะก่อให้เกิดความ เสื่อมเสียแก่องค์พระมหากษัตริย์ได้ และประชาชนก็อาจจะเสื่อมคลาย

ความเคารพสักการะ อันผิดความมุ่งหมายของรัฐบาล ที่จะให้เจ้านาย  
อยู่ในฐานะที่เป็นที่เคารพแก่ประชาชนทั่วไป...”

(สุภาพบุรุษ - ประชามิตร 18 มกราคม 2482)

ตารางแสดงวัตถุประสงค์การปลูกฝังลัทธิชาตินิยมผ่านทางหนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์	คงสภาพ	เปลี่ยนแปลง (เพิ่มเติม)	เปลี่ยนแปลง (ตัดออก)	ไม่ระบุ	รวม
ประชาชาติ	72 (57.60)	26 (20.80)	6 (4.80)	21 (16.80)	125
ประมวญวณ	10 (34.48)	12 (41.37)	5 (17.24)	2 (6.89)	29
สุภาพบุรุษ- ประชามิตร	50 (50.50)	24 (24.24)	9 (9.09)	16 (16.16)	99
นิกร	11 (64.70)	-	3 (17.64)	3 (17.64)	17
รวม	143 (52.96)	62 (22.96)	23 (8.51)	42 (15.55)	270

จากตารางแสดงให้เห็นว่า เป้าหมายในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมในครั้งนี้ก็เพื่อคงสภาพเดิมของสังคมเอาไว้ (52.96 %) และเป้าหมายรองลงมาคือ การเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมสิ่งใหม่ๆเข้าสู่สังคมไทย (22.96%) ซึ่งการเพิ่มเติมเหล่านี้ ส่วนใหญ่ก็หมายถึงการเปลี่ยนแปลงในแง่ของการปฏิบัติวัฒนธรรมนั่นเอง

“...หลักประกันอันที่สามซึ่งเป็นอันสำคัญที่สุดก็คือ ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว และความเตรียมพร้อมของชนชาวไทย ที่จะเสียสละทุกอย่างเพื่อประเทศชาติ ประเทศไทยเป็นประเทศเล็ก แต่ความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวของชนชาติไทยมีมาตั้งแต่โบราณกาลเป็นอุปกรณ์สำคัญที่ทำให้ชาติไทยดำรงอยู่มาได้จนบัดนี้ เป็นการแน่นอนว่า ถ้าเกิดมีการประทุษร้ายรุกรานขึ้น ชาวไทยจะต้องต่อสู้เพื่ออิสสรภาพ...” (ประชาชาติ, 23 สิงหาคม 2484)

## ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดต่างๆที่นำมาใช้ในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม

ในระบอบจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2481-2487 นั้น ลัทธิชาตินิยม ทหารนิยม และลัทธิผู้นำได้เฟื่องฟูขึ้นมาก โดยชัยชนะในสงครามอินโดจีน พ.ศ. 2484 ได้กลายเป็นน้ำหล่อเลี้ยงแนวคิดเหล่านี้ และแนวคิดชาตินิยม แนวคิดทหารนิยม และแนวคิดผู้นำนิยม (ลัทธิผู้นำ) นี้เอง คือรากฐานแห่งอำนาจนิยมในรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม (สุราษฎร์ อัมประเสริฐ, 2532)

ตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดลัทธิชาตินิยมกับแนวคิดอื่นๆที่นำมาใช้ในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมผ่านหนังสือพิมพ์

น.ส.พ.	ชาตินิยม	กษัตริย์นิยม	ศาสนา นิยม	ผู้นำนิยม	ทหาร นิยม	ลัทธิการ เมือง	สถานะของ ประเทศ	เศรษฐกิจ ชาตินิยม	ปฏิวัติ วัฒนธรรม	ความ สามัคคี	รวม
ประชาชาติ	40 (17.08)	2 (0.85)	25 (10.68)	37 (15.81)	30 (12.82)	-	24 (10.25)	18 (7.69)	41 (17.52)	17 (7.26)	234
ประมวญวัณ	19 (35.18)	-	2 (3.70)	4 (7.40)	4 (7.40)	-	5 (9.25)	2 (3.70)	15 (27.77)	3 (5.55)	54
สุภาพบุรุษ- ประชาธิปไตย	32 (18.71)	1 (0.58)	5 (2.92)	32 (18.71)	38 (22.22)	7 (4.09)	10 (5.84)	17 (9.94)	22 (12.86)	7 (4.09)	171
นิกร	10 (33.33)	-	3 (10.0)	2 (6.66)	-	-	3 (10.0)	2 (6.66)	3 (10.0)	7 (23.33)	30
รวม	101 (20.66)	3 (0.81)	35 (7.10)	75 (15.33)	72 (14.72)	7 (1.43)	42 (8.58)	39 (7.97)	81 (16.86)	34 (6.95)	489

จากตารางแสดงให้เห็นว่าแนวคิดชาตินิยมถูกนำมาใช้มากที่สุดเช่นเคย (20.65%) โดยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามนี้ การปลูกฝังลัทธิชาตินิยมถูกนำมาสัมพันธ์กันกับ แนวคิดผู้นำนิยม (15.33%) , แนวคิดทหารนิยม (14.72 %) และแนวคิดการปฏิวัติวัฒนธรรม (16.86%) เป็นอันมาก

โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษ-ประชาธิปไตยนั้น แนวคิดทหารนิยมถูกนำมาสัมพันธ์กับการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมในยุคนี้นี้มาก (22.22 %) เนื่องจากจอมพล ป. พิบูลสงครามให้ความสำคัญกับการทหารมาก ไม่น้อยไปกว่า การให้ความสำคัญกับชาติและวัฒนธรรมเลย

"...ราชการที่พี่น้องคนไทยได้ปฏิบัติอยู่เวลานี้นับเป็นกรณียกิจอันสำคัญยิ่งยวด เกี่ยวกับการเป็นเอกราชและอธิปไตยของชาติไทย พี่น้องท่านก็ได้ตกลงใจปฏิบัติโดยมิได้เห็นแก่ความเหนื่อยยาก และ

ยอมสละชีวิตและเลือดเนื้อด้วยความเข้มแข็ง เด็ดเดี่ยว เป็นผลดีแก่  
ประเทศชาติเป็นอันมาก... ไม่มีทหานผู้ใดหือถอยเลย แสดงให้เห็นว่า  
ทหานไทยทุกคนรักชาติ รักเกียรติ มีวินัยและมีความกล้าหาญเต็มเปี่ยม  
เป็นยอดปรารถนาของชาติไทยอย่างเต็มที่..."

(สุภาพบุรุษ - ประชามิตร 12 เมษายน 2487)

ในขณะที่หนังสือพิมพ์ประชาชาติกลับหันไปเน้นการใช้แนวคิดชาตินิยม มาสัมพันธ์กับ  
แนวคิดการปฏิวัติวัฒนธรรมมากที่สุด (17.52%) การทำเช่นนี้ของหนังสือพิมพ์ประชาชาติ ก็เพื่อ  
หลีกเลี่ยงการสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลในแง่อื่นเช่น เน้นผู้นำ หรือ ทหารนิยมมากเกินไป จึง  
มุ่งประเด็นนำเสนอไปที่เนื้อหาวัฒนธรรมแทน

"...ในเรื่องของการสวมหมวกนี้ ไทยเราจะได้ประโยชน์สำคัญอย่างมาก  
ในการที่ทำให้ชาวต่างประเทศนับถือ ในความเป็นระเบียบและความ  
สามัคคีของชาติเรา และเป็นชาติที่มีเกียรติกว่าชาติใดๆ ทั้งนี้ก็เท่ากับเรา  
ช่วยกันยกย่องหมวกให้เป็นเกราะป้องกันเอกราช เป็นกำลังหนุนให้ชาติ  
เราก้าวหน้าต่อไป ดังเช่นที่ผู้นำของเราได้กล่าวเอาไว้..."

(ประชาชาติ, 8 กันยายน 2485)

ส่วนแนวคิดศาสนานิยมนั้น แม้ในการศึกษาเนื้อหาหนังสือพิมพ์จะไม่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง  
กับศาสนามากนัก แต่บทบาทของศาสนาก็ยังมีความสำคัญอยู่ แม้ในเรื่องของการเปลี่ยนแปลง  
วันขึ้นปีใหม่ รัฐบาลก็ต้องยกเอาศาสนาพุทธมากล่าวอ้างถึง เพื่อให้ประชาชนชาวไทยยอมรับใน  
ความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นนี้

"...ในการใช้วันที่ 1 มกราคม เป็นวันขึ้นปีใหม่นั้น มีผู้เข้าใจผิดคิดไปว่า  
เป็นคติของคริสต์ศาสนา แต่ความจริงการใช้วันที่ 1 มกราคม เป็นวันขึ้น  
ปีใหม่ ได้เริ่มใช้กันมาก่อนพระเยซูเกิดถึง 46 ปี...ประเทศทางทิศตะวันออก  
ที่ใช้วันที่ 1 มกราคม เป็นวันขึ้นปีใหม่นี้ก็มีแล้ว คือ ญี่ปุ่น และจีน  
เราควรเปลี่ยนให้เข้าระดับสากล และดูใกล้เคียงกับคติโบราณของไทย  
เรามากและเป็นการยกเลิกวิธีการเอาศาสนาพราหมณ์มาคล่อม  
พระพุทธศาสนา..." (สุภาพบุรุษ - ประชามิตร 9 กุมภาพันธ์ 2482)

## บทบาทหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม

หนังสือพิมพ์ในรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ครั้งที่หนึ่งนั้น นับว่ามีอิทธิพลระเสีรภาพน้อย และถูกรัฐบาลใช้เป็นเครื่องมือในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมเสียมากกว่า ทำให้บทบาทหน้าที่ของหนังสือพิมพ์จึงป็นไปเพื่อให้ข่าวสารและชี้แจงนโยบายของรัฐแทน (40.35 %) ส่วนบทบาทในการแสดงความคิดเห็นนั้น มีอยู่ค่อนข้างน้อย (22.50 %) ดังจะเห็นได้จากผลการรวบรวมข้อมูลตามตารางด้านล่างนี้

### ตารางแสดงบทบาทหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม

หนังสือพิมพ์	ให้ข่าวสาร	แสดงความคิดเห็น	ถ่ายทอดความรู้	ปลูกฝัง/โน้มน้าว	บันเทิง	รวม
ประชาชาติ	50 (37.59)	39 (29.32)	4 (3.01)	38 (28.57)	2 (1.50)	133
ประมาญวัฒน์	20 (68.66)	2 (6.66)	1 (3.33)	5 (16.66)	2 (6.66)	30
สุภาพบุรุษ-ประชามิตร	42 (42.0)	15 (15.0)	5 (5.0)	35 (35.0)	3 (3.0)	100
นิกร	1 (5.88)	7 (41.70)	-	9 (52.94)	-	17
รวม	113 (40.35)	63 (22.50)	10 (3.57)	87 (31.07)	7 (2.50)	280

ในเรื่องของบทบาทหน้าที่ในการแสดงความคิดเห็นนั้น เนื่องจากรัฐบาลในเวลาดังกล่าวเป็นรัฐบาลในลักษณะเผด็จการอำนาจนิยม ประกอบกับรัฐบาลของรื่องแกมบังคับให้หนังสือพิมพ์ตีพิมพ์ นำเสนอข้อความที่รัฐบาลเป็นผู้ส่งมาลง งดเรื่องเสีรภาพไว้ชั่วคราวเพื่อความสงบของประเทศหนังสือพิมพ์ในช่วงนี้จะมีบทบาทในการแสดงความคิดเห็นอยู่น้อยมาก ลักษณะการแสดงความความคิดเห็นที่ออกมาจะเป็นในลักษณะของการลงจดหมายที่ผู้อ่านส่งมาเสียมากกว่า

“...ขอได้กรุณานำจดหมายนี้ลงด้วย เพื่อประโยชน์แก่ความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติและประชาชน...รัฐนิยมทุกๆฉบับนั้น ราษฎรไม่มีส่วนร่วมรู้เห็น บางคนไม่เคยได้ยินคำว่ารัฐนิยม แล้วเช่นนี้จะเรียกว่ารัฐนิมนั้นออกมาเพื่อชาติได้อย่างไร...โดยเฉพาะรัฐนิยม

ฉบับที่ 5 ซึ่งท่านนายกฯ กล่าวว่า ให้เราใช้แต่เครื่องอุปโภคบริโภค  
ที่กำเนิดในไทย ที่สำคัญก็คือเราไม่ทราบว่าจะสิ่งใดเป็นของที่ทำ หรือมี  
กำเนิดในเมืองไทย ตามคนขาย เขาก็บอกว่าของไทยทั้งนั้นเพราะอยาก  
ขายของของเขาซื้อจะมีวิธีการอย่างใดที่จะทำให้ทราบได้ ขอรู้อได้  
โปรดชี้แจงให้ทราบด้วย..." (สุภาพบุรุษ - ประชาสัมพันธ์ 23 มีนาคม 2482)

### วิธีการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์การปลูกฝังลัทธิชาตินิยมออกเป็นสองประเด็น เช่นเดียวกับใน  
รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ ศึกษากำหนดนำเสนอ และเทคนิคการนำ  
เสนอเนื้อหาชาตินิยมเหล่านั้น

#### ตารางแสดงทิศทางการนำเสนอเนื้อหาชาตินิยมในหน้าหนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์	บวก	กลาง	ลบ	รวม
ประชาชาติ	37 (29.8)	78 (82.4)	10 (8.0)	125
ประมวญวัฒน์	4 (13.79)	23 (79.31)	2 (6.89)	29
สุภาพบุรุษ- ประชาสัมพันธ์	32 (32.32)	48 (48.48)	19 (19.19)	99
นิกร	5 (29.41)	10 (58.82)	2 (11.76)	17
รวม	78 (28.88)	159 (58.88)	33 (12.22)	270

ทิศทางในการนำเสนอเนื้อหาชาตินิยมเหล่านั้น ส่วนใหญ่จะออกมาในลักษณะที่เป็นกลาง เช่น  
เดียวกันหมดทุกๆฉบับ (58.88 %) ที่เป็นเช่นนี้ก็อาจเป็นเพราะ หนังสือพิมพ์ในช่วงนี้ทำหน้าที่เป็น  
ผู้ชี้แจงนโยบายของรัฐบาล ดังนั้น ชาวที่ประชาชนได้รับส่วนใหญ่มาก็มาจากรัฐบาลโดยผ่านทาง  
หนังสือพิมพ์ และหนังสือพิมพ์ก็ไม่มีโอกาสจะได้แย้งแต่อย่างใด หรือแม้หนังสือพิมพ์จะมีการ  
แสดงความคิดเห็นบ้าง แต่ก็มิไปเน้นลักษณะของการแสดงความคิดเห็นอย่างกลางๆต่อนโยบายต่างๆ



ของรัฐบาล มิได้ถึงขั้นต่อต้านได้แย่งรุนแรง ดังตัวอย่างบทบรรณาธิการของประชาชาติ ที่กล่าวถึง การเปลี่ยนแปลงทางด้านภาษาว่า เมื่อหดไปนานๆก็จะชินกับการเปลี่ยนแปลง ลักษณะนี้คือการ นำเสนอความเห็นในทิศทางกลางๆ ไม่กระทบกระทั่งกับผู้ใด

“...หนังสือพิมพ์ประชาชาติได้เริ่มเขียนแบบใหม่มาบ้างวันสองวันแล้ว ข้าพเจ้าอ่านดูก็เห็นว่า จะเคยชินกันเร็วกว่าที่คาดหมายไว้...ส่วนการ เขียนด้วยมือฉัน เห็นว่าอีกหน่อยก็เคย...” (ประชาชาติ, 30 พฤษภาคม 2485)

ส่วนการนำเสนอในทิศทางบวกนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นเนื้อหาที่ให้ความสำคัญ สนับสนุนตัว ผู้นำประเทศมากกว่า โดยในแง่ของการสนับสนุนผู้นำนี้ เนื้อหามักได้มาจากการนำบทความ บทสนทนาต่างๆมาลงเสียเป็นส่วนมาก ตัวอย่างเช่นบทสนทนาทางวิทยุกระจายเสียงของนายมัน นายคง ที่หนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษ-ประชามิตร นำมาลงตีพิมพ์ ดังต่อไปนี้

“...ไม้ต้นได้ประคองตัวให้รอดอยู่มาตลอดทุกระลอกคลื่น ทนต่อดินฟ้าอากาศ ถึงจะเหี่ยวแห้งยับเยินไปบ้าง ก็เพียงชั่วคราวอื่น ๆ แม้เมื่อรากแก้วและราก ผ้อยยังยึดแน่นอยู่กับดินแล้ว ต้นไม้นั้นก็คงยืนต้นอยู่ตลอดอายุขัยของมัน ฉันใด ชาติของเราพอจะอุปถัมภ์เข้ากับต้นไม้ได้ฉันนั้น รากแก้วเปรียบได้กับ รัฐบาล รากผ้อยได้แก่พี่น้องสกุลไทยของเรา ซึ่งมีหน้าที่จะต้องสนับสนุน และส่งเสริมท่านผู้นำและรัฐบาล ซึ่งเป็นรากแก้วของชาติ...” (สุภาพบุรุษ-ประชามิตร , 21 เมษายน 2487)

ส่วนการนำเสนอเนื้อหาชาตินิยมในทิศทางลบนั้น ก็มีให้เห็นอยู่บ้าง ส่วนใหญ่จะเป็นการ นำเสนอในลักษณะของการว่ากล่าวตักเตือนผู้ที่ทรยศต่อชาติ พอค้ำหน้าเลือดที่ค้ำท่าไรกับเพื่อน ร่วมชาติ โจมตีชาวจีนที่มาแย่งอาชีพของคนไทย ฯลฯ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า การนำเสนอเนื้อหาชาตินิยมในทิศทางลบนี้ ส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อประเด็นในเรื่องเศรษฐกิจชาตินิยม นั่นเอง

“...ผู้ที่ทำลายชาติของตนเช่น ทรยศต่อชาติ หรือขายของแพงอย่างขูดเลือด เนื้อเพื่อนร่วมชาติเดียวกัน เท่ากับทำตนเป็นหนอนป่อนรากแก้วของชาติให้ ชาติ เมื่อรากขาดแล้ว ต้นไม้ของชาติจะตั้งอยู่อย่างไรได้ เป็นโทษอย่างอุกฤษดิ์ ซึ่งไม่มีใครจะอะภัยให้ได้...” (สุภาพบุรุษ - ประชามิตร 21 เมษายน 2487)

“...ใครทำชั่วทางค้าขายแพ่งจัดจนคนอื่นรับไม่ได้ ฉันเชื่อว่ารัฐบาลกำลังพิพาทสาเหตุแล้ว และมีการลงโทษกันมาตลอดเวลา เริ่มแต่ตำหนิว่ากล่าวกัน และที่สุดคงไปลงท้ายคือ เขาพวกที่เป็นคนทำเลวมากที่สุด อย่างที่กล่าวไว้ข้างต้นนั่น คือ คนที่ถูกประหารเป็นเลวที่สุดนั่นเอง ...หยากจะกล่าวในที่สุดนี้ว่า พวกที่ค้าขายแพ่งเกินควน หรือเป็นเสกถึสงครามยามนี้ หรือไม่ฟังรัฐบาลในการประกอบการค้าขายเหล่านี้ ท่านกำลังนำภัยมาสู่ชาติอย่างอกภัยไม่ได้ทีเดียว และชาติไทยจะล่มจมก็เพราะขายของแพ่งเกินสมควรนี้เอง ฉะนั้นควนเข้าใจกันว่า ในยามมีเสกถึชาติไม่ต้องการพวกเสกถึเลย...” (สุภาพบุรุษ – ประชามิตร 8 เมษายน 2487)

#### ตารางแสดงเทคนิคการนำเสนอเนื้อหาชาตินิยมผ่านทางหนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์	ช่างสถาบันมีชื่อเสียง	โจมตีศัตรู	ช่างเหตุผล	ตอกย้ำ	อื่นๆ	รวม
ประชาชาติ	70 (51.47)	10 (7.35)	56 (41.17)	-	-	136
ประมวญวณ	16 (50.0)	2 (6.25)	13 (40.62)	-	1 (3.12)	32
สุภาพบุรุษ- ประชามิตร	51 (48.11)	16 (15.09)	37 (34.90)	2 (1.88)	-	106
นิกร	9 (50.0)	2 (11.11)	7 (38.88)	-	-	18
รวม	146 (50.0)	30 (10.27)	113 (38.69)	2 (0.68)	1 (0.34)	292

สำหรับเทคนิคการนำเสนอเนื้อหาชาตินิยมผ่านทางหนังสือพิมพ์นี้ วิธีที่ใช้มากที่สุดใสมัยนี้ได้แก่ การช่างสถาบันที่มีชื่อเสียง (50 %) ผู้ที่ถูกช่างถึงส่วนใหญ่ คือ นายกรัฐมนตรีซึ่งหนังสือพิมพ์จะนำมากล่าวถึงมากในลักษณะของคำปราศรัย หรือการตอบคำถาม ให้สัมภาษณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการปลุกฝังลัทธิชาตินิยม

“...ในการตอบคำถามถึงการดำเนินการปลุกใจให้ชนชาวไทยมีความรักชาตินั้น ท่านนายกรัฐมนตรี ได้กล่าวว่า ในปัจจุบันนี้ความรู้สึกเห็นแก่ชาติและความรักชาตินั้นท่านสังเกตว่า ได้งอกงามจำเจริญขึ้นในจิตใจ

ประชาชนชาวไทยทั่วไปอย่างเป็นที่น่าพอใจทีเดียว...อันวิธีการที่จะชักจูง  
น้ำใจคนทั้งหลาย ให้เกิดความรู้สึกรักชาตินั้น ท่านมีความเห็นว่า  
ก่อนที่คนใดคนหนึ่งจะมีความรักในสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น ตามธรรมดา เขา  
จะต้องรู้สึกในคุณค่าของสิ่งนั้นเสียก่อน...

...การจะปลุกใจให้ชนชาวไทยมีความกระตือรือร้นรักชาติบ้านเมืองของ  
ตนนั้น ทางที่จะพึงทำทางหนึ่ง คือ จัดการทำนุบำรุงบ้านเมืองให้สวยงาม  
น่าอยู่ มีความสะดวกสบายในการทำอาชีพ...ส่วนการปลุกใจให้รักชาติ  
โดยทางตรงนั้น รัฐบาลก็ต้องพิจารณาว่าดำเนินการเป็นคั้น ๆ ให้เหมาะ  
สมแก่ภาระแห่งจิตใจของประชาชนในวัยต่าง ๆ เพราะว่าการปลุกใจ  
ราษฎรพลเมืองให้รักชาติ ถ้าทำดีไม่ดีไปก็อาจจะเกิดผลร้าย...อาจได้  
ผลเป็นความรักชาติที่รุนแรงเกินไป จนปราศจากความยั้งคิด และดำเนิน  
การที่มิชอบ และไร้เหตุผลขึ้นได้ ก็จะกลายเป็นความเสียหายไป..."

(สุภาพบุรุษ - ประชามิตร 9 ธันวาคม 2482)

ส่วนเทคนิคการนำเสนอลักษณะโจมตีศัตรูนั้น แม้จะไม่มีนำมาใช้มากเช่นใน  
รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ก็มีนำมาใช้อยู่บ้าง ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะเป็น  
ไปในทางสัมพันธ์กับการนำเสนอนิเทศทางลบ กล่าวคือ มักจะเป็นการกล่าวโจมตีคนไทยที่เอา  
เปรียบเพื่อนร่วมชาติ และชาวจีนที่มาแย่งอาชีพชาวไทย

"...ชาวไทยที่หันไปอาศัยชาวต่างชาติ นั้นว่าทำบาปมหันต์อย่างอภัยมิได้  
บางรายพาของหนีศุลกากรเข้ามาแล้วถูกเจ้าพนักงานจับได้ ก็กลับไปขอความ  
ช่วยเหลือจากชาวต่างประเทศและมอบของนั้นให้ เป็นเหตุให้เกิดการกระทบ  
กระทบกันขึ้น ระหว่างเจ้าพนักงานไทยกับชาวต่างประเทศ อันอาจเป็นเหตุ  
กระทบกระเทือนถึงสัมพันธ์ไมตรีระหว่างชาติได้ นับเป็นภัยต่อชาติอย่าง  
ร้ายแรง..." (ประชาชาติ , 10 พฤษภาคม 2485)

### ความขัดแย้งกันเองระหว่างหนังสือพิมพ์ร่วมสมัย

หนังสือพิมพ์ในช่วงที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่หนึ่งนั้น เป็น  
หนังสือพิมพ์ที่ไม่มีอิสระมากนัก จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ใช้สื่อมวลชนทางวิทยุกระจายเสียง  
และหนังสือพิมพ์เป็นกระบอกเสียงของรัฐบาลอย่างเต็มที่ มีการออกพระราชบัญญัติและกำหนด

ระเบียบต่าง ๆ ควบคุมการเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ เช่น ใน พ.ศ. 2484 รัฐบาลออกพระราชบัญญัติการพิมพ์ให้อำนาจแก่รัฐมนตรีมหาดไทย คือ จอมพล ป. พิบูลสงครามเอง อย่างกว้างขวางในการควบคุมและพิจารณาบทความขึ้นใหม่ที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน และมีอำนาจเด็ดขาดตัดสินว่าหนังสือพิมพ์ฉบับไหนจะถูกห้ามดำเนินการต่อไปหรือยึดกิจการ ยิ่งเมื่อประเทศไทยเข้าสู่สภาวะสงครามเมื่อต้นปี 2485 การดำเนินงานของหนังสือพิมพ์ถูกกดขี่มากขึ้น การโฆษณาข่าวสารของหนังสือพิมพ์ทุกประเภทและข่าวการเมืองทุกชนิดต้องส่งไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจก่อนนำลงพิมพ์ เพื่อให้มหาชนมีความคิดไปในแนวเดียวกัน ชาวส่วนใหญ่มาจากแหล่งข่าวรัฐบาลและฝ่ายญี่ปุ่น รัฐบาลห้ามลงข่าวที่เกี่ยวกับสัมพันธมิตรในทางที่ดูอย่างเด็ดขาด ให้ลงข่าวเฉพาะความเสียหาย (พรภิรมณ์ เขียมธรรม, 2516)

ข้อความข้างต้นถือเป็นการตอบข้อสันนิษฐานเบื้องต้นในเรื่องของความขัดแย้งกันเองระหว่างหนังสือพิมพ์ร่วมสมัยในยุคนี้ได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ หนังสือพิมพ์ในยุคนี้ไม่มีความขัดแย้งกันเองเกิดขึ้นแต่อย่างใด เพราะหนังสือพิมพ์ในช่วงนี้อยู่ในรัฐบาลยุคเชิ้อผู้นำ หนังสือพิมพ์ต้องเป็นผู้สนับสนุนให้ประชาชนคล้อยตามผู้นำ คำกล่าวของนายกสภามคมหนังสือพิมพ์ฯ เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2486 น่าจะเป็นหลักฐานที่ดีในการตอบข้อสมมติฐานดังกล่าวนี้

“...เวลานี้ชาติของเรากำลังอยู่ในระหว่างสงคราม กำลังต่อสู้กับภัยสงครามอย่างเต็มขนาด ชาติกำลังเรียกร้องลูกไทยทุกคนให้ทำงานทุกอย่างด้วยความเสียสละ บันดานหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ได้สำนึกในหน้าที่ของตนที่จะพึงบำเพ็ญในยามเช่นนี้เป็นอย่างจริงจัง...” (ประชาชาติ, 20 พฤษภาคม 2486)

และจากคำปราศรัยของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในวันชาติ 24 มิถุนายน 2486 ก็แสดงให้เห็นความสำคัญของหนังสือพิมพ์ในการที่จะช่วยรัฐบาลสร้างชาติ หรือปลูกฝังลัทธิชาตินิยมได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

“...เวลานี้หนังสือพิมพ์ได้ทำงานให้แก่ชาติในยามคับขันไม่แพ้หน่วยราชการของรัฐบาลเลย...ถ้าในเวลาอื่นฉันไม่ได้หนังสือพิมพ์ช่วยฉันในลักษณะปัจจุบันนี้แล้ว ฉันของบอกอย่างเปิดเผยว่า ชาติไม่พ้นภัยแน่นอน...” (ประชาชาติ, 2 กรกฎาคม 2486)

จากการรวบรวมข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยไม่พบความขัดแย้งกันเองระหว่างหนังสือพิมพ์ร่วมสมัยแต่อย่างใด แต่ผู้วิจัยได้พบความขัดแย้งในประเด็นที่น่าสนใจ กล่าวคือ เป็นความขัดแย้งระหว่างหนังสือพิมพ์กับสื่อมวลชนประเภทอื่น

เนื่องมาจากการที่นายมัน นายคง กล่าวถึงหนังสือพิมพ์ผ่านทางบทสนทนาทางวิทยุ กระจายเสียงว่าหนังสือพิมพ์เป็นผู้ก่อภัยต่อชาติ ทำให้หนังสือพิมพ์เกิดความไม่พอใจ และเสนอบทความเพื่อโต้แย้งความเห็นดังกล่าวของนายมัน นายคง ดังนี้

"...นายมัน นายคงกล่าวหาว่า บรรดาหนังสือพิมพ์ที่ออกความเห็นคัดค้านความคิดของเขานั้น ล้วนเป็นผู้ที่จะก่อภัยให้ชาติ ข้าพเจ้าก็ตกตลึงไป และสะอึกทันที หนังสือพิมพ์นั้นดูเป็นสิ่งประหลาดนักเมื่อเร็ว ๆ นี้เอง ผู้ใหญ่ในวงราชการก็ได้ออกมาชมเชยกันแล้วว่า ในกรณีเรียกคืนดินแดนนั้น หนังสือพิมพ์ก็ได้มีส่วนเป็นอันมากในการสร้างชาติ เมื่อคืนวันศุกร์นี้เอง ก็กลับได้รับการประนามจากนายมัน นายคงแห่งกรมโฆษณาการว่า เป็นภัยต่อชาติ เป็นผู้ทำลายชาติไปเสียแล้ว ฮ่า...หนังสือพิมพ์ในไทย เอ๊ย เจ้าผู้ซึ่งเกิดมามีกรรม และเจ้าก็จะต้องรับใช้กรรมไปตลอดชีวิตของเจ้า !"

(สุภาพบุรุษ - ประชามิตร 8 เมษายน 2484)

"...เมื่อมีหนังสือพิมพ์บางฉบับกล่าวคัดค้านคำแนะนำของนายมัน นายคง ข้าพเจ้าและคนอื่น ๆ อีกเป็นอันมากก็เห็นเป็นเรื่องธรรมดา และการที่นายมัน นายคงได้กล่าวได้ตอบในอันต่อ ๆ มา ข้าพเจ้าก็เห็นเป็นเรื่องธรรมดาเช่นเดียวกัน และทั้งยังเป็นเครื่องยินดีแก่ข้าพเจ้า ที่ได้ฟังความเห็นได้ตอบในเรื่องนี้ ซึ่งประชาชนจะได้ตัดสินใจว่า เหตุผลของฝ่ายใดจะมีน้ำหนักยิ่งหย่อนกว่ากัน แต่เมื่อคืนวันศุกร์ที่แล้วมานี้ ข้าพเจ้าได้ฟังความของนายมัน นายคงซึ่งเป็นคารมที่ผิดธรรมดา... นายมัน นายคงกลับใช้วิธีขมขู่ ตะคอกให้บรรดาบุคคล และหนังสือพิมพ์ซึ่งไม่เห็นพ้องกับตนพากันประหวั่นพรั่นใจด้วยการกล่าวหาใส่ร้ายว่า บุคคลและหนังสือพิมพ์เหล่านั้น ล้วนแต่เป็นผู้นำภัยมาสู่ชาติ เป็นลูกตุ้มถ่วงความเจริญของชาติ และเป็นอะไรอื่น ๆ อีกในทางร้าย (สุภาพบุรุษ - ประชามิตร 9 เมษายน 2484)

ความขัดแย้งเหล่านี้ก็เกิดในระยะเวลาสั้นๆ เพียงสองถึงสามวันเท่านั้น เพราะถึงอย่างไร หนังสือพิมพ์ในช่วงเวลานี้ก็ยังเป็นหนังสือพิมพ์ที่ขาดเสรีภาพ และนายมัน นายคง ก็ถือเป็นกระบอกเสียงของรัฐบาล สิ่งที่นายมัน นายคง แห่งกรมโฆษณาการเสนอ ก็เสมือนหนึ่งเป็นนโยบายของรัฐบาล หรือตัวจอมพล ป. พิบูลสงครามเอง หนังสือพิมพ์จึงไม่มีสิทธิ์ไม่มีเสียงในการกล่าวโจมตีเท่าใดนัก เมื่อได้นำเสนอความคิดเห็นแล้ว ผลจะเป็นอย่างไรก็ตาม หนังสือพิมพ์ก็ยังคงทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงให้รัฐบาลอยู่เช่นเดิม

กล่าวโดยสรุป หนังสือพิมพ์ในช่วงเวลาดังกล่าว ไม่มีความขัดแย้งกันเองระหว่างหนังสือพิมพ์ร่วมสมัยเกิดขึ้นแต่อย่างใด เพราะหนังสือพิมพ์ต้องรับใช้รัฐบาล เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างประชาชาติ คือเป็นแหล่งโฆษณาให้ราษฎรนิยมชมชื่น ศรัทธา และรู้จัก "ท่านผู้นำ" ผู้มีคุณต่อประชาชน ด้วยการลงคำขวัญต่าง ๆ ตีพิมพ์ลงบนหน้าแรกหนังสือพิมพ์ทุกฉบับและทุกวัน โดยใช้คำขวัญต่าง ๆ กันไปแต่ละฉบับ เช่น (อ้างถึงใน แกมสุข นุมนนท์, 2521)

นิกร	ใช้คำขวัญ	แนวพิบูลสงคราม
ประชามิตร	ใช้คำขวัญ	เชื้อพิบูลสงครามชาติปลอดภัย
ประมวญวัน	ใช้คำขวัญ	เชื้อผู้นำทำให้ชาติพ้นภัย
สุภาพบุรุษ	ใช้คำขวัญ	เชื่อมั่นในท่านผู้นำ ชาติจะปลอดภัย
ประชาชาติ	ใช้คำขวัญ	ความปลอดภัยของชาติอยู่ที่เชื้อ และทำตามท่าน พิบูลสงคราม

ในขณะที่คนไทยทั้งประเทศ กำลังเผชิญความอดอยากหิวโหยท่ามกลางกระแสแห่งสงคราม แต่จอมพล ป. พิบูลสงคราม "ผู้นำของไทย" กลับถือเป็นเรื่องธรรมดา และกลับหันไปเน้นการปลุกฝังลัทธิชาตินิยมในรูปแบบต่างๆ ที่หึ่งเพื่อหุ้มเพื่อย จอมพล ป. พิบูลสงคราม บังคับให้ประชาชนสวมหมวก สวมรองเท้า ประชาชนไปติดต่อในสถานที่ราชการต้องสวมเสื้อนอก ผูกเนกไท ห้ามกินหมากทั่วประเทศ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องหยุมหยิมทั้งสิ้น

เท่านั้นเอง ประชาชนผู้กำลังตกอยู่ในสภาพอดอยากยากแค้น ซึ่งเคยมองจอมพล ป. พิบูลสงคราม อย่างชื่นชมเยี่ยงวีรบุรุษมาก่อน ก็เริ่มเกิดความไม่พอใจ และมองว่าเป็นผู้เผด็จการใช้อำนาจบีบบังคับประชาชน และส่งผลให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไป ในวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2487 นั่นเอง



และหลังจากที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนี้เอง หนังสือพิมพ์จึงเริ่มแสดงความคิดเห็น และออกแถลงการณ์ต่างๆ ซึ่งเป็นหลักฐานที่แสดงออกอย่างชัดเจนว่า หนังสือพิมพ์ในยุคสมัยนี้ขาดเสรีภาพ และต้องกระทำตามรัฐบาลอย่างเดียว และเนื้อหา บทความที่น่าเสนอไปในระยะเวลาที่ผ่านมา นั้น เป็นการถูกบังคับ ไม่ได้เป็นไปเพราะความคิดเห็นของหนังสือพิมพ์หรือตัวนักหนังสือพิมพ์แต่อย่างใด

“...ในระหว่างปีเหล่านั้น พวกหนังสือพิมพ์เป็นพวกที่รู้สึกรับของระบอบการกตที่บังคับอย่างราบซึ่งใจ ยิ่งกว่าบุคคลในวงการอื่นใดจะรับรู้...ปากกา มากด้ามต้องวางลงด้วยไม่อาจจารึกตัวอักษรที่เป็นกบฏต่ออุดมการณ์ และความรู้สึกผิดชอบของตนเอง หนังสือพิมพ์ในเวลานั้น จึงเป็นแค่ ประกาศโคสนาสรรพคุณของระบอบกตที่บังคับ ตามคำบอกของทางราชการเท่านั้น...จากการต่อต้านของวงการบางแห่ง และด้วยเดชะ อำนาจพระไทยเทวาทิราช อีกทั้งพุทธบารมี ระบอบกตที่บังคับได้ทลายลง เมื่อปลายเดือนกรกฎาคม แต่นั้นมา หนังสือพิมพ์ของเราจึงได้กลับ กลายมาเป็นหนังสือพิมพ์ตามความหมายอันถูกต้องของหนังสือพิมพ์อีก ครั้งหนึ่ง เป็นธัมมสถิตยสารธารณะ เป็นองค์การเสนอข่าวโดยสัตย์ซื่อ เป็นแหล่งวิพากษ์เหตุการณ์โดยเสรีและเป็นธัม...” (สุภาพบุรุษ-ประชามิตร , 4 ตุลาคม 2487)

และหลังจากพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไปชั่วระยะเวลาหนึ่ง จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้กลับมามีตำแหน่งอีกครั้ง ทั้งที่เคยกล่าวเอาไว้ว่า “ไม่ขอกลับไปสู่วงการเมืองอีก—ขออยู่ด้วยความสงบตามลำพัง—ไม่เอา—ไม่เอา” (อ้างถึงใน ศรีพนม สิงห์ทอง, อ้างแล้ว) ส่วนการปลุกฝัง ลัทธิชาตินิยมจะยังคงเดิมหรือไม่นั้น ผู้วิจัยจะได้ทำการอภิปรายและกล่าวถึงต่อไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**การปลูกฝังลัทธิชาตินิยมผ่านหนังสือพิมพ์ของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามครั้งที่สอง (พ.ศ. 2491-2500)**

ยุค “เชื้อผู้นำ ชาตินิยม” ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ล้นสุดลงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ในวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2487 เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม หมุดอำนาจทางการเมืองลงชั่วคราวระยะหนึ่ง แต่ทว่าโดยแท้จริงแล้ว ความเชื่อในชาตินิยมก็ไม่ได้หมดไปจากความนึกคิดของผู้นำทางการเมืองในระยะที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม กลับเข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรีในระยะที่สองเลย

ดังนั้น เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงครามได้รับเชิญจากคณะรัฐประหาร ให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งในปี 2491 สิ่งต่างๆที่ จอมพล ป. พิบูลสงครามเคยชักชวนประชาชนให้สำนักหรือมีการกระทำใดๆ ก็ได้กลับมาอีกครั้ง เพียงแต่เป็นการตอบสนองต่อเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่ต่างกัน หรือใช้เพื่อจุดมุ่งหมายที่ต่างออกไปจากยุคเรืองอำนาจ อย่างไรก็ตาม ไรก็ดี ก็ได้มีนโยบายใหม่ๆ เกิดขึ้นบ้างแต่ไม่มากและหลากหลายเหมือนในระยะแรก (สิรินธร กิริติบุตร, 2528)

ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว หนังสือพิมพ์ที่นับว่ามีบทบาทมีความสำคัญ และผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีอยู่ 4 ฉบับด้วยกันคือ ธรรมาธิปัตย์ , สยามรัฐ , พิมพ์ไทย และเกียรติศักดิ์

ธรรมาธิปัตย์ เป็นหนังสือพิมพ์ที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้การสนับสนุนเพื่อใช้เป็นกระบอกเสียงของฝ่ายรัฐบาล โดยมีนายสี วิเชียรชัย เป็นบรรณาธิการ เริ่มออกครั้งแรกในปี พ.ศ. 2491 และเลิกออกในปี พ.ศ. 2497

สยามรัฐ เป็นหนังสือพิมพ์ที่จัดพิมพ์โดย บริษัท สยามรัฐ จำกัด มี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นเจ้าของและผู้อำนวยการ ได้เริ่มออกหนังสือพิมพ์ในปี พ.ศ. 2493 มีนายสละ ลิขิตกุล เป็นบรรณาธิการคนแรก และจัดเป็นหนังสือพิมพ์ที่มีอิสระจากรัฐบาล จัดเป็นหนังสือพิมพ์ที่กล่าวถึงสถาบันพระมหากษัตริย์มากที่สุด กล่าวได้แย้งแนวความคิดและนโยบายของรัฐบาลมากที่สุด และเป็นหนังสือพิมพ์ที่มีอายุยาวนานมาจนถึงปัจจุบัน

พิมพ์ไทย เจ้าของคือ บริษัท ไทยพานิชยการ จำกัด ภายใต้การดำเนินงานของนาย อารีย์ ลีวัระ เริ่มออกเมื่อปี พ.ศ. 2489 เป็นหนังสือพิมพ์เช้าฉบับแรกของเมืองไทย และนับว่าเป็น หนังสือพิมพ์ที่ค่อนข้างมีอิสระจากรัฐบาลฉบับหนึ่งในยุคนั้น

เกียรติศักดิ์ เป็นหนังสือพิมพ์ที่สำคัญของเมืองไทยฉบับหนึ่งในยุคนั้น มี ร.ท.สมพันธ์ ชันธชวนะ เป็นทั้งเจ้าของ ผู้อำนวยการและบรรณาธิการ เริ่มออกครั้งแรกในปี พ.ศ. 2492 เปลี่ยนชื่อเป็นเกียรติศักดิ์ฉบับบางกอกนิวส์ ตั้งแต่ 1 มกราคม พ.ศ. 2512 และเลิกกิจการในปีต่อมา บทบาทของหนังสือพิมพ์เกียรติศักดิ์สร้างความกระอักกระอ่วนแก่คณะรัฐบาลสมัยนั้นเป็นอย่างมาก และสิ้นคลอนสถานภาพของรัฐบาลอย่างที่สุด

### บริบททางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม

สภาพการเมือง เศรษฐกิจและสังคมในแต่ละสมัย ถือว่ามีผลกระทบโดยตรงต่อแนวทางการปลูกฝังสิทธิชาตินิยมในสมัยนั้นๆ ซึ่งเหตุการณ์สำคัญๆ ในยุครัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ครั้งที่สองนี้ มีเหตุการณ์สำคัญๆ ดังต่อไปนี้

#### 1) การแย่งชิงอำนาจทางการเมืองภายในประเทศ

ลักษณะเด่นของการเมืองยุคนี้นี้คือ ความพยายามของอดีตนักการเมือง พลเรือน ฝ่ายเสรีนิยม-สังคมนิยม ที่หาทางยึดอำนาจทางการเมืองคืน ดังนั้นในยุคนี้นี้จึงมีความพยายามในการก่อรัฐประหาร การขบถขึ้น หลายต่อหลายครั้ง ด้วยจุดมุ่งหมายที่ต่างกัน ดังจะเห็นได้ว่า ตั้งแต่จอมพล ป. พิบูลสงครามเข้าดำรงตำแหน่งเมื่อเดือนเมษายน 2491 ถึงก่อนรัฐประหารเงี้ยว 2494 มีการขบถ จลาจลเกิดขึ้นไม่ต่ำกว่า 10 ครั้ง (สมุทร สุรักชกะ, 2507) ซึ่งการขบถครั้งสำคัญๆ ที่ควรกล่าวถึงคือ

- **ขบถวังหลวง (26 กุมภาพันธ์ 2492) :** ขบถครั้งนี้สำคัญที่สุดเพราะเป็นความพยายามของฝ่ายพลเรือน ที่สูญเสียอำนาจเมื่อครั้งรัฐประหาร 2490 ร่วมกับทหารเรือบางส่วน เพื่อชิงชิงอำนาจและนำนายปรีดีกลับคืนสู่ตำแหน่งผู้นำทางการเมือง

การขบถครั้งนี้ นับเป็นครั้งสำคัญที่แสดงให้เห็นว่า ฝ่ายอนุรักษนิยม ฝ่ายทหารนิยม และ ฝ่ายเสรีนิยม-สังคมนิยม มีการต่อสู้กันอย่างรุนแรงถึงขั้นจับอาวุธสู้กัน มีการปราบปรามฝ่ายตรงกันข้ามอย่างโหดเหี้ยม รัฐบาลได้แต่งตั้ง พลตรีสุฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้บัญชาการกองพลที่หนึ่ง เข้าปราบปรามขบถด้วยความรุนแรงและเฉียบขาด ถึงขั้นใช้อาวุธอย่างรุนแรง จนวันที่ 28 กุมภาพันธ์ เหตุการณ์จึงสงบและรัฐบาลสามารถควบคุมสถานการณ์ได้ (สุเพ็ญ ศิริคุณ, 2518)

- **ขบถแมนฮัตตัน (29 มิถุนายน 2494) :** เป็นปฏิกริยาของทหารเรือที่ไม่พอใจการบริหารงานของรัฐบาลและกลุ่มทหารบกเข้าแทรกแซงกิจการภายในของกองทัพเรือ ทหารเรือดำเนินการคัดค้านอย่างเปิดเผย เริ่มขึ้นในวันที่ 29 มิถุนายน 2494 เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม ไปร่วมพิธีรับมอบเรือชุดจากอเมริกันชื่อ แมนฮัตตัน นาวาตรีมนัส จารุกา ได้เข้าจับตัวจอมพล ป. พิบูลสงคราม ไปกักขังไว้ในเรือรบหลวงศรีอยุธยา (สมุทร สุรักษะ, อ้างแล้ว)

การขบถครั้งนี้สะท้อนให้เห็นข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งคือ คณะผู้ก่อการขบถผิดพลาดที่คิดว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นตัวแทนที่สำคัญของรัฐบาล และการกักขังจอมพล ป. พิบูลสงคราม จะทำให้รัฐบาลยอมจำนนอย่างง่ายดาย แต่ปรากฏว่ารัฐบาลกลับไม่สนใจแม้แต่ชีวิตของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดังจะเห็นได้จากการตัดสินใจที่จะเปิดเรือศรีอยุธยาที่กักขังจอมพล ป. พิบูลสงคราม ไว้จนจมลง มองอีกแง่หนึ่งอาจตีความได้ว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม เองในเวลานั้น มีอิทธิพลในคณะรัฐประหารน้อยลง

- **รัฐประหารเจียม เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2494 :** เป็นการสะท้อนข้อเท็จจริงที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ว่า ทหารไม่สามารถทนต่อรูปแบบและกติกาแบบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญที่ไม่เอื้อกับการเข้ามามีบทบาททางการเมืองของทหารได้ แต่เหตุผลที่รัฐบาลใช้อ้างในการยึดอำนาจครั้งนี้คือ สถานการณ์โลกอยู่ในภาวะคับขัน และลัทธิคอมมิวนิสต์เข้าแทรกซึมทั้งในคณะรัฐมนตรีและรัฐสภา ดังนั้นจึงขอเอารัฐธรรมนูญฉบับปี 2475 กลับมาใช้ (ประชัน รักพงษ์, 2520)

## 2) การเคลื่อนไหวและการเติบโตของลัทธิคอมมิวนิสต์ภายนอกประเทศ

อาจกล่าวได้ว่า ระยะเวลาผ่านไปเพียงเก้าเดือนหลังชัยชนะของเมาเซตง ได้มีการประกาศจัดตั้งสาธารณรัฐคอมมิวนิสต์จีนขึ้นบนแผ่นดินใหญ่เมื่อ 21 กันยายน 2492 เกาหลีใต้ได้เป็นชาติแรกในเอเชีย ที่ต้องตกเป็นสมรภูมิตองเล็ดของสงครามประชาชนตามลัทธิมาร์กซิสต์-เลนินนิสต์-เมาเซตง อินโดจีนกำลังจะเป็นสมรภูมิในอันดับต่อไปเพื่อ "ปลดแอก" กลับเป็นอิสระ

เสรีจากจักรวรรดินิยมฝรั่งเศส แม้ไม่ต้องสงสัยว่าสงครามประชาชนจะต้องเผยแพร่ขยายต่อไป  
อย่างไม่หยุดยั้งเข้าสู่ประเทศใกล้เคียงอื่นๆ ในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมทั้งประเทศไทย  
(อ.พิบูลสงคราม, 2518)

ดังนั้นสมัชชาใหญ่แห่งองค์การสหประชาชาติจึงมีมติเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2494 ปรณามจีน  
คอมมิวนิสต์ว่าเป็นชาติรุกราน เป็นภัยอันตรายต่อความสงบสุขของนานาประชาชาติฝ่ายเสรี  
ประชาธิปไตยโดยทั้งหมดที่ต้องการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ประเทศไทยเป็นชาติรักสงบไม่เคยเบียดเบียนชาติอื่น แต่บัดนี้กำลังรู้สึกไม่ปลอดภัยจาก  
การคุกคามของลัทธิมาร์กซิสต์-เลนินนิสต์-มาเซตุง อันเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองในระบบเสรี  
ประชาธิปไตย ทำให้รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามจำเป็นต้องดำเนินมาตรการเพื่อป้องกัน  
ประเทศทุกวิถีทางอย่างเต็มความสามารถ กล่าวคือ ได้พยายามสร้างเสถียรภาพทางการเมืองภายใน  
ให้มั่นคง เร่งแก้ไขความเดือดร้อนเรื่องค่าครองชีพและเสริมสร้างการกินดีอยู่ดีของประชาชน  
รักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองด้วยการปราบปรามโจรผู้ร้ายและโจรผู้ดีที่ทุจริตประชาชน  
ให้หมดไป และปราบปรามการกบฏจลาจลด้วยความเฉียบขาดจับพยนต์ ไม่ปล่อยให้เรื้อรัง จน  
กลายเป็นภัยอันตรายแก่ชาติ จนยากจะแก้ไขได้ภายหลัง

เมื่อสงครามเกาหลีปะทุขึ้นกลางเมืองโดยเกาหลีเหนือรุกรานเกาหลีใต้ ประเทศจีนภายใต้  
การนำของมาเซตุง ได้ให้อาวุธเพื่อช่วยเหลือเกาหลีเหนือเนื่องจากมีอุดมการณ์เหมือนกันตามลัทธิ  
คอมมิวนิสต์ เกาหลีใต้จึงได้ขอร้องให้สหประชาชาติช่วยเหลือ มีหลายชาติฝ่ายเสรีประชาธิปไตย  
โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สหรัฐอเมริกา ได้ส่งกำลังทหารไปช่วยรบโดยจับพยนต์ ในกรณีประเทศไทยก็ได้  
ตอบสนองการขอร้องจาก สหประชาชาติด้วยเช่นเดียวกัน โดยเมื่อ 22 ตุลาคม 2493 รัฐบาล  
จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ส่งกำลังทหารบกหนึ่งกรมผสมไปช่วยรบเคียงบ่าเคียงไหล่กับกองทัพ  
ฝ่ายเสรีประชาธิปไตยของสหประชาชาติ ติดตามด้วยกำลังทหารเรือและทหารอากาศในเวลาต่อ  
มา ก่อให้เกิดมิตรภาพอันดีระหว่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างรัฐบาลไทยและรัฐบาลสหรัฐ  
อเมริกา และกลายเป็นมิตรภาพที่ยั่งยืนตลอดระยะเวลาที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี  
สมัยที่สอง

ภายหลังสงครามเกาหลี รัฐบาลจอมพล ป. ได้ประสบความสำเร็จอย่างน่าพอใจ ในการสร้างเสถียรภาพทางการเมืองในระบบเสรีประชาธิปไตย สร้างความมั่นคงให้แก่ประเทศไทย เป็นผลให้ประชาชนทั่วไปสามารถดำรงชีวิตได้ด้วยความสะดวกและอุ่นใจ เพิ่มความนิยมเชื่อถือที่ประชาชนมีต่อรัฐบาลให้ทวียิ่งขึ้นอีกเป็นอันมาก

แต่ในขณะเดียวกันก็แน่นอนว่า คงเป็นที่ไม่พอใจแก่คนบางจำพวกที่มุ่งหวังจะทำลายจอมพล ป. พิบูลสงครามให้สำเร็จ จำพวกหนึ่งได้แก่ พวกแนวร่วมลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งได้เคยไปเล่าเรียนลัทธิมาร์กซิสม์-เลนินนิสต์-เม้าเซตุงมาจากประเทศจีน กลับเข้ามาแล้วอยากลองวิชาด้วยการพยายามปลุกปั่นยุยงชาวอีสานให้เกลียดชังรัฐบาล การบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล ทำให้การบริหารราชการแผ่นดินของจอมพล ป. ในช่วงนี้ไม่ราบรื่นเท่าที่ควร (อ.พิบูลสงคราม, อ้างแล้ว)

### 3) การเคลื่อนไหวและการเติบโตของลัทธิคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย

ในช่วงเวลาดังแต่ปี พ.ศ.2490-2501 นี้ พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) ก็ได้ดำเนินงานในการขยายมวลชนมาโดยตลอด เป็นกลุ่มที่มีอุดมการณ์สังคมนิยมที่มีการจัดระเบียบโครงสร้าง และระบบปฏิบัติอย่างเป็นองค์กร มีอิทธิพลของพรรคคอมมิวนิสต์จีนและแนวความคิดเม้าเซตุง ระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง พคท. ได้เผยแพร่อุดมการณ์สังคมนิยมในหมู่คนไทยเป็นครั้งแรก จากสภาพการณ์ที่อานวยในขณะนั้น มีผลให้ พคท.สามารถเติบโตขึ้นมาในระดับหนึ่ง ด้วยการดึงคนไทยจำนวนหนึ่งเข้ามาร่วมทำงานด้วย ปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการเติบโตของ พคท. ในช่วงตั้งแต่ 2485-2490 นั้น ได้แก่ (ประจักษ์ รักพงษ์, 2520)

- การยึดครองของญี่ปุ่น พคท. อ้าพรางตนเองด้วยการใช้ความรู้สิทธิชาตินิยมต่อต้านญี่ปุ่น เข้าถึงคนไทยที่รักชาติ ต่อมาได้พยายามเผยแพร่ความคิดสังคมนิยมจนถึงระดับที่ดึงเข้ามาร่วมทำงานให้พรรคได้ การเคลื่อนไหวของพคท. ในลักษณะนี้เป็นไปอย่างคึกคักโดยเฉพาะทางภาคใต้
- บรรยากาศเสรีภาพหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ภายใต้รัฐบาลพลเรือเอก และการยกเลิก พ.ร.บ.คอมมิวนิสต์ 2476 ทำให้ พคท. สามารถทำการโฆษณาลัทธิสังคมนิยมได้ในระดับกว้าง
- นโยบายชาตินิยมและกีดกันชาวจีนในสมัยจอมพล ป. ครั้งที่หนึ่ง (2483-2487) ก็ มีผลผลักดันให้ชาวจีนรู้สึกโกรธแค้นรัฐบาลและหันไปให้ความสนับสนุน พคท. มากขึ้น



#### 4) การแสวงหาความสนับสนุนจากชาวจีนในประเทศไทยของจีนคณะชาติ และจีนคอมมิวนิสต์

หลังจากสงครามโลกครั้งที่สองได้สิ้นสุดลง พวกชาวจีนในประเทศไทยก็ได้เปิดโรงเรียนขึ้น ทำการสอนใหม่ บรรดาโรงเรียนทั้งหลายที่ทางการสั่งปิดในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองนั้น ก็กลับเปิดดำเนินการขึ้นใหม่อีก และยังได้จัดตั้งเพิ่มขึ้นอีกมากมาย ทั้งในส่วกลางและส่วนภูมิภาค ปรากฏว่ามีจำนวนรวมทั้งสิ้นกว่า 400 โรงเรียน ในระยะนี้โรงเรียนได้เริ่มแบ่งออกเป็น 3 พวก คือ ฝ่ายขวา ฝ่ายซ้ายและฝ่ายเป็นกลาง ฝ่ายขวานิยมรัฐบาลจีนคณะชาติโดยยึดสถานทูตจีนซึ่งได้ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2489 เป็นเสมือนกระทรวงศึกษาธิการของตน ฝ่ายซ้ายนิยมจีนคอมมิวนิสต์ ซึ่งมีมาเซตุงเป็นผู้นำ ไม่ยอมขึ้นต่อสถานทูต ทั้งสองฝ่ายแสวงหาความสนับสนุนจากชาวจีนในประเทศไทย โดยให้โรงเรียนเป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้สึกชาตินิยมและลัทธิของตน ส่วนฝ่ายกลางเป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการศึกษาโดยแท้จริง ไม่ใช่เพื่อวัตถุประสงค์ทางการเมือง (Skinner, 1962)

นอกจากจะอาศัยโรงเรียนเป็นแหล่งแสวงหาความสนับสนุนจากชาวจีนในประเทศแล้ว ทั้งสองฝ่ายยังได้อาศัยการค้าเงินตลอดจนสมาคมต่างๆ อีกด้วย หน้าที่ของหอการค้าเงินก็คือส่งเสริมประโยชน์ในทางการค้าของจีน ทำการต่อสู้กับกฎหมายและนโยบายของรัฐบาลไทยที่ขัดกับผลประโยชน์ของคนจีนโดยทั่วไป ทำการพิมพ์เผยแพร่ข่าวเกี่ยวกับการค้าให้พ่อค้าเงินได้รู้ เป็นคนกลางระหว่างชาวจีนกับรัฐบาลไทยและทำหน้าที่เป็นโฆษกของชาวจีนทั้งหมด แม้รัฐบาลไทยเองก็ยอมรับความสำคัญของหอการค้าเงินและได้เคยติดต่อกับเจ้าหน้าที่หอการค้าเงินมาแล้ว เพื่อให้ช่วยเหลือในปัญหาที่เกี่ยวกับคนจีนเป็นส่วนรวม เช่น เมื่อปี พ.ศ. 2494 รัฐบาลไทยมอบให้หอการค้าเงินเป็นคนกลางทำการเจรจากับรัฐบาลจีนคอมมิวนิสต์ในการนรเทศคนจีนจากประเทศไทยไปยังผืนแผ่นดินใหญ่ของประเทศจีน หอการค้าเงินจึงเป็นจุดศูนย์กลางของคนจีนทั้งหมด และมีอิทธิพลต่อคนจีนอย่างยิ่ง (กมล จันทร์สร, 2506)

การแก่งแย่งกันที่จะเข้าควบคุมหอการค้าเงินทำให้เกิดการพิพาทกันในระหว่างทั้งสองฝ่าย เมื่อ พ.ศ. 2494 เจ้าหน้าที่หอการค้าเงินฝ่ายนิคมจีนคณะชาติ รวมทั้งประธานได้พากันถอนตัวออกจากองค์การนี้ หลังจากเกิดพิพาทกับคนสำคัญของหอการค้าเงินที่เป็นฝ่ายนิคมคอมมิวนิสต์ เนื่องจากหอการค้าเงินมีความสำคัญมากแก่ชาวจีนในประเทศ คนจีนทั้งสองฝ่ายและเจ้าหน้าที่ไทยต่างก็ใช้ความพยายามที่จะให้ประนีประนอมกัน ดังนั้นการพิพาทที่เกิดขึ้นจึงสิ้นสุดลงอย่างรวดเร็ว (กมล จันทร์สร, อ้างแล้ว)

จากการที่ทั้งสองฝ่ายทำการแข่งขันกันในการเผยแพร่ลัทธิของตนให้กับคนจีน ทำให้รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เริ่มนำเอาลัทธิชาตินิยมมาใช้อีก เพื่อจะต่อต้านอิทธิพลของชาวจีน จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เคยกล่าวในที่ประชุมหนังสือพิมพ์ว่า "ข้าพเจ้าจะปล่อยให้ต่างชาติเข้ามาอยู่เต็มบ้านเต็มเมือง แย่งที่อยู่ แย่งที่ทำมาหากินของคนไทย แล้วคนไทยต้องเข้าไปอยู่ในป่า เช่นนั้นไม่ได้เป็นอันขาด" (สิริ เปรวมจิตต์, 2505)

อิทธิพลจากภายนอกประเทศที่เข้ามาแทรกแซงมากขึ้นในประเทศไทย โดยเฉพาะอิทธิพลของชาวจีนทั้งจีนคณะชาติและจีนคอมมิวนิสต์ ซึ่งต่างฝ่ายต่างพยายามใช้ลัทธิชาตินิยมมาโน้มน้าวจิตใจของประชาชนชาวจีนในประเทศไทยให้เข้าเป็นฝ่ายตน เป็นผลให้มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองในหมู่ชาวจีนในประเทศไทย ทั้งที่เป็นฝ่ายนิยมจีนคอมมิวนิสต์และนิยมจีนคณะชาติ ทำให้รัฐบาลต้องพยายามยับยั้งการแทรกแซงโดยการกำหนดมาตรการบางอย่างขึ้นควบคุมชาวจีนทั้งในทางการเมืองอันได้แก่การเข้มงวดกวดขันต่อชาวจีนเพื่อป้องกันการแทรกซึมปอนทำลายของคอมมิวนิสต์ การกำหนดจำนวนชนต่างด้าวเข้าประเทศ และการเพิ่มค่าธรรมเนียมนคนต่างด้าว นอกจากนั้นยังได้ควบคุมด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยการเข้มงวดกวดขันต่อโรงเรียนจีน สงวนอาชีพให้แก่คนไทย และควบคุมการถือกรรมสิทธิ์ที่ดินเพื่อหาทางลดอิทธิพลทางเศรษฐกิจของคนจีนลง ในขณะเดียวกันรัฐบาลก็ส่งเสริมอาชีพสำหรับคนไทยโดยให้คนไทยสนใจการค้าขายมากยิ่งขึ้นด้วย

เมื่อพิจารณาถึงเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในระยะที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่สองนี้ พอจะสรุปถึงสาเหตุของการปลุกฝังลัทธิชาตินิยมออกได้สี่ประการคือ ประการแรกเนื่องจากฐานะของรัฐบาลไม่มั่นคง จึงใช้มาตรการการปลุกฝังลัทธิชาตินิยม เพื่อให้ประชาชนเกิดความสามัคคีและสนับสนุนรัฐบาล ประการที่สอง เนื่องจากชาวจีนมีบทบาทอย่างมากต่อเศรษฐกิจของประเทศ การขยายจำนวนของชาวจีนได้มีมากขึ้นตามลำดับ รัฐบาลจึงจำเป็นต้องหาวิธีการควบคุมให้ชาวจีนมีบทบาทน้อยลง ประการที่สาม ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศจีนมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ ซึ่งทำให้รัฐบาลเกรงว่าฝ่ายคอมมิวนิสต์จะให้ชาวจีนในประเทศไทยเป็นเครื่องมือในการแทรกแซงปอนทำลายประเทศ ประการสุดท้าย ภาวะเศรษฐกิจในประเทศตกต่ำระหว่างและหลังสงครามโลกครั้งที่สอง รัฐบาลจึงพยายามหาทางให้ประชาชนประหยัด และรู้จักประกอบอาชีพ เช่น ปลูกสวนครัว เลี้ยงไก่ เป็นต้น (พวงเพชร สุรัตน์กวีกุล, 2521)

จากสภาพเหตุการณ์ทั้งหมด ทำให้เห็นภาพรวมของการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมในช่วงเวลานี้ได้ว่า การปลูกฝังลัทธิชาตินิยมเป็นไปเพื่อสร้างความรู้สึกรักชาติขึ้นในหมู่คนไทย เพื่อที่จะได้ต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นอันตรายหลักของประเทศในขณะนั้นออกไปให้จงได้ โดยรูปแบบแนวทางและเทคนิคการนำเสนอต่าง ๆ นั้น ผู้วิจัยจะได้อภิปรายผลตามตารางในหัวข้อต่อไป

ตารางแสดงรายชื่อ พ.ศ. และจำนวนหนังสือพิมพ์ที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล

พ.ศ.	2491	2492	2493	2494	2495	2496	2497	2498	รวม
นสพ.									
ธรรมาสีปัดย์	x	x	x	x	1	28	48	x	77
สยามรัฐ	-	-	2	*	*	14	33	17	66
พิมพ์ไทย	20	20	*	*	*	8	19	2	69
เกียรติศักดิ์	-	2	1	1	3	1	42	x	50
รวม	20	22	3	1	4	51	142	19	262

x ไม่มีตัวเอกสารเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูล \* มีตัวเอกสาร แต่ไม่มีเนื้อหาชาตินิยม - ยังไม่ผลิตหนังสือพิมพ์

การปลูกฝังลัทธิชาตินิยมเริ่มเข้มข้นและมีการนำเสนอมากยิ่งขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2496 ถึงปี พ.ศ. 2497 (2496 นำเสนอ 51 ชิ้นจาก 262 ชิ้น และ 2497 นำเสนอ 142 ชิ้น จาก 262 ชิ้น) ที่เป็นเช่นนี้อาจกล่าวได้ว่าสภาพเหตุการณ์ภายในและภายนอกประเทศที่เกิดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2491 มาจนถึง พ.ศ. 2495 เป็นต้นเหตุทำให้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เริ่มไม่ใคร่มั่นใจในความมั่นคงปลอดภัยของชาติ รวมไปถึงความมั่นคงปลอดภัยของรัฐบาลด้วย

เพราะถึงแม้ว่ารัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วงที่สองนี้จะไม่มีเหตุการณ์สงครามโลกเกิดขึ้นดังเช่นในสองช่วงที่ผ่านมา แต่ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ลัทธิคอมมิวนิสต์เริ่มขยายตัวมากขึ้น โดยเฉพาะทางด้านจีนและเวียดนาม การสู้รบในเวียดนามเพื่อเปลี่ยนแปลงระบอบการเมืองตามลัทธิคอมมิวนิสต์จนกระทั่งนำมาสู่การแบ่งแยกเป็นเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้ ในปี พ.ศ. 2497 ซึ่งมีผลให้เกิดสงครามประชาชนทั่วไป ในเวียดนามผ่านเข้ามาทางประเทศลาวและกัมพูชา และแทรกซึมมาในดินแดนไทยทางภาคอีสาน รวมทั้งการเกิดความขัดแย้งภายใน (กบฏสันติภาพ 10 พฤศจิกายน 2495) ทำให้จอมพล ป. เริ่มเล็งเห็นความจำเป็นในการที่จะต้องปลูกฝังลัทธิชาตินิยมในหมู่คนไทยให้มากยิ่งขึ้น

ตารางแสดงการจำแนกประเภทเนื้อหาการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมผ่านหนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์	ข่าว	บทความ	บท บ.ก.	นวนิยาย/ เรื่องสั้น	เพลง	คำขวัญ	กลอน	การ์ตูน	รวม
ธรรมาสีปดย์	33 (42.85)	8 (10.38)	19 (24.67)	2 (2.59)	6 (7.79)	8 (10.38)	-	1 (1.29)	77
สยามรัฐ	42 (63.63)	18 (27.27)	2 (3.03)	1 (1.51)	-	-	3 (4.54)	-	66
พิมพ์ไทย	44 (63.76)	8 (11.59)	16 (23.18)	-	-	-	-	1 (1.44)	69
เกียรติศักดิ์	18 (32.0)	19 (38.0)	6 (12.0)	-	-	-	1 (2.0)	8 (16.0)	50
<b>รวม</b>	<b>135 (51.52)</b>	<b>53 (20.22)</b>	<b>43 (16.41)</b>	<b>3 (1.14)</b>	<b>6 (2.29)</b>	<b>8 (3.05)</b>	<b>4 (1.52)</b>	<b>10 (3.81)</b>	<b>262</b>

จากตารางแสดงให้เห็นว่า เนื้อหาการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมในช่วงที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่สองนี้ ถูกนำเสนอออกมาในรูปแบบของข่าวมากที่สุด (51.52%) รองลงมาคือ ในรูปของบทความ (20.22%) มีเพียงหนังสือพิมพ์เกียรติศักดิ์ฉบับเดียวเท่านั้น ที่นำเสนอออกมาในรูปของบทความแสดงความคิดเห็นมากที่สุด (38.0%) แต่ก็ไม่ได้เป็นอัตราส่วนที่ต่างจากการเสนอเนื้อหาข่าวมากนัก (32.0%)

ส่วนเนื้อหาที่นำเสนอน้อยที่สุด คือการนำเสนอออกมาในรูปของเรื่องสั้นนวนิยาย(1.14%) และ บทกลอน (1.52 %) โดยเรื่องสั้นได้ถูกนำเสนอใน ธรรมาสีปดย์ 2 เรื่อง และในสยามรัฐ 1 เรื่อง ในขณะที่บทกลอนถูกนำเสนอใน สยามรัฐ 3 บท และในเกียรติศักดิ์เพียง 1 บทเท่านั้น

### เป้าหมายของการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม

เป้าหมายของการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมนั้น สามารถแยกศึกษาออกได้ 2 ประเด็นคือ เพื่อดูว่าเนื้อหาส่วนใหญ่ที่มุ่งจะนำเสนอเน้นที่ประเด็นใดเป็นหลัก และเพื่อที่จะนำความสำคัญของเนื้อหาเหล่านั้นมาสรุปความในตอนท้ายได้ว่า การนำเสนอเนื้อหาเหล่านั้นมีวัตถุประสงค์อย่างไร

ตารางแสดงการให้ความสำคัญต่อเนื้อหาการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมในแต่ละประเด็น

หนังสือพิมพ์	ชาติ	ศาสนา	กษัตริย์	ลัทธิผู้นำ	ทหาร	วัฒนธรรม	เศรษฐกิจ	ลัทธิการเมือง	รวม
ธรรมาธิปไตย	59 (42.14)	5 (3.57)	1 (0.71)	18 (12.85)	22 (15.71)	10 (7.14)	15 (10.71)	10 (7.14)	140
สยามรัฐ	42 (49.41)	12 (14.11)	6 (7.05)	2 (2.35)	-	10 (11.76)	4 (4.70)	9 (10.58)	85
พิมพ์ไทย	55 (72.36)	6 (7.89)	9 (11.84)	4 (5.26)	-	1 (1.31)	-	1 (1.31)	76
เกียรติศักดิ์	32 (49.23)	9 (13.84)	6 (9.23)	4 (6.15)	-	6 (9.23)	2 (3.07)	6 (9.23)	65
<b>รวม</b>	<b>188</b> <b>(51.36)</b>	<b>32</b> <b>(8.74)</b>	<b>22</b> <b>(6.01)</b>	<b>26</b> <b>(7.65)</b>	<b>22</b> <b>(6.01)</b>	<b>27</b> <b>(7.37)</b>	<b>21</b> <b>(5.73)</b>	<b>26</b> <b>(7.10)</b>	<b>366</b>

การปลูกฝังลัทธิชาตินิยมในสมัยที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่สองนี้ เนื้อหาที่ให้ความสำคัญมากที่สุดยังเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับสถาบันชาติเช่นเดิม (51.36 %) รองลงมา คือสถาบันศาสนา (8.74 %) และประเด็นที่น่าสนใจเพิ่มเติมคือ การนำเอาสถาบันชาติมาสัมพันธ์ กับเรื่องลัทธิการเมืองการปกครอง (7.10%) และวัฒนธรรม (7.37%) โดยมองว่าวัฒนธรรม มีส่วน สำคัญมากที่จะทำให้ชาติเจริญรุ่งเรืองมากยิ่งขึ้น และไม่ตกเป็นทาสคอมมิวนิสต์ง่าย ๆ

“...นโยบายของชาติอย่างแรกคือ การต่อสู้ปราบปรามคอมมิวนิสต์อย่าง เด็ดขาดและแตกหัก ขอให้ประชาชนชาวไทยทุกคนร่วมมือกันกับรัฐบาล ในการทำลายลัทธิและการปกครองระบอบคอมมิวนิสต์ให้สูญหายไป จากราชอาณาจักรไทย...พร้อมกันนี้เรื่องวัฒนธรรมก็สำคัญเป็นอย่างมาก ในการที่จะทำวงให้ชาติคงอยู่ได้ หากก้าวหน้าแต่ทางวัตถุแต่ทางจิตใจ ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง ผลที่ได้ก็คือชาติของเราจะกลายเป็นพิพิทธภพที่สิ่งมีชีวิตของโลก...” (พิมพ์ไทย, 3 มกราคม 2496)

ในขณะที่หนังสือพิมพ์ร่วมสมัยฉบับอื่นๆเน้นที่ความสำคัญของสถาบันชาติ ศาสนา วัฒนธรรม และลัทธิการเมืองการปกครอง ธรรมาธิปไตยกลับเป็นหนังสือพิมพ์ฉบับเดียว ที่ เน้นความสำคัญระหว่างสถาบันชาติกับสถาบันการปกครอง (ทหาร) และตัวผู้นำประเทศ



(จอมพล ป. พิบูลสงคราม) มากที่สุด (คิดเป็น 15.71% และ 12.75% ตามลำดับ) ที่เป็นเช่นนี้ อาจเนื่องมาจากการที่หนังสือพิมพ์ธรรมาธิปัตย์ ถือเป็นหนังสือพิมพ์กระบอกเสียงของรัฐบาล และจอมพล ป. พิบูลสงคราม และถูกใช้เป็นเครื่องมือปลุกฝังลัทธิชาตินิยมเช่นเดียวกับหนังสือพิมพ์ในสมัยที่ จอมพล ป. เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งแรกนั่นเอง

“...งานสร้างชาติไม่ใช่ของง่ายแฉกเช่นละเลงขนมเบื้องไม่ว่าด้วยปากหรือมือ ...ไม่ว่าการสร้างชาติไทยหรือสร้างชาติอื่นๆ ในขณะที่โลกเผชิญวิกฤตเยี่ยงปัจจุบันก็ยิ่งลำบากมากขึ้นไปอีก...รัฐบาลจึงต้องทำงานหนักและเสี่ยงอันตรายมากยิ่งขึ้น...ไม่มีผู้ใดยอมเหนื่อยเพื่อชาติได้เสมอเหมือนท่านจอมพลอีกแล้ว...” (ธรรมาธิปัตย์, 14 กรกฎาคม 2497)

สยามรัฐได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับการเน้นความสำคัญของศาสนานำมาสัมพันธ์กับลัทธิการเมือง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ นำความสำคัญของศาสนาพุทธ มาใช้ในการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งการแสดงความคิดเห็นดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งทางความคิดในการปลุกฝังลัทธิชาตินิยม และการต่อต้านคอมมิวนิสต์ที่หนังสือพิมพ์ฉบับอื่นๆ นำเสนออย่างค่อนข้างชัดเจน

“...สมัยนี้เป็นสมัยต่อต้านคอมมิวนิสต์ เราคนไทยทุกวันนี้กำลังได้อินเรื่องนี้กันทุกวันทุกคืน เพราะรัฐบาลของไทยในประเทศไทยท่านได้จัดการต่อต้านทุกวิถีทาง...ข้าพเจ้าคิดว่า วิธีต่อต้านคอมมิวนิสต์ที่จะได้ผลจริงจังและเด็ดขาดนั้น มีอยู่และมีมานานแล้ว วิธีนั้นคือ มัชฌิมาปฏิปทาหรือทางสายกลาง เป็นทางที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ประกาศมาเป็นเวลา 2500 ปีเศษ แต่คงจะชินหูเกินไป จึงไม่ค่อยมีใครใช้ทางสายนี้ ให้เกิดประโยชน์ แม้แต่รัฐบาลเอง ก็ดูไม่มีใครสนใจนัก เห็นแต่ยุ่งอยู่กับวิธีต่อต้านอื่นๆที่ไม่ค่อยจะได้ผล...” (สยามรัฐ, 7 ตุลาคม 2497)



ตารางแสดงวัตถุประสงค์การปลูกฝังลัทธิชาตินิยมผ่านทางหนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์	คงสภาพ	เปลี่ยนแปลง (เพิ่มเติม)	เปลี่ยนแปลง (ตัดออก)	ไม่ระบุ	รวม
ธรรมาสีปต์	54 (70.12)	5 (6.49)	7 (9.09)	11 (14.28)	77
สยามรัฐ	28 (42.42)	13 (19.69)	13 (19.69)	12 (18.18)	66
พิมพ์ไทย	33 (47.82)	1 (1.44)	20 (28.98)	15 (21.73)	69
เกียรติศักดิ์	18 (36.0)	1 (2.0)	17 (34.0)	14 (28.0)	50
รวม	133 (50.76)	20 (7.63)	57 (21.75)	52 (19.84)	262

จากตัวอย่างการให้ความสำคัญในเนื้อหาการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมในแต่ละประเด็นข้างต้น แสดงให้เห็นว่า วัตถุประสงค์หลักในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมในครั้งนี้ก็คือ เพื่อคงสภาพเดิมของ สังคมเอาไว้ (คิดเป็น 50.76 %) ซึ่งก็หมายถึงการคงไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และระบอบการปกครองเดิม เพื่อป้องกันไม่ให้ลัทธิคอมมิวนิสต์เข้ามาแพร่กระจายในประเทศไทย

"...ประเทศไทยเรายังอยู่ภายในรัศมีของความวุ่นวาย จึงจำต้องกระชับตัวเองในการป้องกันพรมแดน ...ถึงเวลาที่เราจะต้องรักชาติและรวมกันเป็นหนึ่ง ในการต่อสู้เพื่อตัวเรา เพื่ออนาคตลูกหลาน และเพื่อชาติที่รักของเรา..." (ธรรมาสีปต์, 10 มีนาคม 2496)

## ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดต่างๆที่ใช้ในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม

ตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดลัทธิชาตินิยม กับแนวคิดอื่น ๆ ที่นำมาใช้ในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมผ่านหนังสือพิมพ์

น.ส.พ.	ชาตินิยม	กษัตริย์นิยม	ศาสนานิยม	ผู้นำนิยม	ทหารนิยม	ลัทธิการเมือง	สถานะของประเทศ	เศรษฐกิจชาตินิยม	ปฏิวัติวัฒนธรรม	ความสามัคคี	รวม
ธรรมาสีปดีย์	24 (19.04)	1 (0.79)	5 (3.96)	18 (14.27)	22 (17.46)	10 (7.93)	9 (7.14)	15 (11.90)	10 (7.93)	12 (9.52)	128
สยามรัฐ	34 (39.53)	6 (6.97)	9 (10.46)	2 (2.32)	-	9 (10.46)	11 (12.79)	4 (4.65)	10 (11.62)	1 (1.16)	86
พิมพ์ไทย	42 (63.18)	9 (11.39)	6 (7.59)	-	-	1 (1.26)	20 (25.31)	-	1 (1.26)	-	79
เกียรติศักดิ์	20 (30.76)	6 (9.23)	9 (13.84)	4 (6.15)	-	6 (9.23)	11 (16.92)	2 (3.07)	6 (9.23)	1 (1.53)	65
รวม	120 (33.70)	22 (6.17)	29 (8.14)	24 (6.73)	22 (6.17)	26 (7.30)	51 (14.32)	21 (5.89)	27 (7.58)	14 (3.93)	356

จากการรวบรวมข้อมูลโดยรวม จะเห็นได้ว่าแนวคิดที่ถูกนำมาใช้มากที่สุดคือแนวคิดชาตินิยม (33.70 %) โดยถูกนำมาสัมพันธ์กับสถานะของประเทศในสังคมโลก (14.32 %) และรองลงมาคือแนวคิดศาสนานิยม (8.14%) และที่ถูกกล่าวถึงน้อยที่สุดคือ เรื่องของความสามัคคี (3.93%)

“...สถานการณ์ภายในโลกจะเป็นอย่างไรย่อมไม่อาจตัดสินใจได้โดยทันที ...เราเชื่อว่าการรบในเกาหลีก็คงดำเนินต่อไป ความวุ่นวายในอินโดจีน ฟิลิปปินส์ มลายู พม่า และอิหร่าน ก็คงดำเนินต่อไป และอาจรุนแรงยิ่งขึ้น... ประเทศไทยอยู่ในรัศมีของความวุ่นวาย จึงจำเป็นต้องกระชับตัวเองในการป้องกันพรมแดนและรักษาสถานการณ์ภายในให้เข้มแข็งยิ่งขึ้นจะประมาทมิได้เลย...”  
(พิมพ์ไทย, 10 มีนาคม 2496)

เมื่อพูดถึงสถานะของประเทศในส่วนใหญ่หนังสือพิมพ์ฉบับอื่นๆมักพูดถึงไปในทางแง่บวกมากกว่าแง่ลบ นั่นคือ กล่าวถึงข้อดีของประเทศ หรือสิ่งที่ควรกระทำเพื่อความมั่นคงของชาติ และสถานะของประเทศในสายตาชาวโลก แต่สยามรัฐ โดยเฉพาะคอลัมน์ตอบปัญหาประจำวัน

ที่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชเป็นผู้เขียน มักจะมีมุมมองที่ค่อนข้างแปลกแยกกว่าผู้อื่นเสมอ เช่น การพูดถึงนโยบายต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ของรัฐบาลว่าเป็นเรื่องน่าขัน และเป็นเรื่องตลกในสายตาชาวต่างชาติ เป็นต้น

“...ในบัดนี้ เมืองไทยเราได้ทำอะไรให้ฝรั่งตื่นอีกแล้ว คือ วิธีการต่อต้านคอมมิวนิสต์ด้วยการเลิกใช้สีแดง คือเลิกใช้ตราครุฑแดง เลิกใช้กระเบื้องมุงหลังคาสีแดง ฯลฯ...เมื่อฝรั่งได้ทราบข่าวนี้เข้าก็ตื่นเต้นกันใหญ่ มองดูอะไรรอบๆตัวในบ้านเมืองของเขาก็เห็นเป็นสีแดงไปหมด ชักรำคาญลูกตา เป็นต้นว่า รถประจำทาง ตู้ไปรษณีย์ เครื่องแบบทหาร หรือแม้แต่เสื้อพระราชอาคันตุกะชั้นพระคาร์ดินัลก็สีแดง...”

...ตามธรรมดา ถ้าปรากฏว่าฝรั่งมองดูเมืองไปในแง่แปลกๆ ผู้เขียนมักจะเป็นเจ็บเป็นแค้น ต้องเขียนแก้บ่อยๆ แต่คราวนี้ออกจะหมดปัญญาแท้ เพราะเห็นจะจริงทีเดียว...” (สยามรัฐ, 17 มีนาคม 2498)

แต่เมื่อมองแยกหนังสือพิมพ์แต่ละชื่อฉบับแล้ว จะเห็นได้ว่าในเรื่องแนวคิดลัทธิชาตินิยมนี้ “ธรรมาธิปไตย” เป็นหนังสือพิมพ์ที่มีความแตกต่างจากหนังสือพิมพ์ร่วมสมัยฉบับอื่นๆอีกเช่นเคย กล่าวคือ ธรรมาธิปไตย ใช้แนวคิดชาตินิยม (19.04%) มาสัมพันธ์กับแนวคิดทหารนิยม (17.46%) และผู้นำนิยม (14.27%) ซึ่งความสัมพันธ์เช่นนี้จะนำไปในลักษณะเดียวกับการปลุกฝังในรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ครั้งที่หนึ่งค่อนข้างมาก

“...งานป้องกันชาติและรักษาความสงบภายในประเทศเป็นงานใหญ่ และเปงานงานที่ไม่มีเวลาสิ้นสุด ในเมื่อมนุษย์ยังไม่สิ้นกิเลส ฉะนั้นนอกจากจะได้พิจารณาในการตอบแทนเพื่อความเปนธรรมและทรงไว้ซึ่งมนุษยธรรมแล้ว จะต้องปลูกความนิยมเชื่อถือให้ประชาชนได้รับความมั่นใจได้ว่า ผู้ที่ยอมพลีตนเพื่อชาติและส่วนรวมนั้น ย่อมจะไม่ถูกทอดทิ้งในบั้นปลาย ซึ่งจะเปเป็นการส่งเสริมให้มีผู้อาสา และยอมตนเสียสละเพื่อส่วนรวมดังกล่าวนี้มากยิ่งขึ้น...” (ธรรมาธิปไตย , 14 ตุลาคม 2497)

“...ด้วยอำนาจแห่งความกรุณาปรานีที่จะยังความผาสุกทุกชุมชน เราจึงมักได้ยืนอยู่เสมอมาว่า ท่านจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ถือเปเป็นหลักอันมั่นคงต่อการที่จะจรรโลงประเทศชาติทุกด้าน ทุกสาขา...”

ท่านไม่เคยขาดการวิงวอนและขอร้องให้ข้าราชการปฏิบัติราชการที่ติดต่อกับประชาชนด้วยความกรุณาปรานีเป็นที่ตั้ง...ท่านไม่พึงประสงค์จะเห็นการสร้างสรรคประเทศชาติ ไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองบนความยากลำบากของประชาชน..." (ธรรมาสีปดีย์, 5 มีนาคม 2497)

### บทบาทหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม

แม้ว่าจะได้เห็นตัวอย่างการแสดงความคิดเห็นที่หลากหลาย แต่จากการศึกษาเอกสารพบว่า หนังสือพิมพ์ในสมัยนี้มีบทบาทหน้าที่ในการให้ข่าวสารและชี้แจงนโยบายของรัฐบาลมากที่สุด (50.76%) และบทบาทที่รองลงมาคือ บทบาทในการแสดงความคิดเห็น (26.71%) มีเพียงหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับศึกคือฉบับเดียวเท่านั้น ที่มีบทบาทในการแสดงความคิดเห็นมากที่สุด แต่ก็เป็เปอร์เซ็นต์ที่ไม่แตกต่างจากบทบาทหน้าที่ในการให้ข่าวสารเท่าใดนัก (บทบาทในการแสดงความคิดเห็น 42.0% บทบาทในการให้ ข่าวสาร 36.0%)

### ตารางแสดงบทบาทหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม

หนังสือพิมพ์	ให้ข่าวสาร	แสดงความคิดเห็น	ถ่ายทอดความรู้	ปลูกฝัง/โน้มน้าว	บันเทิง	รวม
ธรรมาสีปดีย์	28 (36.36)	22 (28.57)	1 (1.29)	9 (11.68)	17 (22.07)	77
สยามรัฐ	39 (59.09)	16 (24.24)	3 (4.54)	4 (6.06)	4 (6.06)	66
พิมพ์ไทย	48 (69.56)	11 (15.94)	2 (2.89)	7 (10.14)	1 (1.44)	69
เกี่ยวกับศึก	18 (36.0)	21 (42.0)	-	1 (2.0)	10 (20.0)	50
<b>รวม</b>	<b>133 (50.76)</b>	<b>70 (26.71)</b>	<b>6 (2.29)</b>	<b>21 (8.01)</b>	<b>32 (12.21)</b>	<b>262</b>

## วิธีการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม

วิธีการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ดูทิศทางในการนำเสนอเนื้อหาชาตินิยม และเทคนิคในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมผ่านทางหนังสือพิมพ์ โดยทิศทางนั้นจะดูจากลักษณะเนื้อหาที่นำเสนอว่าออกมาในแนวบวก กลาง หรือลบ และนำมาวิเคราะห์สัมพันธ์กันกับเทคนิคการนำเสนอ ซึ่งได้มาจากการศึกษาเทคนิคการโฆษณาชวนเชื่อในบทที่ 2 เป็นหลัก ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

ตารางแสดงทิศทางการนำเสนอข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์	บวก	กลาง	ลบ	รวม
ธรรมาสีปดีย์	25 (32.46)	45 (58.44)	7 (9.09)	77
สยามรัฐ	10 (15.15)	37 (56.06)	19 (28.78)	66
พิมพ์ไทย	10 (14.49)	41 (59.42)	18 (26.08)	69
เกียรติศักดิ์	10 (20.0)	12 (24.0)	28 (56.0)	50
รวม	55 (20.99)	135 (51.52)	72 (27.48)	262

ทิศทางการนำเสนอข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ ถูกนำเสนอออกมาอย่างเป็นกลางมากที่สุด (51.52%) และนำเสนอออกมาในแง่บวกน้อยที่สุด (20.99%) ที่เป็นเช่นนี้ เพราะหนังสือพิมพ์ในสมัยนี้ส่วนใหญ่ทำหน้าที่ในการให้ข่าวสารและชี้แจงนโยบายมากที่สุด ภาษาที่ใช้จึงค่อนข้างเป็นกลาง ไม่มีอคติ

จะมีก็แต่เพียงเกียรติศักดิ์ฉบับเดียวเท่านั้น ที่นำเสนอออกมาในทิศทางลบมากที่สุด (56.0%) ซึ่งโดยมากแล้วจะเป็นการเขียนโต้แย้งนโยบายชาตินิยมของรัฐบาล และประชดประชันการปฏิบัติงานของรัฐบาลมากกว่า ไม่ว่าจะออกมาในรูปแบบกลอน การ์ตูน หรือบทความก็ตาม

"ละครเรื่องนี้ของเขาดิวิเศษเหลือ ดูไม่เบื่อเชื่อกันเถอะไม่หกลอกหลอน  
เพลงเสนาะเพราะหูด้วยครูกอลอน ถ้าไม่มีทีนอน-เชิญไปชม !"  
(เกียรติศักดิ์ 6 กันยายน 2497)

"...หนังสือพิมพ์ลงข่าวว่ารัฐบาลได้ค้นพบต้นตระกูลไทยสืบเชื้อสายเก่าแก่  
จากคนทางใต้ก็กึกก้องหนึ่ง...ขณะนี้กำลังออกทำการสำรวจต้นตระกูลไทย  
เหล่านี้ครั้งใหญ่เพื่อทราบต้นกำเนิดและความเปนมามาตั้งแต่เดิม...  
...เจ็บใจจริง ที่หลงเข้าใจผิดมาเสียช้านาน ไม่นึกเลยว่าต้นตระกูลของไทย  
เราจะกระจัดกระจายพลัดพรากไปอยู่ทางปักกิ่งได้ แต่แรกนึกว่าอยู่ใน  
กระทรวงวัฒนธรรมนี้เสียอีก..." (เกียรติศักดิ์, 25 พฤศจิกายน 2497)

ส่วนการนำเสนอในทิศทางบวกนั้น ส่วนใหญ่แล้วจะตกไปอยู่ที่ธรรมาธิปไตยมากที่สุด  
(32.46%) เพราะการนำเสนอที่เกี่ยวกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม และท่านผู้หญิงละเอียดนั้น  
มักถูกนำเสนอผ่านทางหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ และเป็นการนำเสนอในทิศทางบวกทั้งสิ้น จากการ  
ศึกษาเอกสาร ไม่พบว่ามีกรวิพากษ์วิจารณ์การทำงาน และนโยบายของรัฐบาลเลย ทิศทางลบที่  
หนังสือพิมพ์นำเสนอ คือการกล่าวโจมตีลัทธิคอมมิวนิสต์เท่านั้น ซึ่งเป็นประเด็นที่ต่างจาก  
หนังสือพิมพ์ร่วมสมัยเป็นอย่างมาก

#### ตารางแสดงเทคนิคการนำเสนอเนื้อหาชาตินิยมผ่านทางหนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์	อ้างเหตุผล	โจมตีศัตรู	อ้างสถาบันที่มีชื่อเสียง	ตอกย้ำ	อื่นๆ	รวม
ธรรมาธิปไตย	29 (37.66)	17 (22.07)	11 (14.28)	20 (25.97)	-	77
สยามรัฐ	29 (43.93)	12 (18.18)	12 (18.18)	11 (16.66)	2 (3.03)	66
พิมพ์ไทย	20 (26.31)	20 (26.31)	33 (43.42)	-	3 (3.94)	76
เกียรติศักดิ์	12 (22.64)	8 (15.09)	23 (43.39)	-	10 (18.86)	53
รวม	90 (33.08)	57 (20.95)	79 (29.04)	31 (11.39)	15 (5.51)	272



เทคนิคการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมที่นำมาใช้มากที่สุดคือ การอ้างเหตุผล (33.08%) และรองลงมาคือ การอ้างสถาบันที่มีชื่อเสียง (29.04%) โดยการอ้างเหตุผลก็หมายถึงการยกข้อสนับสนุนต่างๆขึ้นมาพูดอ้าง เพื่อให้ผู้อ่านเชื่อถือและปฏิบัติตามแนวความคิดที่ได้นำเสนอออกไป ส่วนการอ้างสถาบันก็หมายรวมถึง การยกคำปราศรัย สุนทรพจน์ หรือบทสัมภาษณ์บุคคลที่มีชื่อเสียงต่าง ๆ มานำเสนอ เพื่อเรียกความสนใจจากผู้ที่ต้องการจะปลูกฝัง ในที่นี้ก็หมายถึงประชาชนนั่นเอง

“...เพราะนายทหารที่ได้รับยศนี้ เป็นผู้ที่ได้กระทำประโยชน์อันยิ่งใหญ่แก่ประเทศชาติ หรือได้ประกอบคุณงามความดี ในเมื่อมีการรบหรือการสงคราม ทั้งเป็นผู้มีความรู้ความสามารถสูงอยู่ในขั้นที่จะรับใช้ประเทศชาติทุกขณะ...เป็นการจัดสรรไว้ให้ถูกทางตามแบบอย่างของนานาประเทศ ที่ได้กระทำกันและประเทศประชาธิปไตยเป็นการสมควรและจำเป็นอย่างยิ่ง...” (ธรรมาธิปไตย ,4 กุมภาพันธ์ 2497)

ซึ่งการใช้เทคนิคต่างๆในการปลูกฝังชาตินิยมนี้ เทคนิคการโจมตีศัตรู ดูจะเป็นลักษณะการปลูกฝังที่มีความหลากหลายที่สุด ไม่ว่าจะเป็นการโจมตีคอมมิวนิสต์ โจมตีชาวต่างชาติ โจมตีนโยบายของรัฐบาล หรือโจมตีกันเองในหมู่หนังสือพิมพ์ก็ตาม

ตัวอย่างการโจมตีลัทธิคอมมิวนิสต์ที่ออกมาในรูปแบบของการสนทนาระหว่างเทวดากับมนุษย์

- มนุษย์ : เขาให้ใช้อำนาจและกลอุบายทุกอย่างทำลายล้มล้างรัฐบาล คือ ถ้ามีอาวุธก็ใช้ อาวุธ ถ้าไม่มีอาวุธก็ใช้วิธีล่อลวงต่าง ๆ นานา
- เทวดา : นั่นก็แปลว่า กระทำในสิ่งผิดธรรมะและผิดต่อประชาธิปไตยทุกอย่าง ...เพียงเท่านี้ก็เห็นแล้วว่าคอมมิวนิสต์ชั่วช้าแค่นั้น...อย่าง พระพุทธองค์ไม่เห็นต้องใช้กำลังบังคับแต่อย่างใด สอนไปทำไปคนก็เสื่อมใสศรัทธาไปเอง
- มนุษย์ : อะไรที่เป็นของดี คอมมิวนิสต์จะต้องเห็นเป็นเลวไปหมด เช่นอย่าง ศาสนานี้เป็นของดี คอมมิวนิสต์เห็นว่าเป็นของเลว ของชั่ว
- เทวดา : อธิจจา ! จะต้องสร้างนรกขึ้นมาไว้รองรับพวกคอมมิวนิสต์เสียแล้ว

(ธรรมาธิปไตย ,16 กุมภาพันธ์ 2496)

ตัวอย่างการโจมตีนโยบายของจอมพล ป. ที่ให้ข้าราชการนำร่องเพลงต้นตระกูลไทย

**"ต้นตระกูลไทยเพลงยิ่งใหญ่สมัยแปลก**

**ช่วยกันแหกปากร้องก้องถนน**

**ตำรวจมหาราชานไม่เว้นต้องเป็นทุกคน**

**ยามพิกลแห่งสมัยใกล้ถึงพุทธ" (เกียรติศักดิ์, 11 ตุลาคม 2497)**

ในช่วงปี พ.ศ. 2498-2500 นอกจากประเด็นการฉลองพุทธศตวรรษ และประเด็นด้านศาสนาแล้ว ไม่มีหนังสือพิมพ์ฉบับใดพูดถึงการปลุกฝังลัทธิชาตินิยมเลย ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะหลังจากที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม กลับมาจากการเดินทางรอบโลกเมื่อวันที่ 22 มิถุนายน 2498 แล้ว จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้หันมาดำเนินนโยบายประชาธิปไตย โดยพยายามสร้างบรรยากาศให้เป็นประชาธิปไตยภายในประเทศ มีการเปิดให้สัมภาษณ์แก่ผู้แทนหนังสือพิมพ์หรือ เพรสคอนเฟอเรนซ์ เป็นประจำทุกสัปดาห์ และอนุญาตให้มีการจัดไฮปาร์คตามที่ชุมนุมต่างๆ สามารถพูดแสดงความคิดเห็นได้เต็มที่

ผนวกกับการที่หนังสือพิมพ์ที่เป็นกระบอกเสียงของรัฐบาลอย่างธรรมาธิปัตย์ได้ปิดตัวลงในปี พ.ศ. 2497 ทำให้ไม่มีเสียงสนับสนุนนโยบายด้านชาตินิยมเหมือนแต่ก่อน จอมพล ป. พิบูลสงคราม เองก็ไม่ใคร่ได้ใส่ใจเท่าที่ควรแล้ว และถึงแม้จะมีการพูดถึงวัฒนธรรมและความเป็นชาติอยู่บ้าง แต่ก็ไม่ปรากฏว่าหนังสือพิมพ์ฉบับใดจะลงตีพิมพ์ตาม หนังสือพิมพ์เริ่มหันไปเน้นวิพากษ์วิจารณ์การเมืองกันมากกว่า

เรื่อยมาจนถึงในช่วงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2500 นักศึกษาประชาชนจำนวนนับแสนรวมตัวกันเดินขบวนประท้วงการเลือกตั้งสกปรก มีการตะโกนสาปแช่งการเลือกตั้งและรัฐบาลอย่างรุนแรง ทางด้าน "เพรสคอนเฟอเรนซ์" ก็สัมภาษณ์ซักถามรัฐบาลกันอย่างดุเดือด "ไฮปาร์ค" ที่ห้องสนามหลวงก็อภิปรายโจมตีรัฐบาลกันอย่างกึกก้อง แล้วก็ขอมติเดินขบวนขับไล่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ต่อไป รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เกิดความรำคาญและโกรธมาก ถึงกับสั่งงด "เพรสคอนเฟอเรนซ์" ทันที พร้อมกับคอยเข้มงวดกวาดขันระมัดระวัง "ไฮปาร์ค" มากขึ้น (ศรีพนม สิงห์ทอง, 2539)

เห็นได้ชัดว่า “เพชรคอนเฟอเรนซ์” และ “ไฮปาร์ค” ที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นต้นตอริเริ่มให้เกิดขึ้นเพื่อหวังจะสร้างประชาธิปไตยให้เบ่งบานนั้น บัดนี้มันกำลังเป่งอานาจอันศักดิ์สิทธิ์ย้อนกลับทำลายตัวจอมพล ป. พิบูลสงคราม เองแล้ว

ท่ามกลางสถานการณ์เลวร้ายทางการเมืองนี้เอง ที่จอมพลถนอมฯ ธีระวัชร์ ได้รับการยกย่องจากประชาชนว่าเป็น “วีรบุรุษ” โดดเด่นขึ้นมา กลายเป็นบุคคลที่ประชาชนให้ความไว้วางใจมากที่สุด และได้รับการแต่งตั้งจากรัฐบาลให้เป็นผู้บัญชาการสามเหล่าทัพ รวมทั้งตำรวจด้วย แต่เพียงผู้เดียว เพื่อให้ควบคุมสถานการณ์ไม่ให้เกิดเหตุเลวร้ายขึ้นในแผ่นดิน

แต่ในที่สุด รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ถูกจอมพลถนอมฯ ธีระวัชร์ ทำการรัฐประหารเมื่อวันที่ 20 กันยายน 2500 จอมพล ป. พิบูลสงคราม หนีภัยการเมืองไปอยู่ในประเทศญี่ปุ่น และไม่ได้หวนกลับมาเล่นการเมืองในประเทศไทยอีกจนสิ้นชีวิต ซึ่งนับว่าเป็นการสิ้นสุดของผู้ที่นำเอาลัทธิชาตินิยมเข้ามาเผยแพร่ในหมู่คนไทยอย่างเข้มแข็งผู้หนึ่ง

### ความขัดแย้งกันเองระหว่างหนังสือพิมพ์ร่วมสมัย

เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้กลับมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. 2491 ก็ได้ให้เสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์อย่างเต็มที่ ซึ่งทำให้หนังสือพิมพ์สามารถดำเนินรัฐบาลและบุคคลในวงการ รัฐบาลได้อย่างเปิดเผย แต่รัฐบาลเองก็ได้ใช้วิธีการตอบโต้โดยการจัดตั้งหนังสือพิมพ์ฝ่ายรัฐบาลขึ้น ในระยะนั้นจึงมีหนังสือพิมพ์ของผู้มีอำนาจทางการเมืองเกิดขึ้น เช่น หนังสือพิมพ์ “ธรรมาธิปไตย” ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เพื่อเสนอข่าวและบทความที่สนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงครามทุกวัน ประชาชนที่ไม่เข้าใจเบื้องหลังก็จะคล้อยตามและศรัทธาในความเป็นผู้นำของนายกรัฐมนตรี ซึ่งจะผิดหรือถูกก็ไม่มีการคัดค้าน หนังสือพิมพ์ประเภทนี้ในวงการหนังสือพิมพ์ด้วยกันได้ให้สมญาว่าเป็น “หนังสือพิมพ์โสภณ” คือ เป็นหนังสือพิมพ์ที่ยอมขายตัวให้แก่รัฐบาล หรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งในวงการรัฐบาลโดยแลกกับเงิน อย่างไรก็ตามก็ยังมีหนังสือพิมพ์ที่ถืออยู่บ้าง ซึ่งได้พยายามรักษาสัจจะและชื่อเสียงต่อประชาชน เพราะฉะนั้นในยุคนี้จึงเกิดการต่อสู้กันเองด้วยข้อเขียนในหน้าหนังสือพิมพ์ ซึ่งเป็นไปอย่างรุนแรงทีเดียว (จำนง วิบูลย์ศรี และ ดวงทิพย์ วรพันธุ์, 2526)

จากการศึกษาแนวทางการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมผ่านหนังสือพิมพ์ ของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ครั้งที่สองนี้ ผู้วิจัยพบประเด็นความขัดแย้งต่างๆที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้

### 1) การนำเสนอในประเด็นความรักชาติ

ในช่วงสมัยที่จอมพล ป. เป็นนายกรัฐมนตรีในครั้งที่สองนี้ ทางรัฐบาลได้มีการเผยแพร่ความรู้สึกชาตินิยมในหมู่คนไทยเช่นกัน แต่มิได้ทำอย่างกว้างขวางเหมือนสมัยที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งแรก การดำเนินงานที่เห็นได้ชัดในระยะนี้คือ การเผยแพร่ทางบทละคร และบทเพลงปลุกใจให้รักชาติ มีหลวงวิจิตรวาทการเป็นผู้ดำเนินการโดยความสนับสนุนของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ละครที่เป็นที่ยิ่งใหญ่และกล่าวถึงกันมากคือ "อานุกาพพอรูนรามคำแหง" และเพลงที่เป็นที่นิยมและจดจำกันได้มากที่สุดคือเพลง "ดินตระกูลไทย" (การุณ เก่งระดมยิง, 2512)

การปลูกฝังความรักชาติด้วยวิธีการดังกล่าวของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ถูกนำเสนอออกทางสื่อต่างๆ รวมทั้งสื่อหนังสือพิมพ์ด้วย ในลักษณะของการชักชวนให้ข้าราชการทุกหมู่เหล่าและประชาชนชาวไทยไปร่วมชมละคร รวมถึงร่วมกันฟัง และร้องเพลงดังกล่าว ผลที่ปรากฏก็คือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ตกเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ของหนังสือพิมพ์ในยุคนั้นอย่างมากมาย ตัวอย่างเช่น คอลัมน์ตอบปัญหาประจำวันของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่ตอบเกี่ยวกับประเด็นนี้เอาไว้ว่า

"...การแต่งเพลงปลุกใจให้รักชาตินั้น ผมเห็นว่าดี แต่ของดีทั้งปวงนั้นถ้าตั้งไว้ผิดที่หรือใช้ผิดกาลเทศะพรั้าเพื่อ ความดีก็เสื่อมไป...เพลงดินตระกูลไทยมีความมุ่งหมายคือเตือนใจให้คนคิดถึงชาติบ้านเมือง โดยไม่มีความรู้สึกว่าคุณเตือนหรือถูกเรียกร้องอยู่ทุกวันให้รักชาติๆ ทำไมจะต้องประกาศก่อนว่าเขาละนะ จะต่อต้านคอมมิวนิสต์แล้วนะ สิ่งเหล่านี้ผมไม่เข้าใจจริงๆ...

...ผมมันคนแปลก รัฐบาลนี้ทำอะไรออกมา ผมเห็นด้วยในหลักการทุกที แต่พอถึงรายละเอียดเข้า ผมก็ต้องหัวเสียไปทุกครั้ง ดูๆไปแล้วก็เหมือนกับคนเชียร์นักมวย พอนักมวยที่ตนเชียร์ขึ้นชกไม่ถูกใจก็ต้องร้องเอะอะไปตามเรื่อง..."

(สยามรัฐ, 13 พฤศจิกายน 2497)

โดยเฉพาะในหนังสือพิมพ์เกียรติศักดิ์ ภาพของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และนโยบายชาตินิยมของท่าน ดูเหมือนจะถูกนำมาวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างรุนแรง โดยใช้ภาษากลอน และวาดภาพการ์ตูนล้อเลียนเป็นจำนวนมาก

“พุทธบุรี 2487 หาเข็ดไม่ ท่านยอดชายเอาใหม่มิใช่ที่  
หวงเหลือแล้วแก้วของไทย โยหลงซิม ราษฎรร้องจิมจ้างมขรมไป!”  
(เกียรติศักดิ์ 12 กันยายน 2497)

“ปฏิวัติเครื่องแต่งกายให้สะอาด อวดต่างชาติเวลามาประสบ  
ย้ายแบบเก่าไม่เข้าท่าอย่าให้พบ จงเคารพคำสั่งฉัน ม่ายจัน-ฮีม!”  
(เกียรติศักดิ์ 23 กันยายน 2497)

ส่วนในหนังสือพิมพ์ พิมพ์ไทย นำเสนอออกมาในภาพการ์ตูนล้อเลียน เป็นภาพท่านจอมพล และท่านผู้หญิง กำลังนั่งฟังเพลงต้นตระกูลไทยจากวิทยุ และมีข้อความใต้ภาพว่า “ไม่จริงไม่จริง-ท่านยังไม่เบื่อ-ประโคนต่อไป” (พิมพ์ไทย, 3 กันยายน 2497)

ในประเด็นการปลุกฝังความรักชาตินี้จะเห็นได้ว่า หนังสือพิมพ์ไม่ได้มีความขัดแย้งกันเองในด้านแนวความคิดของหนังสือพิมพ์เอง แต่ความขัดแย้งที่เกิดเป็นความขัดแย้งต่อนโยบายของรัฐบาลมากกว่า ถึงแม้ว่าธรรมาธิปไตย จะไม่ได้เสนอข้อความโต้แย้งรัฐบาลเช่นหนังสือพิมพ์ฉบับอื่น แต่ก็มิได้มีความขัดแย้งต่อหนังสือพิมพ์ฉบับอื่นแต่อย่างใด เพียงแต่กระทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงแจ้งข่าวสารของรัฐบาลเท่านั้น

## 2) การให้ความสำคัญกับสถาบันต่างๆ

ประเด็นการให้ความสำคัญกับสถาบันต่างๆนั้น เป็นประเด็นที่เห็นความขัดแย้งในหนังสือพิมพ์ร่วมสมัยได้อย่างชัดเจน โดยจะเป็นไปในลักษณะที่ ธรรมาธิปไตย มีความขัดแย้งในการนำเสนอกับหนังสือพิมพ์อื่นๆมากที่สุด เพราะในขณะที่ ธรรมาธิปไตย ให้ความสำคัญกับตัวผู้นำประเทศ และสถาบันการปกครอง ซึ่งในที่นี้หมายถึงการทหารมากที่สุด โดยมิได้กล่าวถึงสถาบันพระมหากษัตริย์เลยนั้น พิมพ์ไทย และสยามรัฐ กลับกล่าวถึงสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างสม่ำเสมอ และเกียรติศักดิ์ก็จะพูดกล่าวเน้นในเรื่องศาสนาด้วยเช่นกัน

หนังสือพิมพ์สยามรัฐ ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นตัวแทนสำคัญในการแสดงความขัดแย้งกับหนังสือพิมพ์ธรรมาธิปไตย ในประเด็นการให้ความสำคัญต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ เพราะในขณะที่ธรรมาธิปไตยลงข่าวของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และสถาบันทหารเป็นประจำนั้น สยามรัฐกลับลงข่าวพระราชกรณียกิจ และเขียนบทความถึงสถาบันพระมหากษัตริย์อยู่เป็นประจำ กล่าวคือ ข่าวเกี่ยวกับนโยบายชาตินิยม สยามรัฐก็ลงโดยมิได้ขัดกับความต้องการของนายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น แต่ในขณะเดียวกัน บทความต่างๆก็นำเสนอเรื่องของกษัตริย์แทน ซึ่งเป็นเรื่องที่ประชาชนอยากทราบ และตามไถ่มาในคอลัมน์ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช อยู่เสมอๆ

### 3) การนำเสนอในประเด็นศาสนา

ประเด็นด้านศาสนาถูกนำมากล่าวถึงมากที่สุด ในช่วงที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีความประสงค์จะจัดงานฉลอง 25 พุทธศตวรรษขึ้น ในช่วงปี พ.ศ. 2500 ยิ่งใกล้วาระครบรอบ 2500 ปีแห่งพระพุทธศาสนา จะพบว่ามีกรกล่าวถึงคำว่า “กึ่งพุทธกาล” มากขึ้น อย่างไรก็ตามจะพบว่า การกล่าวถึงกึ่งพุทธกาลนั้นมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ จอมพล ป. พิบูลสงครามในฐานะผู้นำรัฐบาลขณะนั้น ได้พยายามจะทำให้ประชาชนมีความรู้สึกต่อคำว่า “กึ่งพุทธกาล” ไปในทางที่ดี คือเป็นจุดเริ่มต้นของความเจริญรุ่งเรืองทั้งในทางโลกและทางศาสนา ดังจะเห็นได้จากการที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้วางโครงการด้านสาธารณูปโภคต่างๆเพื่อสร้างความก้าวหน้าให้แก่ประเทศ มีการห้ามใช้คำว่า “กึ่งพุทธกาล” เรียกแทนปี พ.ศ. 2500 เพื่อมิให้เกิดความเข้าใจผิดได้ว่า พระพุทธศาสนามีเพียง 5000 ปี (ถนอมจิต มีชีน, 2531)

ในประเด็นนี้ หนังสือพิมพ์ซึ่งเป็นฝ่ายสนับสนุนรัฐบาลเช่นธรรมาธิปไตย ได้เขียนบทความสนับสนุนความคิดของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เอาไว้ดังนี้

“...ข้าพเจ้าเห็นด้วยอย่างยิ่งต่อความคิดของท่านจอมพล ป. ที่กล่าวเอาไว้ว่า ปี พ.ศ. 2500 เป็นระยะเวลาที่เป็นมงคลกาล ปกติคนเรามักจะถือว่าการครบรอบแต่ละปีเป็นวาระที่เป็นมงคล เช่นพอถึงวาระครบรอบวันเกิด ก็จะมีการทำบุญและมีงานรื่นเริงฉลองเป็นพิเศษ ยิ่งถือว่าเป็นวาระที่มีความหมายสำหรับบุคคลเพียงคนเดียว ดังนั้น เมื่อพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของคนทั้งประเทศมีอายุมาได้ถึง 2500 ปี จึงไม่ใช่เรื่องแปลกประหลาดเลยที่รัฐบาลจะถือวาระนี้เป็นวาระที่เป็นมงคล...”

(ธรรมาธิปไตย, 17 กุมภาพันธ์ 2497)



ในขณะที่หนังสือพิมพ์ฝ่ายค้านของรัฐบาลกลับมีความคิดเห็นแย้งกับข้อความดังกล่าว

“...ผู้เขียนมีความเห็นว่า เรื่องอายุพระพุทธศาสนา 5,000 ปีนั้นจะมีจริงหรือไม่ ต้องเป็นเรื่องอนาคตที่ต้องคอยดู...และเมื่อไม่ยอมรับนับถืออายุพุทธกาลแล้ว ก็แสดงว่า เราคงไม่ยอมรับนับถือศาสนาว่ามีจริง ทั้งๆที่ผู้เขียนเห็นว่าชาวพุทธได้ ทำบุญสร้างบารมีก็เพราะใครจะได้พบศาสนาพระศรีอารีย์ ซึ่งเสมือนคนหนีร้อน ไปพึ่งเย็นในลัทธิแห่งพระศรีอารียะไมตรีฉะนั้น...”

(เกียรติศักดิ์, 4 กรกฎาคม 2495)

ส่วนหนังสือพิมพ์สยามรัฐก็ได้วิพากษ์วิจารณ์ไว้ ในประเด็นที่น่าสนใจคือ ซึ่งว่าการจัดสร้างพุทธมณฑลดูเหมือนว่าจะเป็นเพียงการสร้างเพื่อที่จะเชิดชูบุคคลกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดเท่านั้น เพียงแต่ยกเอาอายุแห่งพระพุทธศาสนามาเป็นข้ออ้าง (สยามรัฐ, 10 สิงหาคม 2497)

โดยสยามรัฐได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า น่าจะเปลี่ยนจากการสร้างพุทธมณฑลเป็นสร้างตึกเพื่อเป็นสถานศึกษาพระปริยัติธรรมของวิทยาลัยสงฆ์ หรือกำหนดแบบก่อสร้างไทยๆ เช่น วัดพระศรีรัตนศาสดารามหรือพระพุทธวิหารในบริเวณวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ซึ่งถ้ารัฐบาลทำในลักษณะนี้ ก็จะทำให้พุทธมณฑลมีความหมายที่ตึกกว่าที่รัฐบาลทำอยู่ในตอนนี้ (สยามรัฐ, 10 สิงหาคม 2497)

ซึ่งความคิดนี้สอดคล้องกับหนังสือพิมพ์เกียรติศักดิ์ ที่กล่าวถึงกรณีการสร้างพุทธมณฑลเอาไว้ว่า

“...การจะสร้างพุทธมณฑลขึ้นในครั้งนี้ เหตุผลของรัฐบาลฟังไม่ขึ้นเอาเลย ที่ว่าจะให้พุทธมณฑลเป็นสัญลักษณ์ของดินแดนแห่งพุทธศาสนา อยากจะถามว่า บรรดาวัดวาอารามทั้งหลายบรรดาที่มีอยู่ทั่วไปตลอดราชอาณาจักรไทยก็ดี องค์พระมหากษัตริย์ที่เป็นพุทธมามกาก็ดี ฯลฯ เหล่านี้ยังมีความสำคัญน้อยไปอีกหรือ...” (เกียรติศักดิ์, 18 ตุลาคม 2497)

ในขณะที่พิมพ์ไทย ยกเว้นที่จะโต้แย้งในประเด็นการฉลองพุทธศตวรรษดังกล่าว เพียงแต่ทำหน้าที่ของตนในการให้ข่าวสารการดำเนินงานของรัฐบาลไปยังผู้อ่านเท่านั้น ตัวอย่างเช่น การเสนอข่าวการถ่ายทำภาพยนตร์ของศุภสิมมาล เพราะรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องการนแสดง

ให้เห็นว่า แม้ประชาชาติต่างๆของเอเชียจะมีชนบประเพณี ภาษาพูด และลัทธิการเมือง การเศรษฐกิจที่ต่างกัน แต่ประเทศต่างๆเหล่านี้ยังมีตัวเชื่อมที่ทำให้เกิดความเป็นมิตรสนิทกันได้ คือ พระพุทธศาสนา (พิมพ์ไทย,6 กุมภาพันธ์ 2499)

นอกจากกรณีงานฉลองพุทธศตวรรษแล้ว อีกกรณีหนึ่งที่น่าสนใจคือ ในขณะที่หนังสือพิมพ์ฉบับอื่นลงข่าวสนับสนุนนโยบายของรัฐบาล ในการห้ามมิให้วางขายพระเครื่องที่พื้นสนามหลวงอย่างเคร่งครัด

“...ในปัจจุบันนี้ ได้มีผู้จำหน่ายพระเครื่องแพร่หลายทั่วไปในท้องที่ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณรอบสนามหลวง...เป็นการกระทำไปโดยขาดความเคารวะในองค์พระพุทธรูปและพระพุทธศาสนาเท่าที่ควร...เป็นทางที่อาจทำให้ชาวต่างประเทศหรือผู้ที่ไม่เข้าใจในจิตใจของพุทธศาสนิกชนชาวไทย เข้าใจไปว่าเป็นการไม่เทิดทูน หรือลบหลู่ดูหมิ่นแก่ศาสนาและเข้าใจวัฒนธรรมของชาติไทยเรากลายเคลื่อนไปได้...”

(ธรรมาธิปัตย์,9 กรกฎาคม 2496)

หนังสือพิมพ์สยามรัฐกลับลงข้อความโต้แย้งกับแนวคิดดังกล่าว

“...การที่มาขอให้รัฐบาลห้ามคนมิให้เช่าพระพุทธรูปดูจะวิปริตเกินปัญญาปุถุชนที่จะเข้าใจได้ทีเดียว...เหตุผลที่ว่านำอับอายขายหน้าชาวต่างประเทศนั้น ผู้เขียนเห็นว่าฟังไม่ขึ้นเลย ผู้เขียนอยากให้พระพุทธรูปเป็นสินค้าที่สำคัญที่สุดในเมืองไทย จะได้เป็นเกียรติแก่บ้านเมือง...ความนิยมในเรื่องพระพุทธรูปเป็นอาการที่ดีอยู่แล้ว คนที่นับถือพระพุทธเจ้าสอนให้ดีก็ง่าย อบรมให้ดีก็ง่าย ถ้าคนหาพระพุทธรูปแขวนคอได้ยาก ก็จะเอาเครื่องหมายอื่นมาแขวนดีไม่ดีอาจมีคอมมิวนิสต์เข้ามาแทรกซึมแอบแฝงทิ้งเชื้อโรคไปแล้วก็ได้...”

(สยามรัฐ , 17 กรกฎาคม 2496)

ซึ่งความคิดของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์นี้ ก็ถูกโต้แย้งจาก น้อย อินทนนท์ ทางหนังสือพิมพ์ พิมพ์ไทยในเวลาต่อมา

“...ความนิยมในเรื่องเล่นพระพุทธรูป ซึ่งอาจจะเริ่มต้นมาจากความเลื่อมใส ศรัทธากำลังจะกลายเป็นสมัยนิยมแบบเล่นบอน โกศลหน้าวัว และกล้วยไม้ไป ...พิจารณากันในแง่นั้น ท่านก็ถือพระพุทธรูปไม่ต่างไปกว่าเบียดว่าฮิปเปะ และ บาทสตาจค์ มีโชบูชาความขลัง และก็มีโชบูชาในฐานะถือเป็นสัญลักษณ์ของ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า...” (พิมพ์ไทย, 7 สิงหาคม 2496)

ถึงแม้ว่าจากการรวบรวมเอกสารทั้งหมด ความสำคัญของศาสนาจะไม่ได้เด่นชัดเทียบเท่าสถาบันชาติก็ตาม แต่จะเห็นได้ว่า ประเด็นศาสนาเป็นประเด็นที่หนังสือพิมพ์มีการโต้แย้ง วิพากษ์วิจารณ์อยู่เสมอ ตั้งแต่ต้นรัฐบาลจนถึงปลายรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม และประเด็น ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้น มีทั้งความขัดแย้งด้วยกันเองระหว่างหนังสือพิมพ์ร่วมสมัยในด้านแนว ความคิด รวมไปถึงความขัดแย้งต่อนโยบายของรัฐบาลด้วย

ถึงแม้หนังสือพิมพ์ในช่วงเวลาดังกล่าว จะเริ่มมีเสรีภาพมากขึ้นในการที่เลือกที่จะ สนับสนุน หรือไม่สนับสนุนนโยบายชาตินิยมของรัฐบาลในประเด็นต่างๆ แต่อย่างไรก็ตาม เสรีภาพนั้น ก็ยังอยู่ในขอบเขตที่จำกัด แม้จะมีการจัดเพชรคอนเฟอเรนซ์ หรือ จัดไฮปาร์คขึ้น แต่ ท้ายที่สุดแล้ว เมื่อประชาชน และหนังสือพิมพ์เริ่มกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นมากขึ้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็สั่งยกเลิกกิจกรรมดังกล่าว เพื่อกำหนดขอบเขตเสรีภาพของประชาชน และ หนังสือพิมพ์ตามเดิม แสดงให้เห็นว่า แท้ที่จริงแล้ว หนังสือพิมพ์และประชาชน ก็ได้มีสิทธิ เสรีภาพมากขึ้นกว่าในอดีตแต่อย่างไร

## ตอนที่ 2 การเปรียบเทียบแนวทางการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมผ่านหนังสือพิมพ์

การนำเสนอผลการวิจัยในตอนที 2 นี้ ผู้วิจัยจะได้ทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบแยกออกเป็นสองช่วงยุคใหญ่ๆด้วยกันคือ เปรียบเทียบระหว่างรัฐบาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กับ รัฐบาลในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

การปลูกฝังลัทธิชาตินิยมของรัฐบาล ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น สามารถพิจารณาได้ว่าเป็นแนวทางแก่ผู้ปกครองประเทศในสมัยต่อมาที่ต้องการดำเนินการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมเช่นเดียวกัน ที่เห็นได้ชัดคือในช่วงเวลาที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่หนึ่ง (พ.ศ. 2481-2487) และสืบเนื่องมายังสมัยที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่สอง (พ.ศ. 2491-2500) แม้ว่าจะมีปัจจัยต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศที่แตกต่างกัน เช่น ความก้าวหน้าทางวิทยาการและความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ผู้นำทั้งสองปกครองประเทศภายใต้ระบอบการปกครองที่ต่างกัน ก็ตาม

อาจกล่าวได้ว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม และหลวงวิจิตรวาทการ ผู้ช่วยคนสำคัญในการดำเนินงานสร้างชาติต่างมีโอกาสได้เห็นการดำเนินพระบรมราโชบายและวิธีการสร้างชาติของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว การดำเนินงานสร้างชาติของบุคคลทั้งสองอาจจะได้แรงบันดาลใจจากพระบรมราโชบายเหล่านั้นหลายประการ เช่น การปลูกฝังความรักชาติด้วยการกระตุ้นเตือนใจประชาชนให้เกิดความจงรักภักดีและความภูมิใจในความเป็นชาติไทย และด้วยการใช้สื่อมวลชนทางด้านวรรณกรรมและหนังสือพิมพ์ แต่ในสมัยของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก้าวหน้าไปกว่าตามความเจริญทางวิทยาการ คือมีการใช้วิทยุกระจายเสียง เพิ่มเติมในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมด้วย (กรรภิรมย์ สุวรรณานนท์, อ่างแล้ว)

จากที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ทั้งรัฐบาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และรัฐบาลในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น มีการใช้หนังสือพิมพ์เป็นสื่อเพื่อการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมเหมือนกัน แต่ด้วยบริบททางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกันออกไป ทำให้แนวทางการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมในแต่ละรัฐบาลนั้น อาจมีความแตกต่างกันไปได้ ซึ่งในที่นี้ ผู้วิจัยจะได้ทำการเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมในทั้งสองรัฐบาลออกเป็น 4 ประเด็นด้วยกันคือ

1. เป้าหมายของการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม
2. ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดต่างๆในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม
3. บทบาทหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม
4. วิธีการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม

### เป้าหมายของการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม

การปลูกฝังลัทธิชาตินิยมในทั้งสองรัฐบาลมีวัตถุประสงค์เดียวกันคือ เพื่อคงสภาพเดิมของสังคมไทยเอาไว้ แต่การคงสภาพเดิมของสังคมในทั้งสองรัฐบาลนี้ก็กลับมีนิยามที่แตกต่างกันไป ตามสภาพแวดล้อม และตัวผู้นำของประเทศในสมัยนั้น

กล่าวคือ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น การคงสภาพเดิมของพระองค์ หมายถึง การคงไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ทำให้เนื้อหาที่นำเสนอผ่านทางหนังสือพิมพ์นั้น มุ่งเน้นที่เนื้อหาดังกล่าวเป็นสำคัญ จะมีก็แต่เพียงจินโนสยามวารศัพท์ ที่จัดเป็นหนังสือพิมพ์ฝ่ายค้านต่อรัฐบาลเท่านั้น ที่ให้ความสำคัญกับสถาบันพระมหากษัตริย์น้อย แล้วหันไปมุ่งเน้นในเรื่องของระบอบการปกครองแทน

ในขณะที่ในรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม นั้น กลับมุ่งเน้นที่สถาบันชาติ ผู้นำประเทศ และวัฒนธรรมแทน และถึงแม้ในสมัยที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่สองนั้น จะมีการกล่าวถึงสถาบันศาสนาด้วย แต่ก็ไม่เป็นจำนวนมากกว่าการกล่าวถึงผู้นำ และวัฒนธรรมแต่อย่างใด

จะเห็นได้ว่าการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมในทั้งสองรัฐบาลนี้ มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเดียวกัน แต่กลับเน้นการนำเสนอเนื้อหาที่แตกต่างกัน ในขณะที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 และกษัตริย์ เป็นสัญลักษณ์ในการสร้างชาติ แต่จอมพล ป. กลับใช้ ผู้นำประเทศ (จอมพล ป.) และวัฒนธรรม เป็นสัญลักษณ์ของการสร้างชาติในสมัยนั้นแทน

ที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องมาจาก ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น เป็นการปกครองแบบประชาธิปไตย มิใช่สมบูรณาญาสิทธิราชย์ เช่นในสมัยรัชกาลที่ 6 อีกทั้งพระเจ้าอยู่หัวยังทรงพระเยาว์ และประทับอยู่ต่างประเทศ อำนาจการปกครองต่างๆ ถึงขั้นที่อาจจะเรียกว่าขึ้นอยู่กับ

จอมพล ป.พิบูลสงคราม แต่เพียงผู้เดียว ทำให้จอมพล ป. สามารถเลื่อนความสำคัญของตัวท่านเองขึ้นมาได้อย่างรวดเร็ว โดยไม่มีผู้คัดค้านแต่อย่างใด

ในการที่ทั้งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และจอมพล ป. พิบูลสงคราม ต่างก็ใช้ความสามารถด้านการประพันธ์พระราชนิพนธ์และแต่งหนังสือปลุกใจ อบรมสั่งสอน และชี้นำประชาชนโดยใช้นามแฝงต่าง ๆ เช่น ธศวพาหุ พันแหลม รามจิตติ (นามปากกาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว) และ สามัคคีชัย ออกไท่ แม่สาย 2175 (นามปากกาของจอมพล ป. พิบูลสงคราม) นั้น ถือเป็นตัวอย่างและหลักฐานอย่างดี ในการแสดงให้เห็นว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ใช้แนวทางการปลุกฝังลัทธิชาตินิยม ในลักษณะเดียวกันกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

### ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการปลุกฝังลัทธิชาตินิยม

ความแตกต่างระหว่างการดำเนินนโยบายสร้างชาติของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่เห็นเด่นชัด ได้แก่ ในด้านของการเผยแพร่ลัทธิชาตินิยมเป็นไปในลักษณะที่ว่าลัทธิชาตินิยมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเน้นถึงความ เป็นชาติ การรักษาเอกลักษณ์ของชาติ และเชิดชูสถาบันกษัตริย์โดยทรงใช้พระบรมราชโบายที่นุ่มนวล ได้แก่การรูงใจ การชี้นำ การอบรมสั่งสอน และถ้าจะออกกฎหมายหรือข้อกำหนดต่าง ๆ ให้ประชาชนปฏิบัติตาม โดยเฉพาะในด้านพัฒนาสังคมนั้น มันประกาศเป็นพระราชนิยม ในกรณีกำจัดอิทธิพลชาวจีนก็ใช้วิธีการแต่งบทพระราชนิพนธ์ปลุกความสำนึกของชาวไทยและออกพระราชบัญญัติที่มีลักษณะเป็นการผสมกลมกลืนให้เป็นคนไทย

ส่วนนโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีความเข้มข้นหรือรุนแรงกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลุกใจเรื่องชาตินิยม คือมีหลักการและวิธีดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมายที่เด็ดขาดและมีระเบียบ โดยเน้นถึงความยิ่งใหญ่ของชาติที่แสดงออกในการขยายอาณาเขตและการพิสูจน์ความยิ่งใหญ่ของเผ่าพันธุ์จากอดีตกาลและพยายามบังคับค่านิยมและความสำคัญของสถาบันกษัตริย์ในจิตสำนึกของชาวไทย (กอบแก้ว สุวรรณทัต-เพ็ชร, 2519)

ความแตกต่างกันดังกล่าว ส่งผลให้แนวคิดต่างๆ ที่นำมาใช้ในการปลุกฝังลัทธิชาตินิยม ในแต่ละรัฐบาลแตกต่างกันไปด้วย โดยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น แนวคิดชาตินิยมถูกนำมาใช้สัมพันธ์กับแนวคิดกษัตริย์นิยม และศาสนานิยม เพื่อคงไว้ซึ่งสถานะ



เดิมของประเทศไทยในสังคมโลก ในขณะที่ในรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามครั้งที่หนึ่ง นำเอาแนวคิดชาตินิยม มาสัมพันธ์กับ แนวคิดผู้นำนิยม และทหารนิยม

ทั้งนี้ เพราะ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้นำในสมัยประชาธิปไตย และตัว จอมพล ป. พิบูลสงคราม เองก็เป็นสมาชิกคนสำคัญของคณะราษฎรที่ร่วมกันปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศ ลดพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์มาอยู่ใต้รัฐธรรมนูญ ประกอบกับในช่วงทศวรรษ 2480 ที่ จอมพล ป. เป็นหัวหน้าคณะรัฐบาลนี้ ประเทศไทยได้รับอิทธิพลของลัทธิทหารนิยม และลัทธิฟาสซิสต์ (Fascism) จอมพล ป.พิบูลสงคราม จึงต้องการที่จะเสริมสร้างความยิ่งใหญ่ของชาติไทยและความสำคัญของการมีผู้นำที่เข้มแข็งมีประสิทธิภาพตามหลักการของลัทธิทั้งสอง (กอบแก้ว สุวรรณทัต-เพียร, อ้างแล้ว)

เหตุผลดังกล่าว ทำให้แนวคิดผู้นำนิยม และแนวคิดทหารนิยม เข้ามามีบทบาทค่อนข้างมาก ในการปลุกฝังลัทธิชาตินิยมผ่านทางหนังสือพิมพ์ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม และถึงแม้จะล่วงเลยมาถึงในรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ครั้งที่สอง แนวคิดผู้นำนิยม และทหารนิยมก็ได้ถูกนำกลับมาใช้อีกครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะในหนังสือพิมพ์ที่เป็นกระบอกเสียงของรัฐบาล เช่น อรรมาธิปไตย ด้วยแล้ว แนวคิดทั้งสองอย่างนี้ ถูกนำกลับมากล่าวอ้างถึงอย่างชัดเจนที่สุด

คำอธิบายที่ถูกนำมาใช้เพื่อตอบปัญหาเรื่องความนิยมในลัทธิทหารของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็คือ เนื่องจากการที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนักเรียนเตรียมทหาร และเป็นทหารมาก่อน ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม เห็นความสำคัญของตัวทหาร ตัวนักรบผู้เป็นปราการป้องกันประเทศชาติ แต่ข้อสังเกตที่น่าสนใจาคำตอบก็คือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ทรงเป็นนักเรียนทหาร และทรงศึกษาวิชาการทหาร มาจากต่างประเทศเช่นเดียวกัน เหตุใดจึงไม่ทรงให้ความสำคัญต่อทหาร ในลักษณะเดียวกันกับที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้กระทำ

การปลุกฝังลัทธิชาตินิยมของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในแนวทางที่แตกต่างไปจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวดังกล่าวข้างต้นนี้ เห็นได้เด่นชัดจากการเรียกร้องดินแดนบางส่วนในลาวและกัมพูชาที่ไทยต้องสูญเสียไปในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวคืนจากฝรั่งเศส ด้วยเหตุผลทางประวัติศาสตร์ที่ว่าดินแดนเหล่านั้นเคยเป็นของไทยมาก่อน และด้วยเหตุผลตามหลักชาตินิยมรุนแรงที่ว่าดินแดนเหล่านี้เป็นที่อยู่ของ "คนไทย" ทั้งสิ้น จนถึงขนาดทำสงครามกับฝรั่งเศสจนได้ดินแดนดังกล่าวกลับคืนมาใน พ.ศ. 2484

ส่วนพระบรมราชาบายชาตินิยมและการส่งเสริมกิจการทหารของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นไปในลักษณะเพื่อป้องกันการถูกรุกรานเท่านั้นมิใช่เพื่อรุกรานหรือแสดงความยิ่งใหญ่ด้วยการก่อเหตุทำสงครามกับเพื่อนบ้าน ดังนั้นการกล่าวอ้างถึงทหารของพระองค์จึงเป็นไปเพื่อความคงอยู่ของสถาบันชาติและกษัตริย์เท่านั้น มิได้ให้ความสำคัญมากเท่าในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

นอกจากนี้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังได้ประกาศ "รัฐนิยม" 12 ฉบับ (พ.ศ. 2482-2485) และพระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติพุทธศักราช 2483 ซึ่งล้วนมีเป้าหมายเพื่อสร้างภาพพจน์ใหม่ของเมืองไทยตามหลักการลัทธิฟาสซิสต์แก่ชาวไทยทั้งสิ้น ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า แนวคิดชาตินิยมถูกนำมาใช้สัมพันธ์กับการปฏิวัติวัฒนธรรมด้วยเช่นเดียวกัน และแนวคิดนี้ ถือว่าเป็นการใช้ลัทธิชาตินิยมเข้าไปเกี่ยวข้องกับ การดำเนินชีวิตของประชาชนมากเกินไป ตัวอย่างเช่น ในเรื่องการแต่งกาย กิจวัตรประจำวัน ฯลฯ มีการบีบบังคับให้ประชาชนต้องจัดหาเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายและปฏิบัติตามอย่างที่รัฐบาลกำหนดขึ้น เช่น บังคับให้สวมรองเท้า สวมหมวก เลิกนุ่งโจงกระเบน และเลิกกินหมาก ฯลฯ (เทียมจันทร์ อ้าแหวน, 2521) ซึ่งการปฏิวัติวัฒนธรรมในลักษณะนี้ ไม่พบในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวแต่อย่างใด

### บทบาทหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเล็งเห็นความสำคัญของหนังสือพิมพ์ และทรงใช้หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมโดยทางอ้อมด้วยเช่นกัน ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะทรงเน้นหนักไปในทางการใช้ประโยชน์ ทางการเมืองการปกครอง รวมไปถึงการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม ตัวอย่างเช่น การปกป้องสถาบันกษัตริย์ ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ฯลฯ โดยทรงเน้นที่การให้เสรีภาพแก่นักหนังสือพิมพ์ เปิดโอกาสให้นักหนังสือพิมพ์และประชาชนทั่วไป แสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลในประเด็นต่างๆ ได้อย่างกว้างขวาง ในขณะเดียวกัน พระองค์เองก็ทรงเขียนบทความตอบโต้ด้วยเช่นกัน

บทบาทหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงเป็นไปในลักษณะของการแสดงความคิดเห็นมากที่สุด เพราะเมื่อนักหนังสือพิมพ์ และประชาชนทั่วไปได้อ่านแล้ว ก็ทำการเขียนบทความ หรือจดหมายมาลง เพื่อวิพากษ์วิจารณ์ประเด็นต่างๆ

เกี่ยวกับลัทธิชาตินิยม ทำให้ความคิดในช่วงนี้หลากหลาย ประชาชนและนักหนังสือพิมพ์มีอิสระและไม่รู้สึกว่าถูกบังคับให้รับการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมเพียงทางเดียวมากเกินไป

แต่ในทางกลับกัน การใช้สื่อมวลชนของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม เช่น วิทยุกระจายเสียง และหนังสือพิมพ์กลับเป็นไปอย่างเข้มงวดในลักษณะที่ว่าจะต้องรับใช้ "เบ็องบน" คือเป็นแหล่งโฆษณาให้ราษฎรนิยมชมชื่นศรัทธา และรู้จัก "ท่านผู้นำ" ผู้มีคุณต่อประชาชน คือตัวจอมพล ป.พิบูลสงคราม และมีการออกพระราชบัญญัติการพิมพ์ กวดขันกับหนังสือพิมพ์มากโดยให้อำนาจแก่รัฐบาลมหาดไทยคือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เองอย่างกว้างขวาง ในการควบคุมและพิจารณาบทความขึ้นโทษที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน และมีอำนาจเด็ดขาดตัดสินว่าหนังสือพิมพ์ฉบับไหนจะถูกห้ามดำเนินการต่อไปหรือยึดกิจการ ซึ่งต่างจากวิธีการของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงให้เสรีภาพหนังสือพิมพ์มาก แม้ว่าจะมีจุดประสงค์อื่นแอบแฝงอยู่ และแม้จะมีการออกพระราชบัญญัติสมุดเอกสารและสิ่งพิมพ์ แต่ก็ไม่ได้เข้มงวดเท่ากับสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม

ความเข้มงวดกวดขันดังกล่าว ส่งผลให้หนังสือพิมพ์ในรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทั้งสองสมัย มีบทบาทหน้าที่ที่เพียงแต่เป็นผู้ให้ข่าวสารและชี้แจงนโยบายของรัฐบาลไปสู่ประชาชนเท่านั้น และถึงแม้ผู้วิจัยจะศึกษาบทบาทหน้าที่การปลูกฝังโน้มน้าวใจ ของหนังสือพิมพ์ในสมัยที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ครั้งแรกก็ตาม แต่เนื้อหาเหล่านั้น ก็เป็นเพียงแค่บทกลอน หรือคำขวัญ เพื่อสนับสนุนผู้นำประเทศ หรือนโยบายชาตินิยม ตามที่รัฐบาลขอร้องแกมบังคับเท่านั้น ท้ายที่สุดหนังสือพิมพ์ที่มีบทบาทเพียงแต่เป็นผู้แจ้งข่าวสารเช่นเดิม

หนังสือพิมพ์เริ่มมีบทบาทหน้าที่ที่เพิ่มเติมขึ้น ในสมัยที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่สอง การปกครองประเทศเริ่มเข้าสู่ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยเต็มรูปแบบมากขึ้น ทำให้หนังสือพิมพ์กล้าแสดงความคิดเห็นโดยไม่ต้องกลัวอิทธิพลจากเบ็องบน บทบาทหน้าที่ในการแสดงความคิดเห็นถือเป็นบทบาทหน้าที่ที่เพิ่มเติมขึ้นมา โดยความคิดเห็นเหล่านั้นถูกนำเสนอในรูปของบทความ บทบรรณาธิการ กลอน การ์ตูน ฯลฯ

แต่อย่างไรก็ตาม บทบาทหน้าที่ในการแสดงความคิดเห็นของหนังสือพิมพ์ ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ยังไม่เด่นชัดเท่าในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หนังสือพิมพ์ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังเป็นเพียงผู้แจ้งข่าวสาร และเป็นกระบอกเสียงของรัฐบาลเท่านั้น แม้จะมีหนังสือพิมพ์บางฉบับกล้าหาญพอที่จะวิพากษ์วิจารณ์ความเห็นและ

นโยบายต่างๆของรัฐบาล แต่ก็ยังเป็นเพียงส่วนน้อย ไม่สามารถส่งให้บทบาทในการแสดงความ คิดเห็นมีความเด่นชัดเทียบเท่าในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้แต่อย่างใด

### วิธีการปลูกฝังลัทธิชาตินิยม

วิธีการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมในที่นี้ ผู้วิจัยหมายรวมถึง 2 ประเด็นด้วยกันคือ ทิศทางในการ นำเสนอเนื้อหาชาตินิยม และ เทคนิคในการนำเสนอเนื้อหาชาตินิยม โดยทิศทางและเทคนิคการ นำเสนอนั้น จะถูกนำมาใช้และเสนอออกมาในลักษณะที่สัมพันธ์กัน ดังที่จะได้อธิบายต่อไป

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ทิศทางการนำเสนอเนื้อหาชาติ นิยมจะออกมาในทิศทางลบมากที่สุด โดยทิศทางการนำเสนอจะสัมพันธ์กับเทคนิคการนำเสนอ กล่าวคือ เทคนิคการนำเสนอโดยการโจมตีศัตรู เป็นเทคนิคที่ถูกนำมาใช้มากที่สุด การกล่าวถึง ศัตรูในแง่ลบ ก็เพื่อให้ประชาชนผู้อ่าน เข้าใจและเชื่อถือตามที่หนังสือพิมพ์นำเสนอ

แต่ "ศัตรู" ในความหมายของ จีนในสยามวารศัพท์ จะแตกต่างจากหนังสือพิมพ์ร่วมสมัย ฉบับอื่นๆ เพราะในขณะที่ ไทย สยามออบเซอร์เวอร์ และกรุงเทพเดลิเมล์ โจมตีศัตรู คือชาวจีนที่ เข้ามาแย่งอาชีพคนไทย แต่จีนในสยามวารศัพท์ กลับเข้าข้างชาวจีน และคัดค้านความคิดของ หนังสือพิมพ์ฉบับอื่นๆ รวมทั้งเปลี่ยนประเด็นการโจมตีศัตรู ไปเน้นที่ตัวชาวเยอรมันแทน

ส่วนในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทั้งสองช่วงนั้น ทิศทางการนำเสนอจะออกมาใน ทิศทางกลางมากที่สุด โดยนำมาสัมพันธ์กับ เทคนิคการอ้างเหตุผล และการอ้างสถาบันที่มี ชื่อเสียง ซึ่งเทคนิคเหล่านี้เองที่ส่งผลให้หนังสือพิมพ์นำเสนอเนื้อหาออกมาในทิศทางเป็นกลาง ไม่ ใสความเห็นหรือเขียนถึงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในลักษณะโจมตี หรือประชดประชันมากเกินไป

ข้อแตกต่างระหว่างวิธีการปลูกฝังในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ครั้งที่หนึ่งและสอง ที่ เห็นได้ชัดคือ ในสมัยจอมพล ป. ครั้งที่หนึ่งนั้น นอกจากการนำเสนออย่างเป็นกลางแล้ว การนำ เสนอในทิศทางบวก หรือการสนับสนุนผู้นำ ก็เป็นเทคนิคที่ถูกนำมาใช้กันมากด้วย ในขณะที่สมัย จอมพล ป. ครั้งที่สองนั้น หนังสือพิมพ์กลับมีการนำเสนอเนื้อหาในทิศทางลบ รองลงมาจาก การนำเสนออย่างเป็นกลาง โดยการนำเสนอในทิศทางลบนั้น จะออกมาในลักษณะของการโจมตี นโยบายชาตินิยมบางประการของรัฐบาล รวมถึงการโจมตีลัทธิคอมมิวนิสต์ด้วย